

politicke
ZATVORENIK

GODINA XIII. - RUJAN 2003. CIJENA 15 KN

BROJ

138

**ZAVNOH je
oktroirano tijelo,
a ne temelj
hrvatske
državnosti**

**Budak nije
molio za milost**

**Gaddafi, Tito
i ubojstva
hrvatskih
emigranata**

**Brecht u obrani
sovjetskih
tenkova**

**Hrvatska protiv
rasizma**

politički

ZATVORENIK

**GLASILO HRVATSKOG
DRUŠTVA POLITIČKIH
ZATVORENIKA**

PREDSJEDNIK DRUŠTVA
Jure Knežović

UREDNIČKI ODBOR GLASILA
Višnja Sever, Andrija Vučemil,
Ljubomir Brdar, Zorka Zane,
Jure Knežović

OVAJ BROJ UREDIO
Tomislav Jonjić

UREDNIČKO I UPRAVA
10000 Zagreb
Vojnovićeva 15
tel: 01/46 15 437, fax: 01/46 15 439

PRIJELOM I TISAK
TIVA Tiskara Varaždin, Trg bana Jelačića 21

CIJENA LISTA
Za Hrvatsku 15 kn

Godišnja pretplata za Hrvatsku 180 kn
za inozemstvo: Europa 310 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti;
prekomorske zemlje: 510 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti
***

Žiro račun: 2503007-1100009317
kod Volksbank d.d. Zagreb
Devizni račun: 416446-7101 S.W.I.F.T.
Code **VBCRHR22** kod Volksbank d.d. Zagreb
***

Rukopisi se ne vraćaju,
list uređuje Urednički odbor, sva prava pridržava
Hrvatsko društvo političkih zatvorenika.
***

Uredništvo ne odgovara za navode
i gledišta iznesena u pojedinim prilozima
***

Za sve informacije i kontakte u svezi
suradnje i pretplate tel.: 01/48 72 433
radnim danom od 11-13 sati.
***

ISSN 1331-4688

Cijena oglasnog prostora:
posljednja stranica u boji: 4.000,00 kn
predposljednja stranica u boji: 3.500,00 kn
unutarnja crno-bijela stranica: 2.500,00 kn
1/2 crno bijelo: 1.250,00 kn
1/4 crno bijelo 700,00 kn
***

WWW: <http://www.hdpz.tel.hr/>

JESTE LI SRETNI U SVOJOJ DRŽAVI?

Ljudi, je li to moguće? Čime smo zaslužili ovakvog predsjednika, mnogi smo se ovih teških dana pitali. Predsjednik se otiašao u Srbiju ispričati za Paulin Dvor, kao da je Paulin Dvor u Srbiji i kao da su iz Hrvatske išle nepregledne kolone tenkova i dragovoljaca na Srbiju. Kmet koji sramoti Hrvatsku. Nije dovoljno reći da ne zna što govori. On lekciju uči napamet i zna da se samo agresor ispričava. Mi hodamo od grobišta do grobišta, a on zabada žrtvama nož u srce, odlazeći agresoru u Beograd i pretvarajući Hrvatsku u agresora. Haaški puzzle se slaže i Mesić poslušno ispunja praznine. Premda ga tudinci hvale, ipak se strani promatrači smiju tolikoj budalaštini, tolikoj servilnosti. Imao bi se on zašto Hrvatima ispričati, kad bi bilo savjesti, npr. za «praznjenje džepova» pobijenim Hrvatima na Križnom putu (zamislite da danas netko mrtvaca opljačka), za zločine svoga oca, tovariša i zločine jugokomunističke boljevičke partizanske bande koja je počinila nebrojene zločine nad razoružanim vojnicima i civilima. Pa danas samo u Sloveniji leži 192.000 pobijenih Hrvata i Hrvatica, a u Hrvatskoj gdje zakopate - kosturi. On, međutim, pjeva s tim izrodima po šumama i gorama. To mu još gospodari nisu naredili.

Ovih dana je u Udbini položen kamen temeljac za spomen crkvu hrvatskih mučenika. Tko se uzbunio? Fumić i komunjare s kojima Mesić pjeva. Njima smeta obilježje mučeništva od prije 510 godina. Ne samo to. Znadu oni da su u vrijeme Drugoga svjetskog rata, za vrijeme NDH, koju optužuju, u stvari oni, hrvatski komunisti i Srbi, počinili genocid pobivši Hrvate u Udbini i rastjeravši ih iz Like. Zbog toga se sudac JNA Fumić javlja, on koji je sudio hrvatske vojnike na dugogodišnju robiju, navješta da će se obratiti predsjedniku Mesiću da sprječi gradnju crkve. To jest njegova adresa, to jesu grobari Hrvatske, ali tko pod drugim jamu kopa ...

Udbaškom likvidatoru prodali bi ne par hotela, nego cijeli jedan otok, oni isti koji su znali koji mu je bio zadatak kad su ga slali u inozemstvo. To nema ni u jednoj postkomunističkoj državi da se krvarinom kupuju hoteli, otoci, more, stanovništvo. Oni stvaraju crveni feudalizam. U našemu pravnom sustavu predviđene su mogućnosti da se sprječi ponavljanje ovakvih šteta, od odgovornosti za neučinjeno ne mogu se oslobođiti saborski zastupnici, sudci i novinari.

Jure KNEZOVIĆ
predsjednik Hrvatskog društva
političkih zatvorenika

SLOVENSKI POUČAK

Malо je pitanja oko kojih je hrvatska javnost posljednjih godina pokazala takvu jednodušnost kao oko nagoviještenog proglašenja gospodarskog pojasa na Jadransko moru. Slovensko je protivljenje izazvalo opće negodovanje, pa su se čak i iz vladajućih krugova mogle čuti oštire ocjene ponašanja službene Ljubljane. Razlog tomu ne će biti samo povišena temperatura u predizbornu dobu, nego vjerojatno i činjenica da se na račun Ljubljane općenito mogu izgovoriti teže riječi nego na račun Beograda. Ni u doba jugoslavenskoga komunizma u tadašnjem političkom metajeziku, pa ni u svakodnevnom životu nije zapravo postojalo nešto što bi se zvalo "bratstvo i jedinstvo" Hrvata i Slovenaca (da ne govorimo, recimo, o bratstvu i jedinstvu Hrvata i Makedonaca); ono što je imalo stvarnu težinu i što se neprekidno moralo dokazivati, bilo je "bratstvo i jedinstvo Hrvata i Srba".

Analogija s današnjim vremenima više je nego očita: međunarodni guverneri uglavnom šutke ili s vidljivim prezirom prolaze kraj hrvatsko-slovenskih prijepora o Svetoj Geri, Savudrijskoj vali, Ljubljanskoj banci, nuklearnoj elektrani u Krškome ili zaplijenjenim slovenskim špijunskim vozilima. Njima se to ne čini ozbiljnijim od mišjega boja. Nasuprot tome, njihove ovdašnje lutke u svakom trenutku moraju demonstrirati predanost zamisli hrvatsko-srpskog izmirenja i suživota, što je tek nova formula za bratstvo i jedinstvo na budućemu "Zapadnom Balkanu".

Radi toga vlada i mediji pod njezinim nadzorom (a oni koji ne spadaju u tu kategoriju stanu na prste jedne ruke!) u predizbirnoj kampanji podižu temperaturu u odnosima sa Slovenijom, dok se ustrajno šuti o krajnje nepovoljnom "privremenom" razgraničenju na Prevlaci, o neriješenim pitanjima u Podunavlju, o prigušenim prosvjedima šarengradskih i iločkih Hrvata, o oružanim provokacijama srpsko-crnogorske vojske, o bezbrojnim vrlo bolnim neriješenim sukcesijskim pitanjima i slično. Potezanje tih tema u odnosima s Beogradom moglo bi razbudit strasti i dovesti u pitanje uobličavanje zapadnobalkanskog projekta, dok su hrvatsko-slovenske razmirice tek bura u čaši vodi koja nema никакva utjecaja na strategijsko slaganje kockica u ovom dijelu Europe.

Ako ovo znači da se iz spora o gospodarskom pojusu može iščitati novi dokaz servilnosti aktualnih podstanara na Markovu trgu, to, naravno, ne znači da Slovencima treba popustiti u bilo kojem otvorenom pitanju. Na našoj su strani i pravda i pravo, što su prednosti koje ni gornjogradska služinčad ne može tek tako, unatoč zavidnu trudu, prokokati. No, nad slovenskim se ambicijama ne treba zgražati; to su samo normalni postupci vlade koja je svjesna nacionalnih interesa i koja trenutačnu povoljnu poziciju pokušava pretočiti u pravo i u trajan dobitak. To nesumnjivo ima veze s krajnje nepovoljnim geopolitičkim položajem Slovenije, uslijed kojega tijekom stoljeća Slovenci nisu uspjeli stvoriti državu, pa ni odvažiti se na pokušaj njezina stvaranja. Stiješnjena među moćnim susjedima, siromašna prirodnim bogatstvima i bez izlaza na otvoreno more, Slovenija je trajno osuđena na to da bude prirepkom sila koje upravljaju europskim jugoistokom. Jugoslavenska je tvorevina bila izvrsna alternativa, a simboli tog doba, Korošec, Kidrič i Kardelj u slovenskoj će nacionalnoj povijesti, uza sve svoje osobne i ideološke nedostatke, nesumnjivo imati važno mjesto.

Kad se činilo da se doista stvara Europa bez granica, Slovenci su pomislili da ima alternative i jugoslavenskoj alternativi. No, kako proces širenja Europske unije odmiče, to bivaju svjesnijima da da on ne će trajno ugasiti nacionalne identite i interes, niti će anulirati geopolitičke datosti. Radi toga u tu utakmicu, a pogotovo u ono što slijedi iza nje, pokušavaju ući s povoljnijeg položaja. I pritom se, poput naših *praktičnika*, ne zadovoljavaju onim što im nitko ne svojata, nego pitaju i ono što im ne pripada. Jednostavno, Slovenija im je na prvome mjestu. I najčudnije je to što mnoge u Hrvatskoj to čudi.

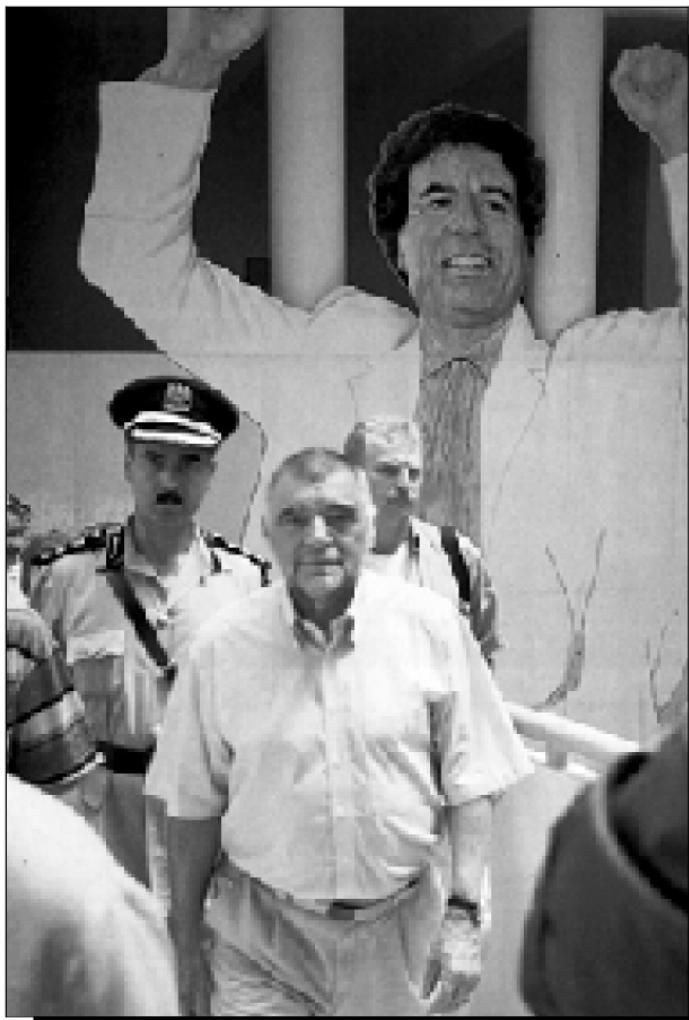
Tomislav JONJIĆ

IZ SADRŽAJA

GADDAFI, TITO I UBOJSTVA HRVATSKIH POLITIČKIH EMIGRANATA	2
<i>Tomislav Jonjić</i>	
STIPE MESIĆ I PREVLAKA	8
<i>Dragutin Pelikan</i>	
ZAVNOH U SVJETLU POVIESNIH ČINJENICA (I.)	12
<i>Ivan Gabelica</i>	
HRVATSKI NAROD IMA PRAVO NA HRVATSKI JEZIK!	16
<i>Ivan Jurić</i>	
LJEVIČARSKI INTELEKTUALCI U OBGRANU SOVJETSKIH TENKOVA	20
<i>Eugen Križanić</i>	
HOLODOMOR ILI HOLOKAUST UKRAJINE	21
<i>Jure Knežević</i>	
PRILOZI ZA BIOGRAFSKI LEKSIKON HRVATSKIH POLITIČKIH ZATVORENIKA (XVIII.)	24
<i>Franjo Talan</i>	
IZGRADNJA SPOMEN-KRIŽA ŽRTVAMA PORAČA U VARAŽDINU	26
<i>Vencel Lasic</i>	
SPOMEN-PLOČA NA OSJEČKOME PROLAZNOM LOGORU ZELENO POLJE	29
<i>Zlonomjerne pisanje IVE MATANOVIĆA, PUNOG LAŽI I IZMIŠLJOTINA</i>	30
<i>Ivan Vukić</i>	
GOSPIČKA TRAGEDIJA	32
<i>Frane-Mate Ramljak</i>	
KRVAVI ULAZAK PARTIZANA U DRNIŠKI KRAJ (II.)	33
<i>SRAMOTNO PRIZNANJE O PARTIZANSKOJ "PRAVDI"</i>	34
SUDSKI ZLOČIN NAD PRVOM HRVATSKOM ŠTEDIONICOM	35
<i>mr. Ante Marinović</i>	
PREDĆIRILOMETODSKO PODRIJETLO GLAGOLICE I GLAGOLJSKOGA BOGOSLUŽJA (29.)	39
<i>Mato Marčinko</i>	

GADDAFI, TITO I UBOJSTVA HRVATSKIH POLITIČKIH EMIGRANATA

Da i tijekom prethodnih godina, dakle i u vrijeme kad je **Muammar el-Gaddafi** bio izložen oštrim sankcijama zbog podupiranja terorističkih akcija, **Stipe Mesić** nije pohodio Libijsku Džamahiriju, slijedeći nepogrješivo svoj nenadmašni nagon za škudama, moglo bi se reći da nedavni posjet toga samozvannog prvoborca tzv. antiterorističke koalicije Libiji ima kakve veze s popuštanjem pritiska na ovu sjevernoafričku zemlju.

Mesić pod velikom slikom "Brata Vode"

nakon što je faktično priznala odgovornost za rušenje zrakoplova nad škotskim selom Lockerbie i pristala isplatiti novčanu naknadu za skoro tri stotine ubijenih. No, radi se o pukoj slučajnosti: Mesić je natprosječno inteligentan i natprosječno *promučuran*, a istodobno mu nije do načela, pa u istom dahu može pjevati hvalospjeve izraelskom predsjedniku **Katsavu** i poslovati s **Jörgom Haiderom**, može u Jasenovcu lomiti štap (samo) nad hrvatskim ubojicama i sutradan kaditi libijskomu "Bratu Vođi".

Ali, najnovija libijska epizoda privremenog predsjednika Republike podsjetila nas je na neke zakonitosti suvremene politike i diplomacije. Gaddafi je prije dvadeset i nešto godina

Piše:

Tomislav JONJIĆ

razgovarao s uglednim njemačkim tjednikom *“Der Spiegel”*. Razgovoru koji je objavljen u br. 30/1980 od 21. srpnja 1980., započinje oštrim pitanjem: Pukovniče Gaddafi, zašto libijski kojjske emigrante u Bonnu, Londonu i među ostaloga, i povreda suvereniteta Velike Britanije?

Zanimljiv je odgovor ekscentričnoga libijskog vođe: "Te bi države mogle surađivati s našim Revolucionarnim komitetom na način da nam izruče libijske zločince. A zašto se sada toliko bune i kukaju zbog povrijedenog suvereniteta kao djevica kad gubi nevinost? Zar zaboravljaju da je njihov teritorij poligon za izraelsku tajnu službu? Savezna Republika Njemačka, primjerice, ne sjeća se više da su 1960. Izraelci oteli jednog Nijemca iz Argentine?

SPIEGEL: Mislite na ubojicu Židova, Eichmanna?

GADDAFI: Da, upravo na nj. On je otet iz Argentine i smaknut u Izraelu. Savezna Republika Njemačka je to odobrila. Zašto nije zaštitila Eichmanna, jednog Nijemca, i stavila ga pred njemački sud?

SPIEGEL: U tom slučaju Izraelci nisu povrijedili njemački, nego argentinski suverenitet.

BRUNNEN, Gespräch

Downloaded from https://academic.oup.com/imrn/article/2020/10/3233/3233333 by guest on 11 August 2021

„Dann drehe ich den Ölhahn zu“

Die Physikalisch-Mathematische Bibliothek eröffnet über einen selbständigen Raum

SPRECHER: Ohne Qualität, kein anderer Marktteil erfüllt seine Krieger nicht mehr für das Leben der Volkssoldaten garantieren.

SPERGLER: So einfach können Sie die Vierzehnstage doch nicht ausspielen. In Litauen praktiziert es ja fast wie sonst überall ihre Traditionen, und das gilt auch, nach diesen jüdischen Rhythmen, heute Ansprüche an den jüdischen Feiertagen.

(Aldo Leopold) Das wissen nur noch Teilnehmer der „Bewaldungsaktionen“ und nicht auch die anderen, die Arme reichen wollt, und wir haben wichtig Kapitel

SPERLITZ: Wenn also die Kommission entscheidet, der Libyen-Streit ist unterschritten und es kann Frieden geben.

GABRIEL: Das habe ich nicht gemacht, sondern ich habe dieses Lied von Paul gesungen, aber ich hab' es nicht auswendig gelernt.

VON KLEIST: Wenn Sie es nicht auswendig gelernt haben, warum ist Ihnen dann die Melodie so vertraut?

GABRIEL: Ich hab' mir gestern Abend darüber Gedanken gemacht, was für eine Melodie es sein könnte.

VON KLEIST: Möchten Sie das herausfinden?

GABRIEL: Nein, ich kann es mir nicht merken.

VON KLEIST: Möchten Sie das herausfinden?

GABRIEL: Nein, ich kann es mir nicht merken.

PROBLEMS. We should further like to have recommendations about policies toward Asia.

Journal of Clinical Endocrinology and Metabolism, Vol. 142, No. 1, January 2001, pp. 1–10
© 2001 by the Endocrine Society

—**REFUGIAL.** (See *Refugial Biophilic Areas*.) A habitat which provides shelter, food, water, and other necessities for a species.

GRADUATE Don James with Brown

ANSWER

Gaddafi u razgovoru s novinarima Der Spiegela

VI STE ODGOVORNI: GASI SE POLITIČKI ZATVORENIK!

GADDAFI: Deutschland oder Italien, stellt eine eklatante Verletzung der Souveränität dieser Länder dar.

GADDAFI: Diese Staaten können ja mit unseren Revolutionskomitees zusammenarbeiten, indem sie die libyschen Verbrecher an uns ausliefern. Warum regen sich diese Länder eigentlich so auf und jammern wegen der verletzten Souveränität wie eine Jungfrau, die ihre Unschuld verliert? Vergessen sie denn, daß ihr Territorium eine Spielwiese des israelischen Geheimdienstes ist? Die Bundesrepublik zum Beispiel, erinnert die sich denn nicht mehr daran, daß die Israelis 1960 einen Deutschen aus Argentinien entführten?

SPIEGEL: Meinen Sie den Judenmörder Adolf Eichmann?

GADDAFI: Ja, genau den. Er wurde aus Argentinien entführt und in Israel hingerichtet. Die Bundesrepublik billigte es. Warum hat sie denn Eichmann, einen Deutschen, nicht geschützt und vor ein deutsches Gericht gestellt?

SPIEGEL: In diesem Fall haben die Israelis nicht die deutsche, sondern die argentinische Beauftragten verletzt.

GADDAFI: Dann reanc ich Ihnen ein anderes Beispiel: Tito schickte Beauftragte in die Bundesrepublik, um seine kroatischen Gegner dort zu liquidieren. Doch das Anscher. Titos in Deutschland hat darunter keineswegs gelitten. Warum darf Tito das tun und ich nicht? Dabei habe ich, wie schon erwähnt, gar nich: selbst den Befehl geben, irgend jemanden auf fremdem Territorium zu liquidieren.

SPIEGEL: Was würdet Sie dann sagen, wenn beispielsweise der ägyptische Präsident Sadat seine im Exil lebenden Gegner hier in Libyen von Kommandos jagen und womöglich umbringen ließe?

GADDAFI: Das soll er nur versuchen, aber er sollte bedenken, was er dann riskiert: In Libyen leben Hunderttausende Ägypter, zum Teil als Gastarbeiter. Wenn ich die in ihre Heimat zurückschicke, wo es sowieso schon massenhaft Arbeitslose gibt, hätte Sadat bloß Ärger.

SPIEGEL: Wieviel Libyer haben Ihnen Befehl, in die Heimat zurückzukehren, denn Folge geleistet, und was geschah mit ihnen?

GADDAFI: Es waren bisher einige hundert. Wir haben ihnen die Chance

Gaddafijeva optužba na račun Tita i Zapada

GADDAFI: Onda ču vam navesti jedan drugi primjer. **Tito** je svoje pouzdanike slao u Saveznu Republiku Njemačku da tamo likvidiraju njegove političke protivnike. Ali, uslijed toga nije smanjen Titov ugled u Njemačkoj. Zašto Tito to smije činiti, a ja ne? Pritom ja nisam, kao što je spomenuto, osobno izdao nikakav nalog da se bilo koga likvidira na stranom teritoriju."

Novinari hambarškog tjednika tom Gaddafijevu protupitanju nisu mogli doskočiti, pa su ga jednostavno zaobišli. Slično kao što se u Hrvatskoj i danas zaobilazi pitanje suodgovornosti zapadnih obavještajnih službi za likvidacije hrvatskih političkih emigranata koje je po nalogu **Josifa Broza** obavljao jugoslavenski ubilački stroj, u nemaloj mjeri posredovanjem bučnih hrvatskih protuha koje bi se – sišući i iz druge, njemačke, francuske ili neke treće sise - ugnijezdile u organizacije hrvatskih iseljenika, a onda kasnije, od 1990. naovamo, u srce državne uprave. Svetogrdno ognuti hrvatskim barjacima, uspjeli su mistifikacijama, manipulacijama i krivotvorinama polučiti cilj: rehabilitirati i osnažiti svoju obavještajnu frakciju, istodobno ekskulpirajući jugoslavenski komunistički režim kao cjelinu i stvarajući u oslobođenoj hrvatskoj državi tragično tužnu predodžbu o hrvatskoj političkoj emigraciji...

Politički zatvorenik, mjesecnik Hrvatskog društva političkih zatvorenika nalazi se pred gašenjem. Razlog tomu nije, kao što bi se moglo prepostaviti, odluka *narodnih vlasti* da uskrate svaku potporu i društvu i listu koji, jedini, iz broja u broj svjedoči o tragediji Hrvata u Jugoslaviji, kako onoj monarhističkoj, tako još više onoj komunističkoj. Razlog je drugdje; njega treba tražiti u pomankanju svijesti hrvatskih političkih uznika da su upravo oni odgovorni za strahovitu amneziju koju proživljava hrvatsko društvo. Ako o zločinima koje su nad Hrvatima počinili komunistički tirani i prvoborci jugoslavenstva ne svjedoče upravo žrtve tih zločina, tko će svjedočiti?!

Imamo li pravo kriviti i naše, a kamoli strane povjesničare, što se o našim patnjama znade tako malo?

Imamo li pravo predbaciti auktorima *Crne knjige komunizma* što se u toj dragocjenoj knjizi zločini jugoslavenskih komunista uopće ne spominju?

Imamo li pravo komu drugome spočitnuti što se dojučerašnji batinaši i zatornici slobode danas predstavljaju demokratima i Europljanima?

Imamo li pravo biti nezadovoljni što i na saborskim izborima u Hrvatskoj pobjeđuju ne samo sljednici, nego i sljedbenici mračnih ideologija i zločinačkih sustava?

Nemamo! Nemamo, jer sami nismo učinili skoro ništa da se rasvijete njihovi zločini, da se javnost s njima upozna i da mladi naraštaji iz toga izvuku tako potrebne pouke.

Usporedi li se prva godišta ovog mjeseca s današnjim njegovim izdanjima, lako je uočiti razliku: prva su godišta vrvila svjedočenjima, dokumentima, otkrićima. Danas je ta rubrika u našem listu najsiromašnija. Uredništvo je toga itekako svjesno, pa već godinama povremeno upućuje pozive čitateljima da svoja sjećanja napišu i pošalju radi objavljuvanja. Jer, *Politički zatvorenik* ne može biti bez osvrta na aktualne političke i društvene prilike u Hrvatskoj, on ne može biti ni bez podlistaka koji nas podsjećaju na politička previranja i borbu za slobodu u davnjoj prošlosti. On bi trebao donositi i polemike i prijepore o važnim pitanjima nacionalnog opstanka. No, to nije njegova svrha, to može biti samo dopuna onoga što bi trebala biti jezgra našeg lista.

A ta jezgra, to su sjećanja i svjedočenja.

Nema nijednog suradnika koji će se potužiti da su njegovi memoarski zapisi cenzurirani, da su – kao nekad – izostavljeni dijelovi koji bi bili "nepočudni" ili "politički nekorektni". List je u potpunosti otvoren. Ali, ta ga otvorenost ne može održati na životu sama po sebi. Bez suradnje bivših političkih uznika, bez njihovih uspomena i svjedočenja, on se mora ugasiti. Nije pritom važno što će se ugasiti sam list; važno je što će time utrnuti zadnja tribina koja je bez ikakvih rezervi otvorena onome dijelu hrvatskog naroda koji je i u doba najoštrije tiranije bio spremna bez kompromisa stajati na braniku hrvatske slobode i državnosti.

Prijelazni korak na tom putu, o kojem uredništvo razmišlja, smanjenje broja stranica, samo je uvod u tu nemoinovnu smrt ovog mjeseca.

Za to ćete upravo vi biti odgovorni!

(Ur.)

HRVATSKI LOBBY PO VESNI PUSIĆ

Strategiju dr. Vesne Pusić, političarke koja je svjesna da u Hrvatskoj živi dovoljan broj protivnika hrvatske države da joj, discipliniranim izlaskom na izbore, jamče trajan opstanak u hrvatskoj političkoj arenici i sinekuru u državnoj vlasti, jasno ilustrira i njezin najnoviji prijedlog da se lobiranje za Hrvatsku u europskim predvorjima povjeri **Mishi Glennyju**, britanskom novinaru i publicistu, ratnom izvjestitelju BBC-a s područja bivše Jugoslavije početkom devedesetih godina.

Ne računajući sudjelovanje u koaličijskoj vlasti i upravljanje najzadnjim resorom komunizmom unazađene i ratom razrušene države, sav ideološko-politički doprinos dr. Pusić hrvatskoj političkoj misli i praksi tijekom posljednjih godina dade se svesti na otpor svakoj demonstraciji hrvatske nacionalne svijesti. Ni instrumenti tog otpora nisu previše raznoliki; svode se na uporno nastojanje da se redizajnira

Adut Vesne Pusić, poznati protivnik Hrvatske – Misha Glenny

Domovinski rat i da ga se po mogućnosti pretvori u agresiju na susjednu državu radi diobe BiH, na par površnih i nedoučenih fraza o Europi, uporno ponavljanje etiketa o "građanskoj opciji" i ne samo ver-

balno diskriminiranje "ruralnih tipova" na razini jedva rafiniranoj od razine primitivnijeg pripadnika Bad Blue Boysa.

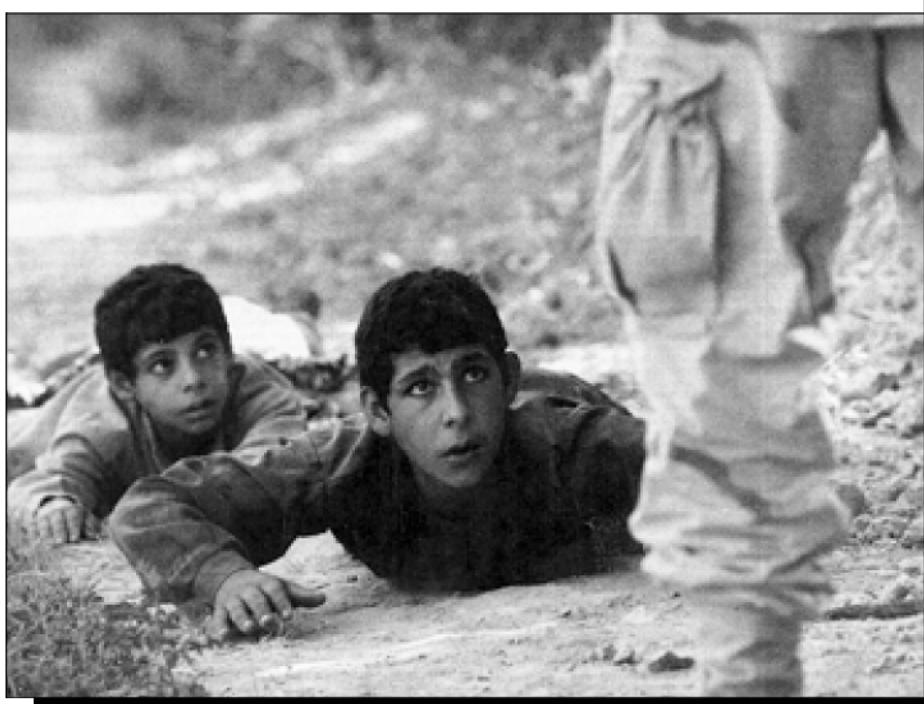
U tom je svjetlu posve razumljivo da bi dr. Pusić iz hrvatskoga državnog proračuna financirala Mishu Glennyja, jer bi on, po njoj, "mogao dobro prezentirati europsku orientaciju Hrvatske". Kako Glenny nije nepoznat ni širem općinstvu, onda je i dr. Pusić nesumnjivo poznato da se žestoko protivio osamostaljenju Hrvatske, da je Hrvatsku optuživao zbog tobožnje diskriminacije Srba i provociranja rata, da se zalagao za podjelu Bosne i Hercegovine, a kasnije i Kosova, da je predviđao širenje rata na Makedoniju i susjedne države. I tako dalje. No, dr. Pusić sve to, uključivo i Glennyjev glas za podjelu BiH, ne smeta, jer – slično se sličnom raduje.

(P. T.)

AMERIČKA POHVALA LJUDSKIM PRAVIMA

Američka je vlada 12. kolovoza priopćila kako ne zna ni broj, a kamoli imena ljudi koji su u tom trenutku već 577 dana zatočeni u kubanskom zatjevu Guantanamu. Među njima ima i djece. Svoje neznanje identiteta zatočenih osoba Washington nevješto objašnjava teškoćama s razumijevanjem i transliteracijom arapskih imena. Kako je moguće ne znati broj zatočenika, Amerikanci nisu objasnili. Znaju samo pouzdano da je riječ o – teroristima. Kako je utvrđeno da su baš sve te osobe, kojima se ne zna ni broj ni ime, doista teroristi, ni to nije objašnjeno. Štoviše, tvrdi se da američki (a onda ni drugi) sudovi ne mogu odlučivati o pravima tih zatočenika, jer se nalaze u inozemstvu, budući da je baza Guantanamo samo zakupljena. Tako, eto, izgledaju ljudska prava promatrana kroz prizmu američkih nacionalnih interesa...

(P. T.)

Uplašeni irački dječaci pred nogama američkog vojnika

BRAT RADOVAN U OBRANI KOMUNIZMA KAO “DUBOKO DEMOKRATSKE IDEOLOGIJE”

Nije se još dogodilo da u svojoj tijednoj kolumni, koju ima u jednome zagrebačkom dnevniku, brat **Radovan Stipetić** ne opatrne Katoličku crkvu. Bit će da ga u tome ne vode samo simpatije prema komunizmu, iako sam br.: Radovan ne tajи kako je trajno crveno obojen. Ima čovјek na to pravo, a ne bi se reklo da će mu mladi naraštaji oteti monopol na ljubav prema **Marxu, Engelsu, Leninu, Maou, Titu i Kim Il Sungu**. No, vrhunac njegove patološke mržnje vjerojatno je zapis za 6. kolovoza 2003., povodom **Budišine** izjave da bi **Račana** – povodom njegova poštapanja Titom –

valjalo goniti zbog veličanja totalitarne ideologije.

Budiša bi, kaže br.: Radovan, trebao dokazati da je komunizam totalitaran, jer – po njemu – “marksizam odnosno komunizam duboko je demokratična ideologija. Različito od fašističkih ideologija koje su se redovito pozivale na neku ’elitnu’ manjinu, marksisti (komunisti) svojim razmišljanjima i praksom uvijek su branili – eksploriranu – većinu, što je par excellence demokratski postupak. To što su u ime te ideologije činjeni i zločini, druga je tema za koju ovom prilikom nemam dovoljno prostora. Zasad bih rekao tek to, da zločini učinjeni u ime marksizma (komunizma) sigurno nisu bili veći od onih što su učinjeni u ime Katoličke crkve – od nasilnih pokrštavanja po-praćenih krvoproljećima i križarskih ratova do inkvizitorskih progona, do kolonizatorskih istrebljivanja cijelih naroda, pa i razmjerno nedavno, do zločina u vrijeme i nakon španjolskoga građanskog rata... a dakako i onih u NDH, gdje su popovi zločinci bili specijalitet te nadridržave”.

Br.: Radovan-Raša očito je u ozbiljnoj zavadi s činjenicama, pa i ne zna da je masovnost (i masovni politički pokret) zapravo sastavnica fašističke (i nacionalsocijalističke) ideologije, a da radništvo – na čije su se interese markistički ideolozi pozivali – nije bilo većina ni u doba nastanka temeljnih

komunističkih spisa, a ni u doba provedbe boljševičkih revolucija. A prema pravoj većini pučanstva, seljaštvu, komunisti su se odnosili kao prema kulacima, klasnom neprijatelju koga treba istrijebiti puškom, nožem, batinom ili glađu. Nisu br.: Radovanu puno jasniji ni procesi pokrštavanja poganskih naroda, a ni križarski ratovi.

Njegova naklapanja o inkviziciji spadaju u prastare jeftine trikove koji se danas, baš kao ni "razna dela Vasa Pelegića" ne daju prodati ni u pučkim školama, a koje je to narode Katolička crkva u cijelosti istrijebila poznato je samo br.: Raši. No, kad se govori zapjenjenih usta i nabreklih vratnih žila, onda se može raspredati i o demokratskom čovjekoljubljju komunističkih koljača i palikuća u španjolskome građanskom ratu, koji su po dimenzijsima zločina premašili svoje protunošće, pa i o "popovima" koji su tobože davali ton Nezavisnoj Državi Hrvatskoj. Uglavnom, br.: Radovan po starome. Sve što je protiv Crkve i hrvatskog nacionalizma, dobro je. A što se pritom ne da odgovoriti na pitanje, kako se "duboko demokratičnom" može nazvati ideologija zasluzna za smrt nešto više od 100 milijuna ljudi, ideologija koja je svagdje, bez iznimke, od Kube do Koreje, od Mongolije do Španjolske, od Kamčatke do Istre, donosila neslobodu, teror, krvoprolaća, nasilje i glad, malo je važno... (M. N.)

(M, N)

(Obvezujuća) rezolucija 1096 od 27. lipnja 1996. godine o mjerama za razgradnju nasljeda bivših komunističkih totalitarnih sustava

Članak 6.

Ovaj proces mora uključiti izmjenu mentaliteta (promjene u srcima i glavama), čiji osnovni cilj mora biti uklanjanje straha od odgovornosti, kao i nepoštivanje različitosti, ekstremnih nacionalizama, netolerancije, rasizma i ksenofobije, koji su naslijedeni od starih režima. Sve ovo treba zamijeniti demokratskim vrijednostima kao što su tolerancija, poštovanje različitosti, supsidijarnost i odgovornost za vlastite radnje.

Članak 7

"Skupština (Vijeća Evrope) također preporučuje da se za krivična djela koja su izvršili pojedinci u vrijeme komunističkih totalitarnih režima goni i kažnjava po krivičnim zakonima. Ako krivični zakon predviđa zastarjelost za neka djela, rok se može produljiti, budući da je riječ o procesnom a ne o materijalnom pitanju. Usvajanje i primjena retroaktivnih krivičnih zakona su međutim nedopustivi. S druge strane, suđenje i kažnjavanje osoba za bilo koje činjenje ili nečinjenje koje u trenutku kada je izvršeno nije bilo opisano kao krivično djelo po nacionalnom pravu, ali se takvima smatralo po općim pravnim načelima priznatim od civiliziranih naroda, dopušteno je. Povrh toga, kada je jedna osoba očigledno počinila djelo kojim se krše ljudska prava, tvrdnja da se postupalo po naredbi ne isključuje ni protupravnost ni individualnu krivnju".

to those against the various classes of persons mentioned, the African Negroes being

to which form we have, first and foremost

Petra R. Schlesinger ULAG/VANU

 Info Berikut ini penulis wajib

3 *primaries, the life & properties behind walls, lead to a disengagement feeling.*

Entomophaga **45**: 879–886, 2000.
© 2000 Kluwer Academic Publishers. Printed in the Netherlands.

Przedstawiono w tym dokumencie opisany system i algorytm poszukiwania konkretnego

1999, "All High with *Perseverance*", made by the British Royal Mint's London Mint Office and The

me meer dan "Vlaams voor Vlaanderen". Dan is
welke Toffees zijn dat bijna een miljard en ze niet

www.earth.com/ceo/ceo.htm

Sabato 9. febbraio 2013

WE ARE TALKING WITH YOU

Having which machine is unlikely to be
worth the cost.

Wang Chao, 2000-2001-year-old glaze, white glaze with red spots, height 10 cm.

One primary driver - concentration of power among élites - seems to have been

príkladu i výroba nových a lepších
materiálov.

politický
ZATVORENIK

Noćne sablasti nad Brijunima

**Upravo zato što je 1972.
ubijena devetogodišnja
Rosemarie Bahović sve ove
godine bila zaboravljena,
zapovjedniku i
naredbodavcu njenih
ubojica i danas se plješće. I
njegovim se nasmiješenim
licem, dok pali cigaru, na
Brijunima i danas reklamira
duhan**

Posljednja barka za danas isplavljava put kopna i blaženi mir se spušta nad uvalu rajskega otoka. Pod prozorom još samo neki zrikavac i tiho čavrljanje na palubama privezanih jahti, čiji se vlasnici spremaju na spavanje. U divnom međusobnom skladu i samo njima znanom doslihu, primjećujem još samo plesuckanje mjesecnih zraka po toploj površini nikad posve mirnog mora i gipki hod lelujavih ruskih balerina koje kreću na rani počinak, potreban njihovoj ljepoti i gracioznosti kojom su večer ranije općinjavale Arenu. Na Brijune je pala opojno mirisna i tih ljetna noć. Savršena za spokojni počinak i zaborav čitavog ostalog svijeta i svemira.

Ali, ne zadugo. Svjetlo na diskretno zaklonjenom i ugodnom hotelskom balkonu s udobnim foteljama od pruća i jednako elegantnim stolom ugašeno je. To, međutim, ne smeta, ili čak i pomaže duhovima koji počinju izranjati iz stranica rastvorenih novina. Najprije tek nejasne sjene, koje sve čvrše i prepoznatljivije zamalo sablasno plešu nad čitavim usnulim otokom koji mi se više i ne čini tako nepomućeno mirnim i rajskeim.

Kao vječna i neizbjegna tema nas rođenih u drugoj polovici 20. stoljeća na tom divnom komadu zemlje koji smo nazvali Hrvatskom lebdi ovih dana osobito probuđeni duh posljednjeg vlasnika i vladara Brijuna. Vidio

sam mu danas dobroćudno i blago, zdravim hedonističkim duhom obasjano lice kako pali debelu kubansku cigaru. Na fotografiji kojoj još uvijek ne treba potpis da bi ga bilo koji brijunski gost prepoznao, dobri čiča Broz, s naočalama tankih zlatnih okvira na nosu, služi kao reklama iznad izloga s cigarama u brijunskoj hotelskoj kavani. Tom istom liku, doduše, u drugačijoj, junačkijoj pozici, obučenom u maršalski šinjal, danas se u Hrvatskoj ponovo plješće. Pod njegovom se

živih koji su upravo ovih dana, oko 5. kolovoza, našeg Dana pobjede, ionako osobito prisutni. Bilo da ih se slavi, bilo da ih se proklinje, bilo da ih se ignorira - kao što je to ove godine još jednom, sada već dosljedno i principijelno, učinio i čitav hrvatski državni vrh. Dakle, zaključak i doprinos ovoj raspravi kolumnista Globusa, sažeto glasi: "Titu se ne plješće zbog masakra nad hrvatskim ratnim zarobljenicima, već zbog povijesne činjenice da je vojska pod njegovom komandom između ostalog oslobodila od nacista i Hrvatsku, udarivši joj civilizacijske temelje...". S druge strane, piše dalje, Mirku Norcu se na Sinjskoj alci "ne kliče zbog obrane Gospića, već zbog povijesne činjenice da je vojska pod njegovom komandom noću odvodila srpske civile i likvidirala ih na mračnim ledinama izvan grada". U toj usporedbi postoji, međutim, jedna prešućena, vrlo značajna razlika. Mirko Norac je za spomenute zločine od suda optužen i osuđen. Tito za svoje nikada nije bio ni optužen, ni osuđen. Doduše, svojevremeno je bio i optužen i osuđen kao terorist od jednog suda kojeg ni on, a ni svi mi, kako su nas tijekom kasnijih desetljeća učili, nismo bili dužni uvažavati i

Trogođišnja Dinka Domačinović, žrtva jugoslavenskog napada na Hrvatski dom u Buenos Airesu 1960.

slikom priča o boljem životu, priča se i o borbi protiv zla koja i dalje prijeti, priča se čak i o pravdi kojoj nitko ne može i ne smije pobjeći. Svako malo netko ga izvuče kao svijetao, i nama danas još uvijek poželjan, prihvatljiv i upotrebljiv predvodnički lik, a drugi netko opet svako malo pokuša podsjetiti da takva svetačka legenda o njemu baš i ne стоји. Mislio sam da je na tu temu već sve više-manje rečeno i svi razumni argumenti i s jedne i s druge strane ispucani. No, leljanje tog duha iznad jednih od otvorenih novina na mom hotelskom stolu osobito je raspirio i razjario kolumnist koji je potegao još neizrečeni argument. Uznemirivši pritom i duhove mrtvih i

Brijunska reklama: "najveći sin naših naroda i narodnosti" s cigarom

Rosemarie Bahović, ubijena je s dva metka u glavu

poštovati. On sam je na tom famoznom Bombaškom procesu uzvikuo kao priznaje samo sud Partije. A ta mu nikada nije sudila, niti joj to pada na pamet učiniti danas. Nipošto mi nije cilj današnje hrvatske sudove izjednačiti s onima, je li, nepravednima, Kraljevine Jugoslavije, kao što to nije palo na pamet ni Mirku Norcu koji svoju kaznu, po svemu što do javnosti dopire, strpljivo izdržava.

Isto tako, niti mogu niti hoću ulaziti u glave onih koji bilo kome plješću praveći se da samo ja znam zašto to koji od njih čini. Ionako pogibosmo od sveprisutnog i površnog uopćavanja. Međutim, mene u ovoj mirnoj brijunskoj noći ne proganja duh Broza čija je vojska odmah nakon rata ubijala ratne zarobljenike i civile. Koja je isto tako noću u poratno vrijeme odvodila mnoge nedužne (a tko u takvoj situaciji to nije?) i ostavljalih ih pod neznanim ledinama. Čak no onog Broza koji se, baš kao i njegov antifašistički uzor u ratnim godinama Staljin, nemilosrdno obračunao s nestomišljenicima proizvevši Goli otok čije su mnoge metode torture po inventivnosti često nadilazile sibirski Gulag.

Nakon što su se sve te povijesne oluje i revolucije koje teku umirile, a Titova Jugoslavija učvršćivala i nadogradivila tako joj udarene temelje civilizacije savršenog umijeća brijunskog ladanja, dok je ovim otokom dobri čiča Broz hodao sa svjetskim glumačkim divama i krojio miroljubivu politiku nesvrstanih, dakle u to

vrijeme, koje je većina nas sklona pamtitи po dobru, svijetom su se šuljale sjene njegovih ubojica. Poput onoga koji je u Italiji 1972., dok je s roditeljima bila na ljetnom odmoru, hladnokrvno ispucao dva metka u glavu devetogodišnje Rosemarie Bahović, samo zato jer je bila kćer hrvatskog emigranta na Udbinom popisu za odstrel. Između svih lica ljudi čiji se duhovi u brijunsku noć dižu sa stranica subotnjeg Jutarnjeg lista, a koje su smaknuli danas nasmiješeni tipovi poput Vinka Sindičića, proganja me lice Rosemarie Bahović, koje se ne smije zaboraviti jednako kao što se ne smije zaboraviti Aleksandru Zec. A upravo zato što je bila zaboravljena, zapovjedniku i naredbodavcu njenih ubojica i danas se plješće. I njegovim licem, nasmiješenim dok pali cigaru s onom istom lakoćom s kojom je ubojica male Rosemarie povukao okidač, reklamira se duhan. Lagao bih kad bih tvrdio da nekoliko sati kasnije nisam uživao u blistavom prizoru zore nad Brijunima. Život, na sreću, teče uskrajnije nego revolucije. Ali u dimu Titove cigare ipak će mi od sada nadalje lebdjeti samo ubijeni smiješak Rosemarie Bahović.

Branimir POFUK
(Preneseno iz Jutarnjeg lista,
br. 1887/VI. od 11. VIII. 2003.)

PROTIV RASIZMA!

Nekoliko napadaja *skinheads* na strane, uglavnom tamnopute sveučilištarce i djecu diplomata, izazvalo je shvatljivu osudu hrvatske javnosti, kojoj se pridružuje i uredništvo ovog mjesecačnika. Iako se u nas uglavom ne piše o tome da su *skinheads* proizvod zapadnjačke, primarno britanske subkulture i da njihovo koketiranje s nacional-socijalizmom i fašizmom na razini ikonografije i simbolike ima malo veze s tim ideologijama, hrvatska javnost, uglavnom odgojena na kršćanskim korijenima, nema nikakva razumijevanja za razlikovanje ljudi po boji kože ili kakvim drugim tzv. rasnim razlikama. Šteta je jedino, da ta javnost uglavnom nije svjesna da se iza napuhivanja i generaliziranja ekscesa *skinheads* (koji s hrvatskom tradicijom nemaju apsolutno ništa zajedničko, a zasigurno nisu nikakav putokaz za odrastanje naše mladeži!) nerijetko zna kriti nastojanje da se – ograničavanjem prava govora, misli i sastajanja – ograniče ljudska prava onih koji misle drugačije od zaljubljenika u legendarne gruzijske brkove.

(P.Z.)

STIPE MESIĆ I PREVLAKA

Prigodom posjeta Crnoj Gori krajem kolovoza ove godine, Stipe Mesić – privremeni predsjednik Republike Hrvatske – iz Kotora je na otočić Gospe od Škrpjela doplovio jahtom crnogorske vlade "Primorka". Riječ

obali Dunava, budući da im vlasti Srbije i Crne Gore ne omogućuju pristup posjedima na šarengradskoj adi. Svaki pokušaj približavanja završava incidentom: vojska Srbije i Crne Gore odgovara prijetnjama i hitcima.

Svoje crnogorske domaćine Mesić nije pitao kako gledaju na takav način razgraničavanja svoje države s Hrvatskom. Daleko je Podunavlje od predsjednikovih misli. A i hrvatske granice: ni on ni njegovi savjetnici nisu se sjetili da je prije nekoliko mjeseci, pred kraj 2002. između Hrvatske i SR Jugoslavije potpisana Protokol o aranžmanima u području južne granice. Taj je protokol u Hrvatskoj javnosti, osobito stručnoj, dočekan "na nož". Izrazito nepovoljnim za Hrvatsku ocijenio ga je i akademik **Davorin Rudolf**, čiji smo osvrt objavili u siječanskom broju *Politickog zatvorenika*. Jedina pozitivna strana tog "debačkla hrvatske vlade i diplomacije" (Rudolf) jest činjenica da je on privremen (makar se pristankom na nepovoljna privremena rješenja suparniku osigurava povoljniji položaj u budućnosti).

Ako je sporazum privremen, onda pitanje nije riješeno. A ipak je Mesić izjavio kako "između Hrvatske i Crne Gore nema otvorenih pitanja". Za Stevana

Mesić, Vučanović i Lukanović u Kotoru

je o luksuznom plovilu koje je do velikosrpske agresije na Hrvatsku bilo u vlasništvu ondašnjega Izvršnog vijeća SR Hrvatske. Jugoslavenska armija je jahtu otela, a crnogorska je vlada ne vraća pravom vlasniku, pokazujući tako simbolički kako gleda na sukcesiju. No, Mesić se time nije bavio. Nije se upuštao ni u ocjenu crnogorske suodgovornosti za agresiju na Hrvatsku, razaranje Konavala i Dubrovnika i mnoge Hrvate kojima se izgubio trag u srpsko-crnogorskim logorima.

Nepun mjesec prije toga, žitelji Šarengrada prosvjedovali su na

Vrh Prevlake

Mesića pitanje Prevlake i uopće pitanje pomorskog razgraničenja Hrvatske i Srbije i Crne Gore je, dakle, riješeno. Mesić, prema tome, definitivnim smatra rješenje koje je za Hrvatsku neprirodno, nepovoljno i protivno međunarodnom pravu!? U čije ime? Bit će u

ime poslodavaca od kojih očekuje da mu sutradan, kad se namjeri na svoga zasluženog **Josipa Gržanića**, osigura kakvu sinekuru u nekoj bezličnoj "međunarodnoj mirovnoj misiji"...

(M. P.)

Kako su raseljavani Hrvati iz Boke

NAZIV ŽUPE	1939.	1973.
Kotor	1587	550
Bogdašić	786	251
Dobrota, Sv. Matej	680	380
Dobrota, Sv. Eustahije	238	131
Dobrota - Ljuta	201	67
Donji Stoliv	234	207
Gornji Stoliv	230	17
Muo	518	345
Prčanj	680	360
Škaljari	850	836
Brca	130	130
Budva	350	200
Petrovac	35	50
Sušanj	360	450
Sutomore	509	280
Bogišići - Krtole	106	123
Herceg-Novi	1457	1148
Krašić	111	88
Pokrivenik	510	217
Rose	25	14
Donja Lastva	599	630
Gornja Lastva	396	92
\urići	216	172
Kostanjica	283	133
Lepetane	230	199
Perast	520	239
Risan	125	141
Tivat	2450	2594

Otajna Hrvatska

Boka Kotorska

Kad umrije moj otac, 1890. a imao sam samo dvije godine, moja majka primi u našu kuću, kao stariju sestru, jednu staru ženu, i ona bi moja vrlo nježna, vrlo iskusna vila.

Bijaše došla prije mnogo godina u Egipat iz Boke Kotorske, gdje obitavaše, ali je po rođenju bila više Hrvat, ako je to moguće, nego što su bokeljski žitelji.

Začuđenost što nas dostiže iz sanja, ona me nauči odgonetati. Nitko nikada neće pamtitи koliko je ona pamtila nevjerojatnih pustolovina, niti će ih znati bolje ispričati da bi tako obuzela um i srce djeteta nepovredivom tajnom što još i danas ostaje nepresušno vrelo milosti i čudesa, i danas kada je ono dijete još i uvijek dijete, ali osamdesetogodišnje dijete.

Ponovno nađoh Dunju nekidan, ali bez bora stoljeća godina, koje su, prekrivajući ih, ružile njene umanjene oči, već s raskritim povratkom krupnih noćnih očiju, skrinja ponora svjetlosti.

Bez prestanka je sada vidim prelijepu mladicu, Dunju, gdje se u oazi pojavljuje, i nikad me više neće moći žalostiti okolna pustinja kojom tako dugo lutah.

Giusseppe Ungaretti

Preveo: Drago Ivanišević

UMRO JE DRUG UNULETO

Malo je onih koji se i danas javno diče crvenom zvijezdom petokrakom, simbolom najstrašnijih zločina u povijesti čovječanstva. Jedan od onih koji se njom ipak ponose, saborski je zastupnik "socijaldemokratske" partije, drug Ivan Ninić, svojedobno milicioner, danas poznati "borac za slobodu i ljudska prava". Shrwan boli, drug Ninić i njegovi najbliži srodnici, u prvoj su polovici kolovoza u splitskoj *Slobodnoj Dalmaciji* objavili osmrtnicu ocu, suprugu, svekru itd. Ivi Niniću – **Đunduletu**, nositelju partizanske spomenice. S velikom petokrakom zvijezdom. Pridružujemo se izrazima sučuti, uz poklik: Amerika i Engleska bit će zemlja protertska!

L.S.

NOŽ, ŽICA, SREBRENICA

Do koje je mjere u bratskome srpskom narodu sazrela svijest o odgovornosti za agresiju na Hrvatsku, BiH i Sloveniju i za pritom počinjene zločine, puno je primjera. Srpski navijači pale hrvatske zastave, usred Hrvatske se oskviruju grobišta i spomenici hrvatskih žrtava, vukovarskim grafitima se prijeti ponavljanjem Ovčare, a Milan Ukić raspreda o genocidu nad Srbima, zazivajući NDH u kojoj je Srbima bilo bolje.

Iako se nije zbio na području Republike Hrvatske, primjer kojeg donosimo vrijedan je da bude upamćen, jer se i na Hrvate odnosi: navijači banjalukačkog "Borca", vodećega kluba u Republici Srpskoj, protivničke bošnjačko-muslimanske klubove iz Federacije BiH dočekuju velikim transparentom na kojem stoji "Nož – žica – Srebrenica". Poruka ne može biti jasnija: u Srebrenici su Srbi, uz pomoć standardnih rekvizita novije nacionalne povijesti, noža i žice, poubijali oko 7.000 Muslimana. Navijačka mladež to ne doživljava kao zločin i sramotu, nego kao nadahnuće i u borbi na športskom polju. Pametnomu dosta.

(S. P.)

Tužna srca javljamo rodbini, prijateljima i znancima žalosnu vijest da je dana 11.VIII.2003. u Splitu preminuo u 83. godini života naš dragi i plemeniti suprug, otac, svekar i djed

**IVO NINIĆ -
ĐUNDULETO**

1920. - 2003.
nosilac partizanske
spomenice 1941.

Pokop dragog nam
pokojnika obavit će se u
srijedu, 13.VIII.2003. u 19
sati na gradskom groblju
Kvanj u Sibeniku.

Autobus polazi od Doma
zdravlja u 18.30 sati i staje
na svim usputnim
gradskim postajama.

TI

*Ti naša patnica.
S Tobom sam se ponosila.
Neslogu,
nevjeru,
teško si podnosila.
Sudba Te strašna bila
kroz stoljeća.
A ja sam Te svakog
proljeća
ponovno ljubila.
Suzama sam Te zalijevala.
Za Tebe sam disala,
za Tebe sam risala
za Tebe pisala rime.*

*U zatvoru sam
sanjala proljeća,
ljeta i jeseni,
trpjela zime.
Smrznutim usnama
u bunilu
ponavljalala Tvoje sam ime
Hrvatska
Ljubavi moja.*

Višnja Sever

Kako je Luka Čagalj zaslužio Nebo

*Luka je Čagalj
poravnava' cestu
kad je banila vojska*

*lako su se
sporazumili:*

*Luka će njima: braćo
a četnici njemu: burazeru*

*Luka će njima lopatu
a četnici njemu cedulju*

*lako je s ljudima
bit čovik
pomisli Luka*

*kada mu pridoše
posljednji
u času se cedulja
u kamu prometnu*

*tako je Luka Čagalj
zaslužio Nebo*

Mario Bilić

PRED IZBORE

Dan izbora je najavljen i predizborna kampanja se razbuktava. Građanstvu se obraća sve više stranaka, kako one koje tvrde da imaju nekakve programe, tako i one koje osim napada na protivničke stranke, ili pak ono što smo već čuli od drugih stranaka, ne nude ništa novo. Ovi drugih nažalost ima najviše, a o istovjetnim programima da se i ne govori. U predizbornim govorima mnogo je više samohvale nego novih perspektivnih programa. Svi se hvale, da baš oni imaju rješenje za sve probleme ali ih čuvaju za sebe dok ne dođu na vlast. Najgrlatiji su oni koji su hrvatskom narodu donijeli samo bol i tugu za tisućama izgubljenih sinova i kćeri, čijim životima je narod morao platiti svoju slobodu, koju bi oni ponovno, po uzoru na svoga vođu i učitelja, "ljubičicu belu", ponovno oduzeli. Neshvatljivo je da i danas, poslije saznanja kakvi su strašni zločini počinjeni pod njegovim zapovjedništvom, još ima ljudi koji su spremni vjerovati njegovim sljedbenicima i pomagati im u istrebljenju hrvatskog naroda, onog dijela koji se ne slaže s njihovom politikom. Ti njihovi izabranici nemilosrdno gaze one koji se ne slažu s njihovom politikom, a to su uglavnom oni koji su izborili našu slobodu i pobijedili u Domovinskom ratu, donijevši nam slobodu i demokraciju.

A kako se vlast ponaša danas? Zar će i jedan pošteni Hrvat moći ikada zaboraviti sramnu i uvredljivu izjavu ministricе obrane, kojom se Domovinski rat naziva prljavim ratom. ("Oslobodenjem Knina završen je jedan prljavi rat"). Znači, za Antunovićku je rat kojim je oslobođena Hrvatska, stvorena slobodna i neovisna država, čijim se rezultatom ponosi cijeli hrvatski narod, bio -

Piše:

Dragutin PELIKAN

prljavi rat. Takvo svetogrde prema hrvatskoj svetinji i hrvatskim žrtvama nije javno izgovorio ni najzadrtiji četnik!

Ima i onih koji kažu da govore u ime seljaka, ali najveći dio njih ne živi na selu i od zemlje, već u udobnim sobama svojih "salona" u vlastitim poduzećima, za koja im radi njihove vjernosti njihovi partijski drugovi namiču poslove, a kako je hrvatskom seljaku, znamo svi. Vjerojatno će pravi seljaci razmislići treba li njima dati svoj glas. Imo i takovih stranaka čiji vođe ne biraju komu služe, kad su u pitanju njihovi probitci. Njima je svejedno od koga su plaćeni i daju li im plijen u kunama, eurima ili dolarima. Bitno je samo da bude što više.

Poznato je da je dobar dio nekadašnjih utjecajnih drugova komunista ravnateljno raspoređen po političkim strankama. Sjede u prisvojenim vilama i iz sjene povlače konce, vodeći državnu politiku, politiku koja prijeći napredak i uspon hrvatske države, a olakšavajući međunarodnoj zajednici, kojoj vjerno služe, svrstati nas u društvo država s kojima je hrvatski narod proživio svoje najteže dane. Dok stranke ne očiste svoje redove (nije dovoljno okrenuti kaput), njima i bivšim zastupnicima koji sebi izglašaše visoke mirovine, zbrijuvši se za cijeli život, a ne brinući za potrebe naroda, ne zasluzuju naš glas. Isto tako treba razmislići, komu od one petorice dati svoj glas, što jednu istinsku državotvornu stranku Oca Domovine

rastrojiše i podijeliše tako, da će ih teško birači čuti. Šteta, jer osim želje za vlašću, malo nude. Zaboraviše slogu jer se ne mogu složiti oko šefovanja. Sigurno ne bi trebalo dati svoj glas onima koji nisu spremni

zaboraviti svoju stranačku pripadnost u danima kada se rješavaju pitanja opstanka naše samosvojnosti, neovisnosti i slobode. Kako će se snaći tzv. običan glasač, ako se oni koji sebe nazičaju državotvornim Hrvatima ne mogu složiti i dogovoriti zajednički nastup na dobrobit i blagostanje hrvatskog naroda, nego se iscrpljuju u međusobnoj borbi. Svi sigurno ne mogu zajednički surađivati, ali oni koji su se zajedno borili za hrvatsku državu, njezin opstanak i njezino bolje sutra, morali bi se naći u zajedničkom postroju (kao nekad). Nitko nije zadovoljan načinom i brzinom kako se rješavaju problemi u državi, teško je čekati dok nezasitni silnici zadovolje svoje neutažive prohtjeve, rasprodajući i uništavajući hrvatsko dobro. To je razlog zašto su nam slogan i zajedništvo potrebni.

Što se danas događa na našoj političkoj sceni? Gotovo je sigurno da nijedna stranka sama ne može osigurati dovoljan broj glasova za preuzimanje vlasti, a malo koja parlamentarna stranka želi predizborne saveze i zajednički izlazak na izbole, jer ne žele unaprijed s nikim dijeliti položaje (zapravo povlastice), nego čekaju i kalkuliraju do poslije izbora s kime će pregovarati, pazeći tko će ugrabiti veći dio "kolača". To što bi veći dio birača mogao biti obmanut, jer se njegova stranka može, radi računa, naći u savezu s onima kojima oni ni u snu ne bi dali svoj glas, vođe nije briga. Pokušajmo kao laici-birači sastaviti saveze za buduću vlast. Sadašnja koalicija na čelu s SDP-om, iako naglo gubi ugled, računa da će naći partnera za pobjedu (što s obzirom na zaboravnost Hrvata nije nemoguće), prije svega u HSS-u čije je vodstvo potpuno napustilo hrvatsku državotvornu politiku i žali za Jugoslavijom. Sadašnje vodstvo stranke vjerojatno misli da najviše izgleda za opstanak na vlasti ima uz SDP, jer vjeruju da će im SDP vratiti usluge koje im je HSS činio, i još im čini, kako bi SDP-u pomogli ostati na vlasti. Svi znamo da se bez svestrane pomoći

POMOĆ ZA POLITIČKI ZATVORENIK

Od posljednjeg broja, svojim su dragovoljnim prilozima dalje izlaženje našeg mjesečnika pomogli:

Anto	Jurendić	Zagreb	40,00 kn
Zvonimir	Weber	Igrane	300,00 kn
Milan	Dunger	Dvor	500,00 kn
Fra Julijan	Ramljak	Drniš	500,00 kn
Dragutin	Pelikan	Slatina	1.000,00 kn
Tomo	Rukavina	Požega	500,00 kn
U k u p n o			2.840,00 kn

Zahvaljujemo darovateljima, te se i ubuduće preporučujemo njihovoj darežljivosti.

ZAVNOH U SVJETLU POVIJESNIH ČINJENICA (I.)

HSS-a Račan ne bi mogao održati na vlasti. I ta razmišljanja nisu sigurna, jer će sadašnje vodstvo HSS-a paktirati s onima tko im najviše ponudi, kako bi što veći broj svojih članova dobro uhljebili.

U tu grupu pripada i Libra, koja bez dodvoravanja Račanu predstavlja samo skup bivših političara koji vjeruju da se pukom izmjenom "košulje" može dugo i dobro živjeti. Vidjet ćemo. S njima će i Pusićin i Čačićev HNS, koji danas ima mnogo veće ambicije nego stvarnih izgleda za uspjeh. Njima će se vjerojatno priključiti i LS sa svojim nedosljednim predsjednikom koji se još nije snašao na našoj političkoj sceni. Međutim, to njemu ne smeta, jer tko mu da više, s njime je. Račan računa i na IDS. To bi bila grupa koja će, ako dobije izbore i sastavi vladu, nastaviti rasprodaju i onih ostataka hrvatskoga. Vjerojatno će nastaviti dalnjim zaduživanjem, a zna se da smo već danas zaduženi toliko da će nekoliko naraštaja vraćati dugove.

Nasuprot koaliciji, oporba, a osobito HDZ, trenutno najjača politička stranka, također želi sama na izbore. Iako nema ni jednu oporbenu stranku koja bi trenutno mogla skupiti značajniji broj glasova s kojima bi mogla računati kao na sigurnog partnera u eventualnom savezu. Nesloga u HSP-u ne obećava mnogo, kršćanske stranke još nisu ni pustile korijenje, a već se dijele. Granićev CD kao odpadnik od HDZ-a (iza sva tepanja g. Tomca) teško može biti prevaga u bilo kojem savezu. Hrvatski blok i HIP, izgleda, još nisu dovoljno prodrli u tzv. provinciju, pa su predviđanja nepouzdana, iako izgleda da su oni najsvjesniji stanja u kojem se Hrvatska nalazi. Ostaje Budišin HSLS. Kako će proći kod glasača, s obzirom na političke "izlete" D. Budiše, teško je reći, i pitanje ja hoće li biti poželjen partner za vladu. Ali to je politika i sigurno je da ništa nije sigurno. Bili živi pa vidjeli.

Glas bi trebalo dati onima čiji program obećava da će Domovinu učiniti takvom, da u njoj većina građana biti zadovoljna. Komu će dati svoj glas, odlučit će birači sami. Jedino je nadati se, da će nam pamet bolje služiti. Važno je izići na izbore i birati one koji se zalažu za slogu i zajedništvo, odnosno za one za koje ćemo biti sigurni da su im probitci naroda i Domovine važniji od osobnih. Zato birajmo po savjesti... □

Prema izvorišnim osnovama Ustava Republike Hrvatske, od-lukama Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Hrvatske (ZAVNOH) uspostavljeni su, nasuprot proglašenju Nezavisne Države Hrvatske, temelji državne suverenosti hrvatskoga naroda u Drugom svjetskom ratu. A prije nekoliko mjeseci Stjepan Mesić, predsjednik Republike Hrvatske, odlikovao je četvoricu vijećnika ZAVNOH-a. Očito je, dakle, da je ZAVNOH po mišljenju nekih političkih krugova važan

Piše:

Ivan GABELICA

borio i za uređenje te Jugoslavije na boljševičkim načelima i u skladu s praksom, kaka je vladala u Sovjetskom Savezu, ali je s tim taktizirao i taj cilj često prikrivao, kako bi u svoje redove privukao što više sljedbenika. Taj pokret se je pune dvije godine borio, a da nije izišao s programom državnoga uređenja Jugoslavije. To je učinio tek na Drugome zasjedanju Antifašističkoga vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije (AVNOJ) u Jajcu 29. i 30. studenoga 1943. To znači, da mu je obnova Jugo-

10. KORPUS Predsjednik Mesić na 57. obljetnici 10. korpusa Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije, 29. i 30. studenoga 2003.

Mesić: Da nije bilo vas, ne bi bilo ni hrvatske države

Tuzlanski list 29.-30. studenoga 2003.

Govoreći o Domovinskom ratu, Predsjednik kojeg su partizani predstavili kao "demokrata i protagonista istine" opet je ponovio kako su počinjeni zločini za koje odgovorni trebaju odgovarati

Foto: Slobomir Balcer / Tuzlanski list

ZAGREB - Parolima "Živ, živ" dočekali su jučer predsjednika Stjepana Mesića, brojni sudionici Narodnooslobodilačke borbe na obilježavanju 57. godišnjice od osnutka 10. zagrebačkog korpusa. Oko 400 partizana, vojnaca i članova predsjedništva Mesića, koji ih je također pozdravio s "starijim prijateljima, drugim i drugaricama", nekakvo posebno slavlje povodom proglašenja

"Bez vas bi nacija oslijepila" i da "na dnu društva i pitanje je bi li nas neopeče bilo. Bez vas ne bi bilo ni

ono što je neka nedopuštena radio. Samo individualizacijom krive je prestat čemu jedna dru-

Mesić ništa ne zna o aktiviranju Krstićevića

Predsjednik Stjepan Mesić izjavio je jučer kako ništa ne zna o tome da je general HV-a Damir Krstićević, kojeg je prije nekoliko mjeseci umirovio, bili ponovno aktiviran.

- Znam samo da će sudbina generala Krstićevića ovisiti samo o njemu - rekao je kratko Mesić.

Krstićević je, navodi se u jučerašnjem izisu, u petak bio na razgovoru kod predsjednika savezničkog Odjeljena za unutrašnju politiku i nacionalne sigurnosti Bunde Adleitler. Stoga su se opet pojavile informacije kako je tej sastanak, iako je njegova tema ostala nezpoznata, još jedna potvrda da vladajuća štakorija bilo loga najvećeg visokog časnika vratio u aktivan službu HV-a. (sl, vti)

stvaranje umjetnog jaza između generacija iz Narodnooslobodilačkog i Domovinskog rata. Obj

politički događaj u borbi hrvatskog naroda za uspostavu državne nezavisnosti. I ne samo važan, nego temeljni događaj. Stoga je nužno s povijesnoga i pravnog stajališta proanalizirati taj događaj i utvrditi, ima li ZAVNOH takvo značenje, kakvo mu spomenuti krugovi pridaju ili se radi o najobičnijoj jugokomunističkoj mistifikaciji.

Partizanski pokret od svojih prvih početaka najdosljednije se je borio za obnovu versailleske Jugoslavije, koju hrvatski narod nije htio. Uz to, on se je

slavije, uz nametanje narodu bolješevizma, bio primarni cilj, a hoće li ona biti centralistička ili federalativna država, bilo je sporedna stvar.

Taj AVNOJ osnovan je u Bihaću 26. i 27. studenoga 1942. kao političko predstavništvo tzv. Narodnooslobodilačke borbe, odnosno "kao najviši politički izraz stvorenog čvrstog jedinstva naroda Jugoslavije", te "kao tijelo, koje će još više razviti i ujediniti napore narodno-slobodilačkih odbora i svih drugih narodnih masovnih antifašističkih

"organizacija" u tobože "oslobođenim i još neoslobođenim dijelovima naše zemlje"(1). Dakle, ni po zamisli svojih osnivača AVNOJ tada još uvijek nema nikakvo državnopravno značenje. On je najviše političko tijelo partizanskog pokreta, koje s Vrhovnim štabom Narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda Jugoslavije, kao najvišim vojnim tijelom, predvodi partizansku borbu. U izjavi, što su je ta dva tijela dala 8. veljače 1943., ističe se, da tzv. "narodnooslobodilački pokret priznaje u podpu-

uključujući i pravo na odcjepljenje ili ujedinjenje s drugim narodima, stvaranje Jugoslavije kao demokratske i federalne zajednice naroda i osiguranje ravnopravnosti svih naroda Jugoslavije. Kudikamo značajnija je za ovu problematiku "Odluka o izgradnji Jugoslavije na federalnom principu". U njoj se AVNOJ proglašava kao "vrhovno zakonodavno i izvršno predstavničko tijelo naroda Jugoslavije i vrhovni predstavnik suvereniteta naroda i države Jugoslavije kao cjeline". Time je isključen bilo čiji,

narodne vlasti u Jugoslaviji za vrijeme Narodnooslobodilačkog rata".

Prema toj "Odluci", AVNOJ iz sredine bira predsjedništvo, koje se sastoji od predsjednika, pet podpredsjednika, dva tajnika i najmanje 40 članova. Ono obavlja poslove AVNOJ-a između njegova dva zasjedanja i imenuje Nacionalni komitet oslobođenja Jugoslavije (NKOJ). To je novo partizansko političko tijelo, privremena partizanska vlada, koja se definira kao "najviši izvršni naredbodavni organ narodne vlasti u Jugoslaviji, preko kojega Antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Jugoslavije ostvaruje svoju izvršnu funkciju". Nije naodmet spomenuti, da je na Drugome zasjedanju AVNOJ-a donesena odluka, kojom se jugoslavenskoj izbjegličkoj vladi oduzimaju prava zakonite jugoslavenske vlade, a kralju Petru II. Karađorđeviću zabranjuje povratak u zemlju, o čemu će konačnu odluku donijeti narod nakon rata na izborima(3).

Ovim odlukama zaokruženi su partizanski politički pogledi na buduće državno ustrojstvo Jugoslavije. Jugoslavija je neosporno cilj njihove oružane borbe. Partizansko vodstvo se je tek sada izjasnilo, da se bori za federalno uređenu Jugoslaviju s republikanskim oblikom vladavine. Takav oblik vladavine sam po sebi je za to vodstvo razumljiv, jer je monarhija nespojiva s komunističkim političkim svjetonazrom. Političke parole o slobodi i demokraciji, koje su sadržane u odlukama AVNOJ-a, samo su nužna popratna ambalaža, u koju su komunisti upakirali svoje političke ciljeve, kako bi lakše privukli narod na svoju stranu.

Jednako je tako i s parolom o ravnopravnosti naroda u Jugoslaviji. Oni tu ravnopravnost nisu ni htjeli ni mogli ostvariti. Tomu je više razloga. Samo u vlastitoj i nezavisnoj državi narod može osigurati slobodu, demokraciju i ravnopravnost s drugim narodima. U državnoj zajednici, u kojoj je više naroda, pa makar ta zajednica bila i federalno uređena, to nikako nije moguće. Gotovo svi dosadašnji pokušaji stvaranja takvih država jadno su završili i propali. Pogotovo kada se radi o narodima, koji pripadaju tako različitim kulturama i civilizacijama, kao što je slučaj s narodima bivše Jugoslavije. Svaki pokret, pa tako i partizanski, niče iz boli i patnji konkretno određenoga naroda. Partizanski pokret razvio se je na porazu srpskoga naroda, što ga je doživio napadajući Njemačke na Jugoslaviju. Taj

Andrija Hebrang govori na Trećem zasjedanju ZAVNOH-a u Topuskom, 8. i 9. svibnja 1944.

nosti nacionalna prava Hrvata, Slovenaca, Srba, kao i Makedonaca, Crnogoraca i drugih. Taj pokret je jednako hrvatski, kao i srpski i slovenački. Prema tome on predstavlja garantiju, da će biti izvojavana nacionalna prava svim narodima Jugoslavije"(2). Ta je izjava samo načelne naravi i u njoj se ni jednom riječju ne navodi, kako će ta nacionalna prava narodima buduće Jugoslavije biti u podpunosti osigurana.

I formalno dokidanje hrvatskog suvereniteta

Tek na Drugome zasjedanju AVNOJ-a, održanom u Jajcu 29. i 30. studenoga 1943., partizanski pokret izlazi u javnost s konkretnijim programom budućega državnog uređenja Jugoslavije. U "Deklaraciji Drugog zasjedanja Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije" daju se načelna stajališta državnopravnog značaja. To su pravo samoodređenja naroda Jugoslavije

pa i hrvatski državni suverenitet na tomu području. U "Odluci" se dalje određuje, da se Jugoslavija izgrađuje i da će se izgraditi "na federalnom principu, koji će osigurati punu ravnopravnost Srba, Hrvata, Slovenaca, Makedonaca i Crnogoraca, odnosno naroda Srbije, Hrvatske, Slovenije, Makedonije, Crne Gore i Bosne i Hercegovine". Ovim je predviđeno postojanje šest federalnih jedinica u poslijeratnoj Jugoslaviji.

Kako se je AVNOJ na ovomu zasjedanju, za razliku od svoga prvog zasjedanja, proglašio vrhovnim zakonodavnim i izvršnim predstavničkim tijelom Jugoslavije i vrhovnim predstavnikom njezina suvereniteta, za koncepciju partizanske vlasti vrlo je važna i njegova "Odluka o vrhovnom zakonodavnom i izvršnom narodnom predstavničkom tijelu Jugoslavije i Nacionalnom komitetu oslobođenja Jugoslavije kao privremenim organima

narod je u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca odnosno u Kraljevini Jugoslaviji nesmiljeno vladao nad drugim narodima. Kapitulacijom Jugoslavije slomljena je njegova moć, a neki od podjarmljenih naroda su se oslobodili. To se u prvom redu odnosi na hrvatski narod, koji je iskoristio njemački napadaj na Jugoslaviju i uspostavio svoju slobodnu i Nezavisnu Državu Hrvatsku gotovo na cijelome svom povijesnom i narodnom prostoru. Albaniji je priključeno Kosovo, a Makedonija se je našla u sastavu Bugarske, u čemu je i dio makedonskih komunista pod vodstvom **Metodija Šatorova** vidio nacionalno oslobođenje, istupio iz Komunističke partije Jugoslavije i priključio se Bugarskoj radničkoj partiji. U isto vrijeme Mađarska je vratila natrag sebi područja koja su joj u korist Jugoslavije bila oduzeta nakon Prvoga svjetskog rata. Srbija se je našla pod izravnom njemačkom okupacijom, a srpski narod rascjepkan i znatnim dijelom u položaju nacionalne manjine u susjednim državama. Stoga je obnova Jugoslavije bila uglavnom u srpskom interesu, pa je i partizanski pokret bio pretežno sastavljen od Srba i Crnogoraca. On je bio izraz duhovnih težnji srpskoga naroda, pa je već u ratu imao velikosrpsko obilježje. To je temelj velikosrpske politike u komunističkoj Jugoslaviji. Budući da je sva vlast u državi bila usredotočena u Komunističkoj partiji, koja je po svomu svjetonazoru totalitaristička i centralistički organizirana, sloboda, demokracija, ravнопravnost naroda i federalizam, proglašeni odlukama AVNOJ-a, bili su prazne riječi bez stvarnoga sadržaja.

Plod komunističke taktike

Nakon Prvoga zasjedanja AVNOJ-a zaredala su osnivanja zemaljskih antifašističkih vijeća odnosno njima odgovarajućih tijela, kako u Hrvatskoj, tako i u drugim dijelovima buduće Jugoslavije, koji su kasnije ustrojeni kao federalne jedinice. Sva su ta tijela bila podređena AVNOJ-u, a u ustrojbenom smislu i u cjelokupnom radu bila su njegova kopija. Formalno su osnovana na temelju smjernica AVNOJ-a, a u stvari i iza osnivanja AVNOJ-a i tih zemaljskih antifašističkih vijeća odnosno njima odgovarajućih tijela stajala je Komunistička partija Jugoslavije, kako bi ona tim putem provodila svoju plitiku. To izričito potvrđuju pisani dokumenti. Tako se u Proglasu Inicijativnoga odbora ZAVNOH-a od 17. ožujka 1943. tvrdi, da

V. Nazor i V. Bakarić dočekuju Tita u Zagrebu 1946.

su "vijećnici AVNOJ-a iz Hrvatske u sporazumu s Izvršnim odborom AVNOJ-a pristupili ... radovima na osnivanju narodnog predstavništva - Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Hrvatske (ZAVNOH)"(4). A na svojoj sjednici održanoj 16. - 18. listopada 1943. Centralni komitet Komunističke partije Jugoslavije donio je, između ostaloga, ove odluke: "1. Riješeno je da se na slijedećem zasjedanju AVNOJ-a predloži formiranje, izvan tog vijeća, jednog egzekutivnog tijela, pod imenom "Nacionalni komeitet oslobođenja Jugoslavije koje će imati sve prerogative jedne vlade. Sastavljen prijedlog osoba koje imaju ući u Nac/ionalni/ komitet, na čelu s drugom Titom. 2. U svojoj deklaraciji, Nac /ionalni/ komitet osl/obođenja/ Jug/oslavije/, treba pored ostalog: da istakne kao programsku parolu Federaciju Južnih Slavena, te da se posebno obrati i grčkom i albanskom narodu; u pitanju monarhije, izjasniti se protiv povratka kralja u zemlju dok se narod, preko svojih slobodnoizabranih predstavnika ne doneše odluku o obliku vladavine; izbjegličkoj vlasti, kao protunarodnoj, odreći svaku mogućnost i pravo da legitimno predstavlja narode Jugoslavije, koji ju ne priznaju. 3. AVNOJ popuniti izabranim predstavnicima iz svih krajeva. Njegov karakter treba da postane opće-reprezentativan. Izabrati umjesto IO (Izvršnog odbora) Prezidij na čelu dr. /Ivanom/ Ribarom". Na istoj sjednici također je odlučeno, da se pri ZAVNOH-u stvara "Srpski oslobodilački

klub ZAVNOH-a" (5). Sve ove odluke zaista su i donesene na sjednicama AVNOJ-a ili ZAVNOH-a. Dakle, ni AVNOJ ni ZAVNOH nisu nastali voljom hrvatskoga naroda niti su zastupali njegove nacionalne probitke. To potvrđuje i način na koji su ta tijela sastavljena, o čemu će biti govora nešto kasnije.

Inicijativni odbor Zemaljskoga antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Hrvatske (ZAVNOH) osnovan je 2. ožujka 1943. Osnovali su ga članovi AVNOJ-a iz Hrvatske, među kojima su najpoznatiji bili dr. **Vladimir Bakarić** i **Andrija Hebrang**(6). Sam ZAVNOH je osnovan na njegovu prvom zasjedanju u Plitvicama 13. i 14. lipnja 1943. Drugo zasjedanje ZAVNOH-a održano je u Plaškome 13. listopada 1943., a treće u Topuskome 9. svibnja 1944.(7). Znakovito je, da su sva ta mjesta u ono vrijeme bila pretežno naseljena srpskim stanovništvom, pa i ta činjenica govori o političkom usmjerenu partizanskoga pokreta i samoga ZAVNOH-a. Partizani očito nisu imali podporu hrvatskoga naroda, pa su i svoje formalnopravno najviše političko tijelo u Hrvatskoj - ZAVNOH - osnivali i njegove sjednice održavali među Srbima, koji su im bili temeljno uporište, a ne među Hrvatima.

Inicijativni odbor ZAVNOH-a je izdao dva proglaša: 17. ožujka i 26. svibnja 1943. U prvom proglašu, navodeći svoje zadatke, obraća se hrvatskome i srpskom narodu kao ravnopravnim političkim čimbenicima i tako priprema proglašenje Srba konstitutivnim narodom u Hrvat-

skoj. Da bi se ta ravnopravnost što jače naglasila, u tekstu se hrvatsko i srpsko ime naizmjenično stavljuju na prvo mjesto(8). Da ne bi doveo u sumnju svoju pravovjernost i odanost ciljevima partizanske borbe, u drugome se proglašu ističe, da je tzv. Narodnooslobodilački pokret Hrvatske "dio narodno-oslobodilačkog pokreta Jugoslavije, koji se pod rukovodstvom druga **Tita**, Vrhovnog štaba Narodno-oslobodilačke vojske i Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije bori za oslobođenje svih Srba, Hrvata, Slovenaca, Crnogoraca i Makedonaca"(9). Dakle, na samom početku osnivanja ZAVNOH-a njegovi se osnivači trude naglasiti, da će to biti samo ispostava AVNOJ-a i ništa drugo. Na svom prvom zasjedanju ZAVNOH je donio rezoluciju, koja se kreće isključivo u okvirima rezolucije AVNOJ-a, pa čak i cijele rečenice preuzima iz nje. Poput AVNOJ-a, i ZAVNOH sebe definira kao "najviše političko tijelo narodno-oslobodilačke borbe u Hrvatskoj". Inače cijeli tekst te rezolucije prožet je mišlju o hrvatsko-srpskom zajedništvu i sudbinskoj povezanosti. Na prvi pogled se vidi, da ta rezolucija stoji na čvrstome jugoslavenskom stajalištu i da je ZAVNOH posve zavisan o AVNOJ-u(10).

Jednaka stajališta zauzeta su i na Drugome zasjedanju ZAVNOH-a. U "Pravilniku o unutrašnjoj organizaciji i radu Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Hrvatske", koji je donesen na tom zasjedanju, kaže se, da je ZAVNOH "općenarodno i općestračko političko predstavništvo narodno-oslobodilačke borbe u Hrvatskoj, koje pod svojim rukovodstvom preko okružnih i pokrajinskih, odnosno oblasnih narodno-oslobodilačkih odbora ostvaruje jedinstvenu organizaciju narodno-oslobodilačkih odbora, kao organa Jedinstvene narodno-oslobodilačke fronte u cijeloj zemlji"(11). Dakle, kao ni AVNOJ u Jugoslaviji, tako ni ZAVNOH u Hrvatskoj još uvijek nema nikakvih državnopravnih prerogativa. On je samo najviše političko tijelo partizanskoga pokreta u Hrvatskoj, naravno, samo u formalnopravnom smislu, ali podređen AVNOJ-u. Jasno je, da je i to samo privid, jer i AVNOJ-em i ZAVNOH-om iza kulisa ravna Komunistička partija Jugoslavije.

U rezoluciji pak, koja je također donesena i na Drugome zasjedanju ZAVNOH-a, važno je istaknuti nekoliko stvari, bitnih za utvrđivanje političkih

stajališta, kako partizanskoga pokreta u cjelini, tako i samoga ZAVNOH-a. U njezinu toč. 8. se tvrdi: "Hrvatski i srpski narod, u zajednici s ostalim narodima Jugoslavije, bore se za novu demokratsku Jugoslaviju, slobodnih i ravnopravnih naroda u kojoj će - na bazi samoodređenja - biti izgrađena i slobodna demokratska Hrvatska"(12). Tu nema govora čak ni o bilo kakvoj hrvatskoj samoupravi, a kamoli o hrvatskoj državi, pa ova rezolucija svojim sadržajem u tom pogledu nije nimalo bolja, ako nije čak i gora, od Krfske deklaracije, podpisane 20. srpnja 1917. između **dr. Ante Trumbića**, kao predsjednika Jugoslavenskoga odbora, i **Nikole Pašića**, kao predsjednika vlade Kraljevine Srbije. Rezolucija poprima izrazito velikosrpsko obilježje tvrdnjom u toč. 6. da je **Pavelić** već do tada pobio "na stotine hiljada Srba i Hrvata" i da je "pokušao od Hrvatske stvoriti instrument fašističke politike na Balkanu"(13). Takva izjava je posve u skladu s velikosrpskim mitom o genocidnosti i fašistoidnosti hrvatskoga naroda. ZAVNOH ni ovom zgodom nije propustio naglasiti, da je područno tijelo AVNOJ-a kao jugoslavenskoga političkog tijela pa tvrdi: "U ime hrvatskog i srpskog naroda ovlaštena su da govore jedino nacionalna predstavništva, odnosno nacionalna vijeća na čelu s Antifašističkim vijećem narodnog oslobođenja Jugoslavije"(14).

Bilješke:

1. Jovan Stefanović: Ustavno pravo FNR Jugoslavije i komparativno, knj. I Zagreb, 1956., str. 171. - 172.; Branko Petranović - Momčilo Zečević: Jugoslavija 1918. - 1984., zborka dokumenata, Beograd, 1985., str. 481., 482.
2. J. Stefanović, nav. dj. str. 173., Petranović-Zečević, nav. dj., str. 498.
3. J. Stefanović, nav.dj. str. 174.-181.; Petranović-Zečević, nav. dj., str. 543-546.
4. Prvo zasjedanje Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Hrvatske, stenografski zapisnici, Zagreb, 1950., str. 57.
5. Petranović-Zečević, nav. dj., str. 524.-525.
6. J. Stefanović, nav. dj., str. 206.; Prvo zasjedanje ZAVNOH-a, str. 79.
7. J. Stefanović, nav. dj., str. 206.-208.
8. Prvo zasjedanje ZAVNOH-a, str. 57.-60.
9. Isto, str. 61.-62.
10. Isto, str. 63.-70.
11. Drugo zasjedanje Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Hrvatske, stenografski zapisnici, Zagreb, 1950., str. 81.
12. Isto, str. 85.
13. Isto, str. 85.
14. Isto, str. 85.

(nastaviti će se)

Retrospektiva II

*Palim danas bijelu, crnu,
crvenu i žutu svijeću.
Za duše umrlih: da nam
otpustiš duge naše kako
i mi otpuštamo dužnicima našim.*

*Pa neka vam je pokoj braćo
rasutih kostiju. I neka je
lako duši Matinoj, pokošenu
ni za što. Bratu njegovu Iliju
neka je lako. Susjedu njihovu
Andriji, pokošenu ni za što.*

*Mir duši Lukinoj, jedincu
Andinu, nestalom. Ivanu,
Tadiji, Stjepanu, Mladenu,
nestalim. I svim nestalim...*

*A i koscima njihovim neka
bude lako.*

*Mir kostima zaspalim u zemlji
hrvatskoj, njemačkoj, ruskoj...*

*Lako im bilo more Jadranovo.
Laki oceani.*

*Da nam otpustiš duge naše
kako i mi otpuštamo dužnicima
našim.
Palim svijeću.*

Ivan TOLJ

MI PAMTIMO

*Mi pamtim konopac u crnoj noći,
miris upaljene zemlje,
miris na čijem su tragu vuci,
hijene.*

*Mi pamtim proljeće bez cvijeća,
laste što nisu nosile radost.*

Mi pamtim.

Ivan Dujmović

HRVATSKI NAROD IMA PRAVO NA HRVATSKI JEZIK!

(Prosvjed HKD Napredak upućen Visokom predstavniku međunarodne zajednice u BiH)

Narodi ne ginu dok njihov jezik živi!

(Narodna mudroslovica)

Često se kaže, tvrdi **Dalibor Brozović**, da je upravo po jeziku čovjek čovjekom. Jezikom izričemo sve svoje misli i osjećaje, jezik nam je prenio znanja i dostignuća naših predaka, u jeziku će nas naslijediti naši potomci. Jezik je najdragocjenija tekovina čovječanstva, ali kako je čovječanstvo u stvarnosti mozaik naroda s vlastitim povijestima i kulturama, tako je i ljudski jezik predstavljen u stvarnosti mozaikom narodnih jezika. Zato je svakom narodu njegov jezik svetinja, on mu je kao pupčana vrpca koja ga povezuje s vlastitim narodom. Može se reći da je materinski jezik čovjekovu duhu domovina, gdje god čovjek živio, na domaćem tlu ili u tuđini.(1)

Naziv hrvatski jezik zasniva se naprosto na prirodnom pravu svakoga naroda da jezik kojim on govori i piše, kojim se on služi i koji njemu služi, naziva svojim vlastitim imenom. Hrvatski jezik se predstavlja svojim standardnim

vajača i neprijatelja kršćanske i hrvatske civilizacije i kulture, uspjeli su naši predci sačuvati i nama predati prepoznatljivo i nemjerivo kulturno blago u cijeloj BiH. Stoga se hrvatsko-kršćanski korijeni, izricani plodovima srdaca i umova nebrojenih naraštaja hrvatskog naroda, moraju poštivati u temeljnog programu prosvjete naše mladeži i na početku dvadesetprvog stoljeća. Jer, kao što je dosadašnja povijest pisana i izričana hrvatskim jezikom i kršćanskom civilizacijom, želimo da se ona još više obogaće na tim tekovinama i u trećem tisućljeću.

Protuzakoniti napad na hrvatski identitet

U posljednje vrijeme mogli su se čuti vijesti i pročitati tekstovi: Projekt uništenja hrvatskog jezika, ujedinjavanja gimnazija, tekst Naputka, prosvjedi hrvatskih stranaka, roditelja i sl. To hrvatski narod nije iznenadilo, nego, naprotiv, upozorilo na političke okolnosti u kojima moraju živjeti Hrvati u Bosni i Hercegovini na početku dvadesetprvog stoljeća.

U ime Hrvatskoga kulturnog društva Napredak Mostar izražavam zahvalnost svima koji su digli svoj glas u obranu hrvatskog jezika. Njihov vapaj ne bi trebao ostati kao glas vapijućeg u pustinji nego, naprotiv, obrana hrvatskog naroda u Bosni i Hercegovini.

Ovom prigodom upozoravam i upućujem predstavnike strane administracije da bolje prouče prirodne i pozitivne međunarodne dokumente u svezi s narodnim identitetom. Neka se, primjerice, bar prisjeti Deklaracije UN o ljudskim pravima iz 1948. i proglašenja Međunarodnog dana materinskog jezika (UNESCO, 1999.). Važnost tog Dana potvrđena je 2001. aklamacijom na 31. Glavnoj skupštini UNESCO-a. Tada je usvojena Deklaracija o kulturnoj različitosti, gdje u 5. članu piše: „... svakoj se osobi mora omogućiti izražavanje i stvaranje djela na jeziku koji izabere, posebice na materinskom jeziku...“ Od tada se svake godine slavi u svijetu Međunarodni dan

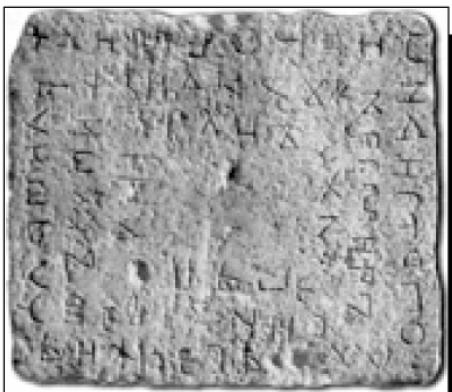
materinskog jezika kao jedan od zajedničkih simbola ravnopravnosti svih naroda.

Znajte, malo je naroda u Europi, gotovo da ih i nema, koji su doselili na područje Rimskog carstva, u njegov zapadni dio, a da se nisu romanizirali i utopili u toj višoj kulturi, izgubili svoj jezik a često i ime. To se, međutim, nije dogodilo s Hrvatima koji su primili stećevine te kulture, zatim i kršćanstvo, djelomice pismo (latinicu), ali se nisu nikada asimilirali.

Solin je, prema nekim povjesničarima, prvo hrvatsko naselje. Nakon sloma antičke civilizacije i nemirnih razdoblja u V., VI. i prvim desetljećima VII. stoljeća, rimsку pokrajинu Dalmaciju i južne dijelove Panonije, tj. prostor suvremene Bosne i Hercegovine, kao uostalom i široki prostor između Jadrana, Dunava i Drave, Istre i Drine te Crvene Hrvatske, naručila su hrvatska plemena. Niz bazilika i starokršćanskih biskupija u Bosni i Hercegovini potvrđuje rasprostranjenost kršćanstva u kasnoantičkom razdoblju. U

Rižinicama je knez **Trpimir** oko 852. podigao benediktinski samostan. Pronađen je kameni natpis na kojem piše: Pro duce Trepimero. Na Gospinu otoku bile su dvije crkve. U jednoj su pokapani hrvatski vladari. Tu je pronađen natpis hrvatske kraljice **Jelene** s natpisom: U ovom grobu počiva glasovita Jelena, žena kralja **Mihovila**, a majka kralja **Stjepana**, i vladala je kraljevstvom. Preminula je u miru 8. listopada. Ovdje je bila pokopana 976. godine. Za života majka kraljevstva, postade i majkom sirota i zaštitnica udovica. Ovamo pogledavši, čovječe, reci: Bože, smiluj joj se duši. U Solinu, u crkvi sv. Petra i Mojsija, Papin poslanik opat **Gebizon**, okrunio je 1075. g. **Zvonimira** za hrvatskog kralja.

Bosna i Hum (Zahumlje, Hercegovina) su primali kršćanstvo od zapadnih, latinskih misionara tijekom VIII. stoljeća. Prvotna Crkva na istom

Humačka ploča (1185.)

ili književnim jezikom, jer bez njega je nezamisliva suvremena kultura i materijalna i duhovna civilizacija hrvatskog naroda.

Bosna i Hercegovina već gotovo dvije tisuće godina temelji svoju povijest i kulturnu na kršćanskim, a gotovo četrnaest stoljeća na hrvatskim korijenima. Na kršćansko-hrvatskim korijenima izrasla je, iako pljačkana i uništavana, kulturna baština, ne samo hrvatskog naroda, nego i cijele Bosne i Hercegovine. Uza sve animoznosti os-

Nadbiskupska gimnazija u Travniku

tu bila je zapadnog obreda s latinskim kao službenim liturgijskim jezikom. Krajem IX. i početkom X. stoljeća širio se po hrvatskim zemljama starohrvatski kao liturgijski jezik. Tako se postupno glagoljica širila i na prostore današnje Bosne. To potvrđuje Humačka ploča iz oko 1185., povelja Kulina bana Dubrovčanima 1189. i brojni susljetni dokumenti. Do 1233. i biskupi u Bosni su bili glagoljaši, a zatim je slijedio niz biskupa iz dominikanskog i franjevačkog reda - u Bosni do 1881., a u Hercegovini sve do 1942.

Hrvatski jezik u Bosni i Hercegovini kao komunikacijsko i izražajno sredstvo kulture i viših oblika materijalne i duhovne civilizacije izgrađivao se na sebi svojstvenu stjeciju europskih civilizacijsko-jezičnih krugova. Svoje stručno i znanstveno nazivlje, svoje pismo i pravopis, svoju suvremenu frazeologiju, svoje jezične navike, normativne procese i idejne sadržaje – dakle cijelu svoju nadgradnju – hrvatski jezik je stjecao i razvijao prije svega u sredozemnim i srednjoeuropskim okvirima, usvajajući poput drugih jezika općeeuropsko i antičko-grčko jezično naslijeđe. Na našem području u hrvatskom standardnom jeziku osjetan je, prema europskim mjerilima, i utjecaj civilizacijsko-jezičnoga kruga islamskog svijeta – što potvrđuju specijalizirani rječnici – Turcizmi u hrvatskom jeziku.

Hrvatski književni jezik u funkcionalnom je smislu za hrvatski narod ono što su za druge narode njihovi književni ili standardni jezici, i hrvatski narod u

Bosni i Hercegovini nema nikakva drugog standardnog jezika. Uvjetovanje prava pojedinoga jezika pitanjem je li više ili manje sličan ili posve nesličan ili posve sličan kojim drugim jezicima isto je tako besmisleno i neprihvatljivo kao kad bismo u ljudskom društvu uskraćivali pojedina građanska prava blizancima ili tzv. dvojnicima. Hrvatski jezik jest jezik kojim se služi hrvatski narod i koji služi hrvatskom narodu. A dijalektska je osnovica hrvatskog standardnog jezika novoštokavska zato što su većina Hrvata štokavci, a ne zato što osim Hrvata ima i drugih štokavaca.

Najvažnije etape razvoja hrvatskoga književnog jezika

U stoljećima nakon doseljanja Hrvata hrvatski jezik razvijao se pod utjecajem različitih jezika, a ponajprije latinskoga kao jezika zapadnog kršćanstva i u manjoj mjeri grčkoga. Od desetog stoljeća važan je utjecaj crkvenoslavenskoga. U kasnijim razdobjima (kraj srednjeg vijeka i novi vijek) važan je utjecaj talijanskoga, njemačkog, turskog, a donekle i madžarskoga, a u 19. i 20. stoljeću českoga i engleskog jezika. Strocrkvenoslavenski kao pisani jezik na hrvatskim je prostorima ubrzo assimilišao značajke blisko srodnog narodnoga hrvatskog jezika, a hrvatski će ga pisani jezik već u 13. i 14. stoljeću uglavnom zamijeniti do kraja srednjeg vijeka u potpunosti. Kako je latinski od doseljenja pa do polovice 19. stoljeća bio jedan od hrvatskih pisanih i književnih jezika, snažno je utjecao i na oblikovanje hrvatskog jezika.

Prvim očuvanim spomenikom hrvatskog jezika smatra se Baščanska ploča (oko 1100. godine). Do 19. stoljeća hrvatski jezik upotrebljavao se pretežito u obliku dijalektalnih pisanih i književnih jezika (štokavski, čakavski, kajkavski). Štokavsko narjeće ulazi u hrvatsku književnost pod kraj 15. stoljeća pa zapravo otada počinje prapovijest današnjega hrvatskog književnog jezika. Hrvatski je jezik, prema povjesnim okolnostima, svoju civilizacijsko-jezičnu nadgradnju razvijao samostalnim putovima i na vlastiti način. Kulturno-jezične tekovine tijekom stoljeća, preko ilirskog pokreta, hrvatski književni jezik dobiva homogen standardni oblik, novoštokavsko i jekavski. Štokavski se tip hrvatskog jezika širi i bogati fundus riječi i izričaja u posebnostima područja koja nastanjuje hrvatski narod. Ukratko, hrvatski standardni jezik plod je neprekinutoga razvojnog tijeka od prvih glagoljskih pisanih spomenika do danas.(2)

Tragovi hrvatskog jezika

Hrvatski jezik u Bosni i Hercegovini zavjedočen je, kako je spomenuto, od Humačke ploče (oko 1185.), preko brojnih natpisa na stećcima, dokumentima u arhivima, manuskriptima i knjigama što su napisane i objavljene do danas.(3) Nažalost, povjesne (ne)prilike u kojima je hrvatski narod preživljavao turske zulme doveo je do uništavanja hrvatske kulture i civilizacije, a zasađivanja principa islama.(4)

Nakon austrougarskog zaposjednuća Bosne i Hercegovine za predsjednika Zemaljske vlade došao je **Benjamin Kallay**. On se trudio svim silama suzbiti širenje i hrvatske i srpske nacionalne ideje.(5) Nacionalnog osvješćivanja nije moglo biti bez prosvjećivanja naroda. S tim je računala austrijska prosvjetna politika koja se mijenjala sve do 1918., ali samo u taktici. Međutim, u biti ona je ostajala stalno podložna političkim, gospodarskim, vojnim, pa i crkvenim ciljevima Monarhije. Ideja vodilja cijele Kallayeve politike bila je nacionalno odnarođivanje stanovništva. Škola je kod učenika trebala razvijati “bošnjačko” rodoljublje, što izrasta iz svijesti o tobožnjoj “bosanskoj” naciji koja se služi “bosanskim” jezikom, itd.(6)

“Kalajisanje” Bosne i Hercegovine nije uspjelo, zahvaljujući nacionalno zrelim osobama koje su odgajale i ok-

upljale hrvatsku inteligenciju oko pojedinih novina, časopisa i kulturnih društava.

Tako su, primjerice, hrvatske novine još su davne 1891. upozoravale svoje čitatelje: *Narodni je jezik vremena svakog ono bio, što je najviše prigledao, u koji sve sile uma svoga uložio, sve dbove srca svog izlio; kao zjenicu duha svoga, kao dušu vlasti svoje, kao proroka slave svoje, za koji i oružja se htato, vojevao i umirao kao poklad, koji kada jednom straćen, ne bude povraćen. Zatareš li narodni jezik, zatro si narod... Ostani kost i mozak, ostani krv i koža naroda koga ista: kako jezik mijenja - drugo mu ime dajte, nije narod isti. Po jeziku narodi vjekuju i gospodaju; kako im ga uzmeš - sluguju. Ne plašite se truda i napora, na znojnem čelu se lovor list najlepše zeleni. Naučite lijepi jezik roda svoga i sijte sjeme čistog jezika hrvatskog!*(7)

U jugoslavenskoj državi (1918.-1941. i 1945.- 1992.) hrvatski je jezik bio predmetom sustavne službene dekroatizacije i prikrivene srbizacije (priječeње svakog nastojanja da se njeguje ono što je pripadalo hrvatskoj jezičnoj tradiciji). Hrvatski narod u Hercegovini je posebno osjetio što znači govoriti hrvatskim jezikom. U tijeku 70-ih i 80-ih godina uz velike su poteškoće izboreni osnovni uvjeti za samostalan razvoj hrvatskog (standardnog) jezika, ali predstoji još golem posao na njegovu normiranju i oblikovanju, u skladu s potrebama i htijenjima hrvatskog naroda, prije svega sastavljanje gramatičkih i rječničkih priručnika.

I umjesto da upozorenje *Glasa Hercegovca* nije izgubilo svoju vrijednost svjedoče najnoviji pokušaji sarajevske administracije o ujedinjavanju školskih institucija dvaju naroda u Mostaru.

Agresivnost administrativne vlasti

Umjesto hrvatskog jezika nudite hrvatskom narodu bošnjački jezik što su im ga proglašili tek 1995. A to je, da vas podsjetim, jezik nasljednika onih koji su da bi proširili posjede, zadržali hrvatska prezimena i jezik, a promijenili vjeru. Otkuda smjelost Visokom predstavniku i europskim silnicima da u Bosni i Hercegovini priznaju srpski i bošnjački a brišu i hrvatski jezik? Znamo da je materinski jezik blago prema kojemu se svaki čovjek mora odnositi i s ljubavi i s poštovanjem. I svakomu bi to moralno

biti omogućeno – pa i Hrvatu u Bosni i Hercegovini.

Priznajem da je veliki problem hrvatskog naroda bio u tome što smo mi, kao narod koji pripada zapadnoj civilizaciji, za vrijeme jugoslavenskoga i komunističkog terora u Zapadu gledali simbol slobode, demokracije, poštjenja i morala, neku vrstu izbavitelja. No, nismo primijetili da je Zapad te ideale u velikoj mjeri izdao. Obitelj, zavičaj, domovina, narod, vjera – oni na Zapadu više gotovo ništa ne znače. Čovjek je iskorijenjen iz svoga prirodnoga i psihološkog okoliša,

Biskupi u BiH za zaštitu hrvatskog jezika

SARAJEVO - Biskupska konferencija u BiH objavila je jučer da podržava referendum Hrvata u BiH kako bi zaštitili pravo na upotrebu hrvatskog jezika u školama. U priopćenju se navodi da su povod zasjedanja "administrativni, politički i drugi pritisici predstavnika međunarodne zajednice" usmjereni na sadašnji assimilacijski program administrativnog ujedinjenja škola. (sp)

da je njime moguće do to mjere manipulirati, a da on to uopće ne primjećuje. Iako je to kratka i vrlo sažeta analiza temeljnih i velikih problema i u tih se nekoliko rečenica nalaze odgovori na brojna pitanja koja more hrvatski narod u BiH.

U zadnjih pedesetak godina političke vode su se toliko zamutile i pojmovi tako zamaglili da je danas, i većini visoko školovanih ljudi gotovo nepoznato da zapadnoj kulturi i civilizaciji izvorno pripadaju samo današnji potomci onih europskih naroda koji su početkom šesnaestog stoljeća, bili katolički narodi i pripadali Rimokatoličkoj crkvi. Istina, dosta kasnije, i Amerika je postala dio Zapada, ali je tragedija Amerike kao i Kanade i Australije, u tome što nije sudjelovala u njegovoj vitalnosti, nego samo u dekadentnoj i senilnoj fazi zapadne civilizacije. Zato je Amerika od takvog Zapada naučila samo goli materializam, i dobro ga usavršila te zahvaljujući svojim bogatim i golemin prostranstvima, stostruko ga uvećala. Zato se nije čuditi da su ti europski iseljenici, iskorijenjeni i sasvim odsječeni od matične kulture i njezinih simbola, u Americi izrasli u neku čudnu sortu sintetičkog naroda potpuno materializiranih i automatiziranih osrednjaka-mediokriteta.

Priznajemo, zemlje Europske unije gospodarski su razvijenije, ekonomski bogatije. Njihova potpora, suradnja i pomoć u području znanosti, tehnologije, proizvodnje materijalnih dobara nije samo poželjna nego je i prije potrebna. Ali što vrijedi za gospodarski razvitak ne vrijedi i za duhovni. Hrvatske duhovne, moralne i nacionalne vrijednosti bitno se razlikuju od ideoloških vrijednosti EU.

Trebamo europsku tehnologiju, ali ne treba nam njihova ideologija. Na etičko-askiološkom području bogatiji smo i superiorniji. Moralni život nam je na višem stupnju. Nažalost, sredina u kojoj živite i tu je uhvatila zamaha. Stoga, hrvatski se narod treba vratiti svojim moralnim i kulturnim temeljima i na njima odgajati hrvatsku mladež i svekoliko pučanstvo. Mora se oslanjati na najvrjednije stečevine hrvatske kulture i njegovati u narodu sve one vrijednosti koje su prepoznatljive za vjersku-moralnu i kulturnu tradiciju i nacionalno biće hrvatskoga naroda. Komunizam je dugo razarao, obezvrijedljava i pustošio, a sada anarholiberализam nastoji to dokrajčiti.

Vrijeme je za preporod. Dosta nam je rušenja i moralnog pustošenja. Hrvatima treba duhovna obnova, društvena, moralna i dogojna preobrazba. Posticaji i putokazi mogu se naći u hrvatskoj katoličko-moralnoj tradiciji i filozofsko-pedagoškoj vrijednosti baštini.

Graditelji novoga svjetskog poretku veliki su i moćni. Oni, to smo posljednjih godina često doživjeli, zastupaju, nameću i štite svoje interese, a ne interesu, prava, slobodu i suverenitet svog naroda. Međutim, svaki narod, svaka zemlja, država mora štititi svoje gradene, interesne, nacionalnu sigurnost. Obvezuje to i naše političare. Političari ne mogu i ne smiju, prihvati postupke prema hrvatskom narodu, koji su protiv njihovih interesa, i koji im ne priznaju prava što pripadaju svim ljudima i narodima. Takvo prihvatanje nacionalna je izdaja. Politika prema EU mora se mijenjati u suglasju s hrvatskim nacionalnim interesima i vrijednostima.

I hrvatske predstavnike vlasti i ministre bih upozorio: Narod koji se srami svoga imena, svoje kulture, svoga jezika i sl. nije narod koji će drugi poštovati. Tek kad Hrvati i u BiH postanu ponosni ne samo na riječima nego i u pregovo-

rima, Europska unija će shvatit da razgovara s ozbiljnim partnerom a ne s prosjakom.

Umjesto zaključka

Učestali nasrtaji administrativnog aparata Visokog predstavnika, kako mi izgleda, imaju pred sobom dugu stazu. Stoga, prije svega odgojne programe hrvatske mladeži u školama s hrvatskom većinom treba razborito proučiti. Školskim programima treba vrlo jasno priznati hrvatstvo i kršćanstvo đaka hrvatskih obitelji, jer su hrvatsko-

Upravo iz zapadne Hercegovine, gdje se namjeravaju provesti ujedinjenja obrazovnih institucija, šaljemo zahtjev: 1. utvrđite jasnu i nedvojbenu jednakost i ravnopravnost hrvatskog jezika sa srpskim i nedavno proglašenim bošnjačkim jezikom i 2. osigurajte dosljednu primjenu hrvatskoga književnog jezika u školama, novinstvu, javnom i političkom životu, na radiju i televiziji kad se god radi o hrvatskom stanovništvu, te da službenici, nastavnici i javni radnici, bez obzira otkuda potjecali, službeno upotrebljavaju

Crkva Sv. Franje i samostan u Gučoj Gori

kršćanski korijeni jedino jamstvo za budućnost hrvatskog naroda u BiH.

Budući da je hrvatski narod u Bosni i Hercegovini već 2000 godina temeljio svoju povijest i kulturnu na kršćanskim, a gotovo 14 stoljeća na hrvatskim korijenima, ti korijeni se moraju ne samo upisati u zakonske kodekse općina, županija i u Ustav Bosne i Hercegovine, nego i poštivati. Taj temelj, nadalje, mora ući i u Naputak županijskih ministara prosvjete na područjima gdje žive pripadnici hrvatskog naroda. Želim da se hrvatski jezik kao službeni jezik hrvatskog naroda uči ne samo u selima, prigradskim naseljima, gradićima nego i gradovima gdje god živi hrvatski narod u BiH.

Povijest nas je naučila da ni stoljeća mračnih zuluma, ni austrougarsko stvaranje bosanskog jezika, ni olovna jugoslavenska vremena opće srbizacije nisu uspjela u svojim protuhrvatskim podvizima. Ipak, za razliku od političara koji su se stoljećima smjenjivali, jedino je Cvjetin Mijatović priznao: Teško je bilo Hrvat biti u zapadnoj Hercegovini.

književni jezik sredine u kojoj djeluju. Jer prava hrvatskoga standardnog ili književnog jezika određuju se njegovim funkcijama za hrvatski naroda, a ne stupnjem sličnosti ili nesličnosti prema drugim jezicima.

**Prof. dr. fra Andrija Nikić,
predsjednik HKD NAPREDAK Mostar**

BILJEŠKE:

1. Usp. Deklaracija o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika, Zagreb, 1997., str. 7.-19.
2. Usp. Opći hrvatski leksikon, Zagreb, 1996., str. 376.-377.
3. A. Nikić, Sakralna baština i Humačka ploča... Mostar -Klobuk, 2001., str. 19.-161.
4. A. Nikić, Dogadajnica Bosne i hercegovine od 614. do 1918., Mostar, 2003., str. 139.-526.
5. A. Malbaša, Hrvatski i srpski nacionalni problem u Bosni za vrijeme režima Benjamina Kallaya, II. dio (g. 1882-1896), Osijek, s. a., str. 27.
6. Usp. Branka N. Palac, Školske sestre Trećeg reda sv. Franje u Hercegovini, Potoci – Mostar, 1975., str. 19. – 21.
7. Usp. Glas Hercegovca, 8/1891., br. 86., /str.1/

BOSNI

*Ponosna je Bosna moj zavičaj mili,
Tu je sunce žiča granulo menika,
Djedovi su moji za nju krcvu lili,
Njozzi biću i ja čelenka i dika.*

*Povrh nje su vijeci prohujali burni,
Mnogo nas je ljutih sapinjalo jada,
Oblaci se i sad nad njom kupe tmurni,
Ali Hrvat jošte bori se i nada.*

*O predrago ime! Hiljadu je ljeta,
Što kraljevskim sjajem ponad Duvna
sinu,
Ali makar sudba zadesi nas kleta,
Ti nam spase ponos, prava i starinu.*

*Dok svetinje ove Hrvat čuva svoje,
Nikakva ga sila uništiti neće, -
Čisto i presjajno - kao sunce što je-
In njemu će sinut sunce stare sreće.*

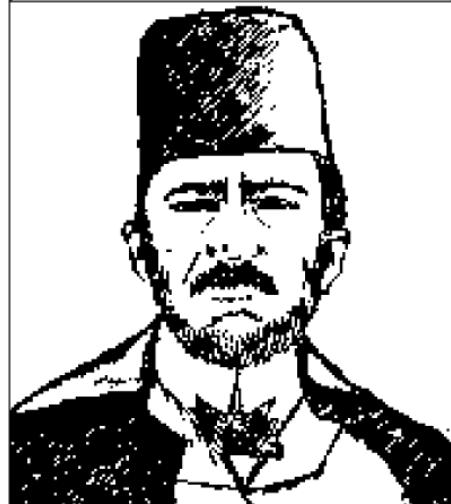
*Moje mlado srce taj već časak sluti.
Bez muke i bez znoja-znadem neće
doći
Zato treba radit i ne počinuti,
I kroz oštro trnje makar bilo proći.*

*Oj premili rode! Tebe teško boli,
Što nevjeru s bijede ti pretraje mnogu,
Al ja baš te volim, što si bijedan toli
I jer žićem cijelim tebi pomoći mogu.*

*Radit će za te i za slobodu tvoju,
U sreći će tvojoj plaću tražit trudu,
Uklanjat se neću ni muci ni znoju,
Ma okupo njime tvoju svetu grudu.*

*Postojbino draga Mladena i Tvrta!
Hrvatstvo mi Tvoje baštinstvo je sveto.
Al neka je samrt i teška i gorka,
Za spas tvoj i sreću-mog života eto!*

(1914)

Musa Ćazim Ćatić (1878. – 1915.)

LJEVIČARSKI INTELEKTUALCI U OBRANU SOVJETSKIH TENKOVA

U prethodnom broju *Političkog zatvorenika* čitao sam o sudjelovanju predsjedništva Međunarodne udruge bivših političkih uznika na proslavi 50-te obljetnice prvoga velikog ustanka protiv komunizma. Iz opširnog prikaza predsjednika te međunarodne udruge razvidno je, da je udruga cijenjena i zapaženo primljena ne samo kod sada visoko pozicioniranih, a nekadašnjih političkih uznika u bivšem DDR-u, nego i kod predsjednika Njemačkog Bundestaga g. Wolfganga Thiersea, što je njemačka televizija izravno prenosila.

Bertolt Brecht spomenut je u prikazu s neobjavljenim citatom, pa molim uredništvo da objavi ovaj moj osvrt na reportažu, na koji me upravo potaknuo prikaz Bertolda Brechta u humanom svjetlu, koje on, dobitnik Staljinove mirovne nagrade (1954.), nikako ne zaslužuje. Da ne bi čitateljstvo pomislilo da se Brechtu osvećujem zbog nekih drugih razloga, citirat ću veći dio članka **dr. Hubertusa Knabea**, znanstvenog ravnatelja spomen-zatvora Berlin-Hohenschönhausen, objavljenog u *Frankfurter Allgemeine Zeitungu* 4. lipnja 2003. pod naslovom *Intelektualci i 17. lipnja* (Die Intellektuellen und der 17. Juni):

"Intelektualci u službi Partije

Oštra propaganda zvučala je malo uvjerljivo. Mnogi su radnici bili nazočni kad su najomiljenije kolege izabrali za voditelje štrajka. SED (komunistička partija, op.) je dakle mobilizirala pjesnike i mislioce kako bi propagandu učinila što uvjerljivijom. Drugačije nego tri godine kasnije u Mađarskoj, gdje su književnici podržali ustanak a nakon njegove propasti nisu ga se odrekli, većina poznatih intelektualaca u DDR-u dragovoljno se podala ovakovoj službi partije. Ako se kasnije ustanicima predbacivalo da nisu imali glasnogovornika, onda uzrok sigurno treba tražiti u ovakovom držanju intelektualaca.

Bertolt Brecht citiran je tada u 'Neues Deutschland' (partijske novine, op.) pismom koje je uputio **Walteru Ulbrichtu** a u kojem je pisao: 'Potreba mi je izraziti Vam u ovom trenutku moje savezništvo sa Socijalističkom jedinstvenom partijom Njemačke.' **Paul Dessau** istakao je da je sovjetska armija 'odlučnom akcijom protiv fašističkih

Piše:

Ivan JURIĆ

piromana u Berlinu osigurala slobodu njemačkom narodu'. Kipar Fritz Cremer pozdravio je da je sovjetska armija 'oštro postupila protiv

B. Brecht u prokomunističkim je enciklopedijskim odrednicama opisan kao "nemilosrdni ismijavač totalitaričkog i antihumanističkog poretka"

fašističkih huligana i donijela smrtnе presude protiv njih. To je jedini jezik koji ovi banditi razumiju.'

Iskićeni fašistički prigorov

Prije svih književnici su iskitili prigorov da su fašisti na djelu. **Friedrich Wolf** podsjetio je ustanike na 'nacističke potpaljivače' koji su paljenjem Reichstaga i paljenjem naprednih knjiga ispred univerziteta stvorili upaljač druge svjetske paljevine u noćnom bombardiraju iznad Berlina i Coventryja, Londona i Varšave'. **Stefan Heym** žalio se zbog 'ispada svjetine' prikazavši ih kao 'fašističke udarne trupe u narodnim čarapama i kaubojskim košljama'. **Erich Loest** predbacio je radnicima što su mogli gledati kako je 'fašizam pokušao zauzeti berlinske ulice'. Odgovorni za 'besramni teror na berlinskim ulicama'

bili su prema Loestu 'propali mladići, skitnice, lopovi s kromiranim kotačima, djevojke, koje ne bi želio susresti u mraku'.

Kod većine upuštanja ne radi se običnim izjavama odanosti, na koje se u diktaturama sile umjetnici.

Berlin na rubu trećega svjetskog rata

Brecht je svoju izjavu posao na vlastitu inicijativu već ujutro 17. lipnja. Izdavača **Petera Suhrkampa** pokušao je pismom uvjeriti, da su u ranim satima onoga dana 'u kolonoma' ubacivani mladići sa Zapada. Dim iznad policijske postaje na Potsdamerplatzu usporedio je s paljenjem Reichstaga. 'U nekim mjestima bilo je napada na Židove. (...) Više sati, do uključivanja Crvene Armije Berlin je bio na rubu trećeg svjetskog rata.' Režisera Erwina Leisera uvjeravao je Brecht, da su 17. lipnja SED 'napali fašistički i ratnohuškači ološ'. On je izjavio: 'U borbi protiv rata i fašizma stojim i stajat ću na vašoj strani'. Njegova kasnije poznata pjesma 'Rješenje' (Die Lösung) u kojoj vidi predlaže da si izabere novi narod, za razliku od gornjega ostala je neobjavljena.

Izjave intelektualaca bile su u suprotnosti sa stvarnosti. SED je kratko prije 17. lipnja iz Istočnog Berlina protjerao Židove."

Mislim da će čitatelj iz ovoga moći zaključiti kakve su mizerije bili ti komunistički intelektualci, kojima je bolje funkcionirao želudac nego mozak, a koje nam neki naši - njima slični - i dalje prikazuju velikima.

Kamenjem na sovjetske tenkove

HOLODOMOR ILI HOLOKAUST UKRAJINE

(GLADOMOR ILI RUSKO-SOVJETSKI GENOCID NAD UKRAJINCIMA)

Prije sedamdeset godina u Ukrajini se dogodila jedna od najstrašnijih tragedija u njoj povijesti. Ljeto 1933. donijelo je neviđenu glad od koje su masovno poumiali milijuni seoskog stanovništva. Nije to bila suša ili druga prirodna kataklizma. Bio je to program etnocida, smišljen i usmjeren priređen u Moskvi pod paskom borbe s klasnim neprijateljem, a u biti s ukrajin-

Piše:

Eugen KRIŽANIĆ

zbog "ukrajinskoga buržoaskog nacionalizma" te ili strijeljani ili prognani tisuću kilometara sjevernije od Lenjingrada u logore na Solovjeckim otocima. Progonstva

poklali stanovništvo u gradu u kojem je proglašena Narodna Republika Ukrajina. Trećeg ožujka 1919. ruski boljševik **Jakov Svjerdllov** izjavljuje: "*Spas cijele revolucije, ne samo naše, već i međunarodne, prebiva u rukama Ukrajine*". Njegov srodnik **Lav Trockij-Bronštajn**, šaljući u Ukrajinu svoje agente-komesare, napuće ih: "*Bez ukrajinskoga ugljena, željeza, rude, kruha, soli, Crnoga mora Rusija ne će moći postojati, ona će se ugušiti, a s njome i sovjetska vlast, i mi s vama*". Lenjin odmah izdao ukaze kojima ukida sve što bi potvrđivalo postojanje nacionalno svjesnih ukrajinskih intelektualnih slojeva te lansira svoju tezu: "*Samo u zajedništvu s Velikoruskim narodom narod Maloruski može biti slobodan!*"

Tri su ključne figureinicirale i kontrolirale početak i razvoj događaja 1932/33.: **Staljin, Molotov i Kaganović**. Upravo su oni pred Ukrajinu postavljali ogromne zahtjeve glede osiguranja Rusije žitom. Optuživali su selo zbog sabotaže i naredili obvezno oduzimanje sa svih postojećih sela u Ukrajini svega što je predstavljalo pojam hrane. U sela su 1932. pohrli rусki komesari koji su upravljali pljačkom bespomoćnih zemljoradnika. Moskva je naredila da se širom Ukrajine formiraju takozvane zelene kompozicije, koje bi uoči obilježavanja godišnjice boljševičkog prevrata u Petrogradu, u Rusiju izvozile hranu. Pljačka je u cinizmu i okrutnosti dobila neviđen razmah. Izvozilo se sve, čak i zimnice; kiseli krastavci, zelje, prigodni kao zakuska za vodku povodom proslave revolucije. Uskoro je bilo oduzeto i zrno namijenjeno za sjetu u idućoj godini. Vlada je zabranila bilo kakvu trgovinu na selu, a zaustavljena je dostava hrane iz grada, svako naplaćivanje rada seljacima

Žrtve Čeke u Kijevu 1919.

skim seljacima. Pod "klasnim" prikrivala se etnička motivacija. Ukrainska tragedija 1932/33., poznata kao "Holodomor" (pomor gladu), imala je i političke korijene. Namjerno stvorena glad u najplodnijem dijelu Europe imala je za cilj uništiti moćnu socijalnu strukturu bogatih i od državnog aparata neovisnih seljak-poduzetnika. Osim toga, upravo ukrajinsko selo predstavljalo je snažnu nacionalnu okosnicu zemlje, jezgru tradicije i vjere, tamo se govorio ukrajinski jezik naspram tradicionalno rusificiranom gradu (krajem 19. stoljeća, kao rezultat moćne antiukrajinske politike ruskog carizma, u Kijevu je ukrajinski jezik govorilo samo desetak obitelji intelektualaca).

Ruski boljševici nastavili su s još većom mržnjom iskorjenjavanje volje ukrajinskog naroda, jer ukrajinsko selo nije privatilo rusku ideološku intervenciju. Uništavanju seljaštva "kao klase" prethodila je masovna čistka u intelektualnoj sredini: stotine ukrajinskih intelektualaca već su bili proganjani (represirani), optuženi

su se uskoro nastavila do Sibira. To je bio tek nastavak totalnih represalija koja su otpočela odmah s boljševičkim prevratom u Petrogradu. Već naredne 1918. godine u Kijev su ušli "revolucionarni mornari" koje je s baltičke flote poslao Lenjin, te su

Oko pet milijuna djece umrlo je od gladi

Protivnicima kolektivizacije komunisti su palili usjeve

kruhom kažnjavalo se strijeljanjem ili s deset godina logora. To je vrijedilo za sve na selu, čak i za djecu koja bi noću krišom pokušavala skupiti pokoje zaostalo klasje na strnini. Moskva je pomno pratiла oduzimanje sjemena za sijanje na proljeće, pripremajući tako za narednu godinu glad u žitnici Europe s najplodnijom zemljom crnicom na svetu.

Strašnije smišljenog plana ubijanja velikog dijela nacije Ukrajina nije upoznala ni u vrijeme Tatara. U sjećanjima na ta vremena govori se o nečuvenoj tišini koja se razlegla po Ukrajini, zemlji po površini većoj od Francuske, posebno po njezinim selima. Na seoskim dvorištima nije se glasala stoka, nije se čulo pjevača bogatoga ukrajinskog folklora, a svi kobzari bili su streljani (Kobzar je narodni pjevač uz kobzu, žičani instrument). Crkve nisu zvonile jer su zvona skinuta i odvezena u Rusiju na industrijsku preradu. Da bi se prehranili, ljudi su tražili po šumama korijenje. Po kućama su ležali ljudi nabuhli od glada ili mrtvi. Uskoro su počele pristizati vijesti o kanibalizmu, jer su neki od glada gubili pamet te pokušavali jesti mrtve.

U ukrajinskom jeziku i svijesti sve to je dobilo naziv Holodomor. Još uvijek su nepoznate precizne brojke umrlih, pa se govori o deset milijuna žrtava. Prema posljednjim podatcima, koji se temelje na popisu stanovništva iz 1937., gubitci stanovništva zbog potpune fizičke iscrpljenosti, tifusa, crijevnih trovanja, kanibalizma, represalija, samoubojstva na bazi psihičkog i socijalnog kolapsa predstavljali bi oko sedam milijuna ljudi sa skoro svih prostora na kojima je živjelo

kompaktno etničko ukrajinsko stanovništvo.

U Kremlju su znali o stanju na ukrajinskom selu, a bili su im poznati i izvještaji o kanibalizmu. Moskva se međutim i dalje držala svoje službene motivacije počinjenih represija, a to je bilo kažnjavanje prema partijskoj disciplini. Kruh se oduzimao onima koji nisu izvršili plan proizvodnje žita. Na žitu nije manjkalo, ali je cijela ta kampanja imala za cilj izričito etničke čistke, jer su u pokrajine u kojima je bio pomor, posebice na istoku, naseljavali rusko stanovništvo kako bi ono bilo "baza radničke klase", jer seljaštvo, posebice ukrajinsko - tradicionalno pobožno, smatralo je moskovske boljševike đavlima i bilo proglašeno klasnim neprijateljem.

Glad je trajala dvije godine i odnijela toliko stanovništva da je ta tragedija predstavljala globalnu društveno-humanitarnu katastrofu u povijesti ne samo jedne nacije već i čovječanstva. O stanju te opsegu gladi u Ukrajini, sudeći po specijalnim izvještajima stranih konzulata iz Kijeva, Odese, Harkova, bile su upoznate vlade drugih država. Ukrainska emigrantska vlada u Parizu apelirala je na Društvo naroda, Međunarodni crveni križ te druge ustanove. Ukrajina se nalazila u sklopu ruskog boljševizma, pa je njezino uništanje kao žitnice, izazivalo samo šutljivo promatranje: Moskva je, kao politički neprijatelj Zapada, krenula s etničkim uništanjem svoga glavnog neprijatelja - ukrajinskog nacionalizma, a to je Zapad smatrao njezinom unutarnjom stvaru. Najprije engleske, a zatim i američke novine počele izvještavati o gladi. Zapadni svijet bio je užasnut tadašnjim izvješćima koja su spominjala brojke od jednog milijun umrlih. Kasnije je brojka žrtava u zapadnim izvještajima porasla, a zapadni izvjestitelji zbog ograničenja ulaska u područja pogodena glađu nisu mogli izvjesiti o točnjim brojkama žrtava.

Moskva se trudila presjeći sve izvore nepoželjnih informacija. Demografska statistika bila je zabranjena, a Staljin je manipulirao s brojem stanovništva. Uskoro su bili progonjeni demografi i zatvoren u svijetu poznati Demografski zavod Akademije znanosti Ukrajine. Da bi porasio stanovništvo Staljin je 1936. zabranio abortuse što je trajalo sve do 1955. Sovjetska, odnosno ruska vlast i poslije Staljina zataškavala je ukrajinsku tragediju. Samo je ukrajinsko iseljeništvo pokušavalo srušiti zid štunjne, kojim je Moskva ogradiла ukrajinski Holodomor. Tek je sredinom 80-ih godina u New

Mrtvaci na ukrajinskim ulicama

Djeca su skapavala od gladi

Yorku izašla knjiga američkog povjesničara Roberta Conquesta *Harvest of Sorrow* (Žetva tuge, 1986.). To je bila prva u svijetu temeljita analiza ukrajinskog glodomora 1932/33., jer je u Ukrajini, i nadalje pokrivenoj ruskim represalijama, takvo nešto uraditi bilo nemoguće. Podrijetlom engleski aristokrat, jedan od vodećih američkih kremljologa, Conquest je zaključio da prema međunarodnom pravu Staljinov režim snosi odgovornost za genocid - zbog usmjerenog i svjesnog uništavanja konkretne nacije, infanticid - zbog masovnog uništavanja djece, etnocid - zbog masovnog uništavanja prema nacionalnoj, etničkoj, rasnoj obilježenosti. Trebalo je pola stoljeća da bi se konačno prikazalo stanje u Ukrajini. Mnogi su čimbenici utjecali na prešućivanje: nerazumijevanje Ukrajine i njezine povijesti u sustavu Rusije od strane zapadnih država, ravnodušnost prema seljaštvu, lažljivost rusko-sovjetske propagande, a osim toga je i zapatna komunistička elita ignorirala tragediju Ukrajine, udvarajući se Rusiji - zaključuje Conquest.

Tek su 1988. Kongres SAD te Međunarodni odbor pravnika priznali Holodomor u Ukrajini kao realnu povijesnu činjenicu. Prije deset godina u Zagrebu je bila obilježena 60 obljetnica te tragedije. Međutim, ruska javnost i dalje to ignorira. Naime, Rusi razvijaju tezu da Ukraineri pretjeruju te da su od Staljinovog režima svi stradali podjednako. Kao primjer se navodi glad u Povolžju 1933., gdje su također komunisti oduzeli seljacima žito. Međutim, istraživanja su pokazala da tamo nije bilo onog što se prakticiralo na ukrajinskim seoskim prostorima, gdje su oduzimali totalno svu hranu s konkretnim ciljem da se pokosi etnički obilježeno selo. Takvog oduzimanja svega što se moglo jesti odnosno teroriziranja gladi nigdje u tadašnjem SSSR-u nije bilo. Pa čak i u ukrajinskim gradovima smrti od glada nije bilo, jer su

oni tradicionalno imali većinom rusko ili židovsko stanovništvo.

Prošle se godine skupina ukrajinskih intelektualaca obratila ruskom predsjedniku pozivom da se ispriča u ime svoje zemlje kao sljednice SSSR-a pred ukrajinskim narodom zbog zločina počinjenih glodomorom. Odgovorio je ministar kulture Rusije: on je odbio taj zahtjev i nazvao ga nekorektnim. Prema mišljenju ruskog ministra iza tog zahtjeva stoji "duboko nerazumijevanje povijesti" te se naglašava da su dva naroda zajedno ("Ja još jednom naglašavam: mi s vama zajedno!") stradali. Takvo naglašavanje rusko-ukrajinskog zajedništva kao da nastavlja tvrdnju Vladimira Ilijiča Uljanova-Lenjina, koji je neprestano naglašavao to zajedništvo u kojem je Moskva i ostvarila istrebljenje Ukrajinaca.

Danas se u Ukrajini obilježava 70. obljetnica te tragedije. Ukrainski parlament održao je sjednicu posvećenu uspomeni žrtvama Holodomora 1932/33. Komunisti su ignorirali sjednicu te demonstrativno napustili dvoranu. Ukrainski parlamentarci žele internacionalizirati ovu tragediju te suinicirali apel Ujedinjenim Narodima s prijedlogom o priznanju holodomora u Ukrajini genocidom kao formom zločina protiv čovječanstva. Prema izjavi Ministarstva vanjskih poslova Ukrajine, "priznavanjem ukrajinskih seljaka žrtvama genocida 1932/33. Ukrajina ne samo da ovjekovječe uspomenu na poginule već i želi postati doista državotvornom nacijom, civiliziranom i humanom, poštenom i kulturnom, sposobnom za praštanje i pokajanje".

Originalna slika iz knjige "Reason in revolt". – S lijeva na desno: Zapovjednici brigada: Capt. Law (Amerikanac), Capt. Forth (Francuz), autor (pisac knjige), Major Johnson (Amerikanac) i Šapajev, sada bolje poznat kao Maršal Tito (Jugoslavija)

NEOBJAVLJENA ISTINA O TITE

Engleski pisac Fred Copeman, koji je bil 1937. leta vu španskom boju, vu svoje knige - Reason in revolt - a koja je tiskana 1948 leta vu Londonu na stranice 106. piše:

Francusko-Belgijski bataljon pod zapovednikom kapetana Fort-a, pomeknol se je naprv, a bataljon "Dimitrov" sastavljen od Čeha, Bugara, Mađara, Rumunja i Jugo-Slavenski jedinica, uzel je položaj na desnoj strani. Njihov zapovjednik bil je politički zbeglica, koji je došel z Rusije, a boril se je vu Španije, pod imenom Šapajev. Denes se on vu Jugoslavije zove maršal Tito. On nam je daval vutiske da je dober zapovednik, makar je imal stari komunistički stav. Ja denes ne razmem zakaj on poriče da neje bil vu Španskom boju z nami i da smo ga zvali imenom Šapajev?!

Na ove verodostojne činenice zakaj neso odgovorili: Makso Baće, general Rukavina, Djuro Kladarin i drugi koji so bili vu Španije, Internacionale brigade? Nemoguće je da neso poznali svojega zapovednika od Dimitrova bataljona. I to još do denevnega neje objavljeno vu bilo koje "službene" ili "neslužbene" biografije o Tite.

No, na to so povedali Tomo Kovačić z Bjelovara i Josip Podupski z Bedenika koji so Josipa Broza 1919. leta prijeli vu partiju, dok je živel i delal v melinu vu Vel. Trojstvu krej Bjelovara. Onda, posle rata na partizanske proslave "zagrebačkoga korpusa" vu Bjelovaru, došel je Tito. Tomo Kovačić i Josip Podupski išli so Tita pozdraviti, ali so nasrdito rekli: - To neje naš Tito Broz z Kumbrovca. Te nas neje poznal, kak ni mi njega. To je Tito lažlivec. Čuli smo da on nezna reći ni "KAJ"!

Tomo i Josipa je još te den zgrabilo "OZNA", vreštu im zapretila da morajo čkometi. Eto, još i danes ostalo je rasprto pitanje - gda i gde je nestal pravi Josip Broz - Hrvat z Kumbrovca?

Jel ga je izbile 1943. leta partija likvidirala vu Jajcu?

Jel je izbile poreklom, Tito Poljski Židov?

Jel bode, i gda, vutajena istina odkrila pravo lice čovjeka Tita?

Slavko Čamba

PRILOZI ZA BIOGRAFSKI LEKSIKON HRVATSKIH POLITIČKIH ZATVORENIKA (XVIII.)

1321. **HORVAT, Antonija** (Mihajlo) - rod. 16.04.1893. u Varaždinu. Osud. 1945. presudom Vojnog suda Varaždin po UVS čl. 16, 17. na 15 god. zatvora.

1322. **HORVAT, Kata** (Jando) - rod. 08.03.1912. u Vel. Pisanici. Osud. 1946. presudom Div. vojnog suda Zagreb po ZPND čl. 11. na 1 god. zatvora.

1323. **HORVAT, Urđa** (Uro) - rod. 10.12.1927. u Zagrebu. Osud. 1945. presudom Vojnog suda Bjelovar po ZPND čl. 11. na 7 god. zatvora.

1324. **HORVAT, Gabrijela** (Božo) - rod. 21.03.1903. u Zagrebu. Osud. 1947. presudom Okr. suda za Grad Zagreb po ZPND čl. 3. t. 6. na 4 god. zatvora.

1325. **HORVAT, Urđica** (Uro) - rod. 10.12.1987. u Zagrebu. Osud. 1945. presudom Komanda Bjelovarskog vojnog područja po ZPND čl. 11. na 3 god. zatvora.

1326. **HORVAT, Urđa** (Pavle) - rod. 04.01.1925. u Zagrebu. Osud. 1945. presudom Vojnog suda Beograd po ZPND čl. 11. na 10 god. zatvora.

1327. **HORVAT, Ljerka** (Zvonimir) - rod. 11.09.1925. u Zagrebu. Osud. 1947. presudom Okr. suda Zagreb po ZPND čl. 3. t. 8. I čl. 9. na 18 mjes. zatvora.

1328. **HORVATIĆ, Nevenka** (Stjepan) - rod. 07.06.1932. u Osijeku. Osud. 1950. za ilegalni prijelaz granice na 18 mjes. zatvora.

1329. **HORVATIĆ, Marijana** (Mirko) - rod. 01.02.1902. u Varaždinu. Osud. 1945. presudom Vojnog suda Zagreb po ZPND čl. 3. na 5 god. zatvora.

1330. **HORVATIĆ, Anica** (Stjepan) - rod. 14.02.1908. u Vinkovcima. Osud. 1945. presudom Osnovnog suda za zaštitu nacionalne časti Hrvata i Srba po čl. 1,4. 7. na 3 god. zatvora.

1331. **HORVATIĆ, Marija** (Donat) - rod. 01.01.1907. u Zagrebu. Osud. 1946. presudom Okr. suda Zagreb po ZPND 3. t. 3. na 3 god. zatvora.

1332. **HORVATIĆ, Nevenka** (Stjepan) - rod. 01.01.1932. u Osud. 1948. presudom Okr. suda Sl. Brod, kojom je izrečena odgojna mjera u trajanju od 1 god. i 7 mjes. zatvora.

1333. **HORVATOVIĆ, Anka** (Nikola) - rod. 26.04.1926. u Gunjevcima, N. Gradiška. Osud. 145. presudom Vojnog suda Požega po ZPND čl. 11. na 1 god. zatvora.

1334. **HRANILOVIĆ, Marija** (Marko) - rod. 30.07.1907. u Zagrebu. Kao pripadnica prvoga ustaškog roja, uhićena početkom studenoga 1929. zbog sumnje da je sudjelovala u ustaškim oružanim akcijama. Nakon dvadesetomjesečne istrage i pritvora, 30. lipnja 1931. osuđena na 18 mjeseci zatvora. Skupa s majkom internirana u Sošice. Uhićena 16. svibnja 1945. i osuđena 31. srpnja 1945. presudom Vojnog suda Komande grada Zagreba br. 1096/45 po čl. 5, 13, 14 i 17 UVS na 2 god. zatvora, pet godina gubitka svih političkih prava i konfiskaciju imovine.

1335. **HRANILOVIĆ, Bojana** (Pero) - rod. 01.01.1891 u Radovištu. Osud. 1947. presudom Okr. suda Bjelovar po ZPND čl. 3.t. 14. na 1 god. zatvora.

1336. **HREŠĆ, Roza** (Ivan) - rod. 05.05.1920. u Prelogu. Osud. 1946. presudom Vojnog suda za grad Beograd za kazneno djelo protiv naroda i države na 7 god. zatvora.

1337. **HRGA, Ana** (Mato) - rod. 01.01.1911. u Sratoku. Osud. 1948. presudom Okr. suda Split po ZKPNO čl. 3. t. 14. na 1 god. i 8 mjes. zatvora.

1338. **HRNJAK, Marija** (Nikola) - rod. 30.07.1919. u N. Gradiški. Osud. 1945. presudom Vojnog suda za Oblast Slavoniju po ZPND čl. 3. t. 3. na 5 god. zatvora.

Priredio:

Jure KNEZOVIĆ

1339. **HRUŠKA, Marica** (Tomo) - rod. 03.03.1921. u Gaćici, Varaždin. Osud. 1947. presudom Vojnog suda Bjelovar po ZPND čl. 3. t. 14. na 18 mjeseci zatvora.

1340. **HRUŠKA, Vera** (Stjepan) - rod. 29.08.1923. u Prekriju, Zagreb. Osud. 1947. presudom Okr. suda Zagreb po ZPND čl. 3. t. 14. na 2 god. zatvora.

1341. **HRVOJ, Katica** (Vjekoslav) - rod. 01.01.1924. u Zagrebu. Osud. 1951. presudom Kotarskog suda Sežana za kazneno djelo protiv postojećeg poredka na 1 god. zatvora.

1342. **HRVOJIĆ, Regina** (Ivan) - rod. 02.09.1930. u Štefaniji. Osud. 1947. presudom Okr. suda Bjelovar po ZPND čl. 3.t. 14. na 2 god. zatvora.

1343. **HUDOKLIN, Jana** (Ivan) - rod. 08.07.1911. u Brezinama, Bjelovar. Osud. 1947. presudom Okr. suda Bjelovar po ZPND čl. 3. t. 14. na 2 god. zatvora.

1344. **HUDOROVIĆ, Ljubica** (Milan) - rod. 01.01.1927. u Zagrebu. Osud. 1945. presudom Vojnog suda Zagreb po UVS čl. 14. na 6 god. zatvora.

1345. **HUMAK, Anica** (Adam) - rod. 09.12.1923. u Čakovcu. Osud. 1945. presudom Div. vojnog suda Požega po ZPND čl. 11. na 2 god. zatvora.

1346. **HUMAK, Zora** (Alojz) - rod. 01.01.1927. u D. Selnici. Osud. 1947. presudom Okr. suda Varaždin po ZPND čl. 3.t. 14. na 5 god. zatvora.

1347. **HUMORNISKI, Kristina** (Vasilij) - rod. 01.01.1928. u Kutini. Osud. 1948. presudom Okr. suda Bjelovar po ZPND čl. 3. t. 14. na 10 mjes. zatvora.

1348. **HUNSKI, Andela** (Nikola) - rod. 10.02.1910. u Zagrebu. Osud. 1946. presudom Div. vojnog suda Zagreb po ZPND čl. 3.t. 14. na 8 god. zatvora.

1349. **HUNJAK, Zdenka** (Adam) - rod. 21.11.1924. u Čakovcu. Osud. 1945. presudom Div. vojnog suda Požega po ZPND čl. 11. na 2 god. zatvora.

1350. **HUNJAK, Magda** (Mika) - rod. 01.01.1898 u D. Selnici. Osud. 1947. presudom Okr. suda Varaždin po ZPND čl. 3. t. 14. na 5 god. zatvora.

1351. **HURSA, Danica** (?) - rod. 01.01.1905. u Ivanić-Gradu. Osud. 1946. presudom Okr. suda za Grad Zagreb po ZPND čl. 3. t. 14. na 8 god. zatvora.

1352. **HUSIĆ, Haisa** (Hasan) - rod. 10.07.1922. u Brčkom. Osud. 1945. presudom Okr. narodnog suda Sl. Brod po ZPND čl. 9. t. 1. na 5 god. zatvora.

1353. **HUZJAK, Bara** (Albini) - rod. 04.12.1925. u Vrbovcu. Osud. 1947. presudom Vojnog suda Bjelovar po ZPND čl. 3. t. 14. na 18 mjes. zatvora.

1354. **IGL, Emilija** (Uro) - rod. 10.07.1911. u Osijeku. Osud. 1946. presudom Okr. narodnog suda Osijek po ZPND čl. 3. TOč. 14. na 4 god. zatvora.

1355. **IHAS, Mihajlo** (Mihajlo) - rod. 27.09.1920. u Belišću. Osud. 1947. presudom Okr. suda Osijek po ZPND čl. 3. t. 14. na 2,5 god. zatvora.

1356. **IHLABUČAR, Marica** (Stjepan) - rod. 01.01.1909. u Vel. Rastovcu. Osud. 1946. presudom Div. vojnog suda Osijek po ZPND čl. 3. t. 14. na 13 god. zatvora.

1357. **IHLER, Magda** (Josip) - rod. 01.01.1924. u Sl. Brodu. Osud. 1946. presudom Div. vojnog suda Osijek po ZPND čl. 3. t. 8.1 14. na 18 mjes. zatvora.

1358. **ILAVOJIĆ, Roza** (Andro) - rod. 16.08.1910. u Belecu, Zlatar. Osud. 1947. presudom Vojnog suda Bjelovar po ZPND čl. 3. t. 14. na 1 god. zatvora.

1359. **ILIĆ, Eva** (Adam) - rođ. 18.02.1928. u Beočanima. Osud. 1953. presudom Okr. suda Sežana po KZJ, čl. 303. t. 1, na 1 god. zatvora.
1360. **ILIĆ, Anka** (Nikola) - rođ. 03.12.1917. u Vukovaru. Osud. 1946. presudom Vojnog suda Osijek po UVS čl. 11. na 2 god. zatvora.
1361. **ILIĆ, Ankica** (Pavle) - rođ. 10.09.1923. u Zagrebu. Osud. 1948. presudom Okr. suda Zagreb po ZPND čl. 3. na 3 god. zatvora.
1362. **ILIKEVIĆ, Emilia** (Antun) - rođ. 01.01.1937. u Tuzli. Osud. 1973. presudom Okr. suda Tuzla po KZ čl. 174. . na 6 mjes. zatvora.
1363. **ILINIĆ, Ana** (Danijel) - rođ. 22.11.1914. u N. Gradiški. Osud. 1945. presudom Vojnog suda Nova Gradiška po ZPND čl. na 15 god. zatvora.
1364. **IMBRI, Kata** (Andro) - rođ. 12.06.1919. u Dilovi, Bjelovar. Osud. 1945. presudom Vojnog suda Vojne oblasti Zagreb po UVS čl. 14. na 10 god. zatvora.
1365. **IMBRIK, Milka** (Stanko) - rođ. 01.01.1893. u Bjelovaru. Osud. 1947. presudom Okr. suda Bjelovar po ZPND čl. 3. t. 14. na 5 god. zatvora.
1366. **IMBRIK, Martin** (Martin) - rođ. 15.10.1907. u Čepinu. Osud. 1960. presudom Okr. suda Osijek po KZ čl. 170. t. 1. I čl. 174. na 7 mjes. i 15 dana zatvora.
1367. **IPŠA, Štefanija** (Ignac) - rođ. 26.12.1896. u Varaždinu. Osud. 1945. presudom Vojnog suda Zagreb kao politički krivac na 5 god. zatvora.
1368. **IRNSKI, Marija** (Ivan) - rod. 01.01.1909. u Novigradu. Osud. 1945. presudom Komande Bjelovarskog vojnog suda po ZPND čl. 7. i 11. na 1 god. zatvora.
1369. **IRSAG, Ivan** (?) - rod. 01.05.1907. u Sl. Brodu. Osud. 1945. presudom Vojnog suda Sl. Brod zbog pripadanja ustaškom pokretu na 3 god. zatvora.
1370. **IVANČIĆ, Nevenka** (Dragutin) - rođ. 05.06.1923. u Križevcima. Osud. 1947. presudom Okr. suda Bjelovar po ZPND čl. 3. t. 14. na 2 god. zatvora.
1371. **IVANČIĆ, Ljubica** (Karlo) - rođ. 01.01.1899 u Voćarici. Osud. 1947. presudom Okr. suda Daruvar po čl. 3.t. 14. na 5 god. zatvora.
1372. **IVANČIĆ, Cvijeta** (Luka) - rođ. 09.04.1908. u Zavalju, Korenica. Osud. 1946. presudom Div. vojnog suda Zagreb po ZPND čl. 3.t. 14. na 2 god. zatvora.
1373. **IVANIĆ, Marija** (Petar) - rođ. 18.06.1925. u Dugoj Resi. Osud. 1945. presudom Okr. narodnog suda Karlovac po ZPND čl. 3. t. 7. na 1 god. zatvora.
1374. **IVANIŠEVIĆ, Kata** (Ivan) - rođ. 03.04.1923. u Glini. Osud. presudom po na zatvora.
1375. **IVANIŠEVIĆ, Vlatka** (Martin) - rođ. 15.03.1928. u Karlovcu. Osud. 1950. presudom Vojnog suda Zagreb po KZ čl. 303. na 2 god. I 6 mjes. zatvora.
1376. **IVANKOVIĆ, Mara** (Jakob) - rođ. 13.07.1926. u Čazmi. Osud. 1947. presudom Okr. suda Bjelovar po ZPND čl. 3. t. 14. na 20 god. zatvora.
1377. **IVANKOVIĆ, Kata** (Tomo) - rod. 02.09.1899 u Sovarima, Čazma. Osud. 1947. presudom Okr. suda Bjelovar po ZPND čl. 3. t. 14. na 15 god. zatvora.
1378. **IVANKOVIĆ, Antonija** (Antun) - rođ. 30.11.1893 u Zagrebu. Osud. 1946. presudom Vojnog suda Zagreb po ZPND čl. 3. t. 4. na 4 god. zatvora.
1379. **IVANOVIĆ, Marija** (Nikola) - rod. 01.04.1920. u Olujinu, Dubrovnik. Osud. 1946. presudom Okr. suda Dubrovnik po ZPND čl. 3.t. 14. na 3 god. zatvora.
1380. **IVANOVIĆ, Ljubica** (Josip) - rođ. 01.01.1912. u Pavlovcu. Osud. 1948. presudom Okr. suda Sl. Brod po ZPND čl. 3. t. 3. na 10 mjes. zatvora.
1381. **IVANOVIĆ, Jovanka** (Juro) - rođ. 01.01.1907. u Sl. Požegi. Osud. 1947. presudom Okr. suda Sl. Brod po ZPND čl. 3.t. 14. na 1 god. zatvora.
1382. **IVANOVIĆ, Margareta** (Josip) - rođ. 01.01.1912. u Travniku. Osud. 1948. presudom Okr. suda Zagreb po ZPND čl. 3. t. 14. na 2 god. zatvora.
1383. **IVANUŠEC, Dragica** (Stjepan) - rođ. 01.08.1923. u Ljubešići, Novi Marof. Osud. 1945. presudom Komande Bjelovarskoga vojnog područja po ZPND čl. 3. t. 7. . na 2 god. zatvora.
1384. **IVANJUK, Leonida** (Kiril) - rođ. 01.01.1887. u Zagrebu. Osud. 1945. presudom Okr. narodnog suda Zagreb po ZPND čl. 2.t. 1.,čl. 3.t. 6 i čl. 11. na 20 god. zatvora.
1385. **IVČETIĆ, Mara** (Tomo) - rođ. 16.10.1907. u Podgornji, Sl. Požega. Osud. 1948. presudom Okr. suda Sl. Brod po ZPND čl. 3.t. 14. na 8 mjes. zatvora.
1386. **IVEZIĆ, Marija** (Ivan) - rođ. 01.01.1914. u Sv. Roku, Gračac. Osud. 1947. presudom Okr. suda Gospić po ZPND čl. 3.t. 14. na 2 god. zatvora.
1387. **IVEZIĆ, Marija** (Mile) - rođ. 12.12.1899. u Štikadi, Gračac. Osud. 1946. presudom Vojnog suda Knin po ZPND čl. 3. t. 14. na 1 god. zatvora.
1388. **IVEZIĆ, Mirjana** (Stevo) - rođ. 24.03.1927. u Vukovaru. Osud. 1945. presudom Okr. narodnog suda Osijek po ZPND čl. 3. t. 3,4 16. . na 20 god. zatvora.
1389. **IVICA, Neda** (Ante) - rođ. 01.01.1925. u Segetu. Osud. 1945. presudom Okr. narodnog suda Split po ZPND čl. 3.t. 3. na 15 god. zatvora.
1390. **IVIČIĆ, Stjepan** (Ivo) - rođ. 01.01.1941. u Osijeku. Osud. 1972. presudom Općinskog suda Osijek po KZ čl. 119/3 - na 2 mjes. zatvora.
1391. **IVIČIĆ, Marija** (Ivo) - rođ. 01.01.1931. u Sanskom Mostu. Osud. 1972. presudom Okr. suda Banja Luka po KZJ čl. 174. na 12 god. zatvora.
1392. **IVIĆ, Marica** (Josip) - rođ. 01.01.1930. u Gorjakovu, Zagreb. Osud. 1951. presudom Kot. suda Sežana za kazneno djelo protiv postjećeg poredka na 11 mjes. zatvora.
1393. **IVIĆ, Stana** (Mijo) - rođ. 18.11.1927. u Otoku, Vinkovci. Osud. 1946. presudom Div. vojnog suda Osijek po ZPND čl. 3. t. 14. na 1 god. zatvora.
1394. **IVIĆ, Marija** (Ante) - rođ. 01.01.1926. u Sigetu. Osud. 1945. presudom Okr. narodnog suda Split po ZPND čl. 3. t. 3. na 15 god.. zatvora.
1395. **IVIĆ, Ljudevit** (Franjo) - rođ. 01.10.1907. u Zagrebu. Osud. 1948. presudom Okr. suda Zagreb po ZPND čl. 4.t. 2. , na 5 god. zatvora.

ISPRAVAK

U Prilozima za biografski leksikon hrvatskih političkih uznika, objavljenima u *Političkom zatvoreniku* br. 136/137 pod rednim brojem 1158. objavljen je sljedeći podatak: "GOJANOVIĆ, Marija (FRANIĆ) - rođ. 23.03.1895. u Šibeniku. Osud. 1945. presudom Okr. narodnog suda Šibenik po ZPND čl. 3. t. 3. na 20 god. zatvora." Točan je, međutim, sljedeće: "GOJANOVIĆ, Marija rođ. Crljen (Frano) - rođ. 23.03.1895. u Šibeniku. Osud. 1945. presudom Okr. narodnog suda Šibenik po ZPND čl. 3. t. 3. na kaznu smrti strijeljanjem. Smrtnu presudu, trajan gubitak građanskih i političkih prava, te konfiskaciju cjelokupne imovine presudom broj K.399/46 potvrđio je Vrhovni sud Hrvatske. Ugovica. Majka troje djece. Rješenje o zamjeni smrtne kazne kaznom strogog zatvora ne postoji, ali smrtna kazna nije izvršena. U KPD Požega vođena pod '20 god. zatvora'. Sestra Danijela Crljena."

IZGRADNJA SPOMEN-KRIŽA ŽRTVAMA PORAČA U VARAŽDINU

Na poticaj nekoliko entuzijasta iz Varaždina prije nekoliko godina počele pripreme za izgradnju spomen-križa na najvećem grobištu varaždinske županije, a radovi se (kao i mnogo toga) financiraju dragovoljnim prilozima.

Varaždin je danas poznat kao kulturno i gospodarsko središte županije, a grad je

Piše:

Franjo TALAN

u Varaždinu sjedište hrvatskoga bana, a osnivanjem Hrvatskoga kraljevskog vijeća, za čije je središte carica Marija

travnja 1776. zahvatio grad i pretežno drvene domove Varaždinaca usporio je razvoj grada, u vatri je izgorjelo 385 od ukupno petsto zgrada, a nakon toga Hrvatsko kraljevsko vijeće i ban sele u Zagreb koji ponovno postaje upravnim središtem Hrvatske. Zahvaljujući vrijednim i sposobnim građanima, obrtnicima i trgovcima grad se ubrzano obnavlja, a danas je Varaždin grad s najočuvanijom i najbogatijom baroknom urbanom cjelinom u kontinentalnoj Hrvatskoj.

Drugi svjetski rat i poratno razdoblje Varaždina

Ratna stradanja i krvoprolića dvadesetog stoljeća nisu mimošla ni Varaždin kao ni sjeverozapadnu Hrvatsku, a propašću kraljevske Jugoslavije i osnivanjem Nezavisne Države Hrvatske ugnjetavanja i stradanja stanovništva nisu prestala. Ratni je vihor i nova politika hrvatske vojnike odveo na razna ratišta, a mnoge su majke i očevi ostali bez sinova, sestre bez braće, žene bez muževa, a djeca bez očeva. Nakon što se hrvatska vojska, početkom svibnja 1945. povukla iz Varaždina i krenula prema Austriji, a civilna gradska vlast novom gospodaru predala ključeve grada, stanovništvo se ponadalo mirnjem životu. No, mir koji su stanovnici očekivali da će na krilima «oslobođenja» ući u grad desetljećima se nije osjećao, a strah i smrt kosila je žeće i bolnije nego za ratnih dana.

Skica spomen-obilježja poratnim žrtvama Drugog svjetskog rata

prije dvadesetak godina svečano proslavio osamstotu obljetnicu postojanja. Naime povjesno ime Varaždina spominje se po prvi put 20. kolovoza 1181., u ispravi hrvatsko-ugarskoga kralja **Bele III.** Danas je Varaždin i biskupijsko središte, a od osnutka biskupijom upravlja msgr. **Marko Culej**.

O povijesti Varaždina govore i brojne kulturno-povijesne znamenitosti grada, a varaždinske crkve i zvonici dio su kulturnog i vjerskog identiteta ovog nekad glavnoga grada Hrvatske. Kraljevskom poveljom iz 1209. kralj **Andrija II Arpadović** podijelio je Varaždinu status slobodnoga kraljevskoga grada koji se već u 15. stoljeću razvio u značajno trgovačko, obrtničko-cehovsko, društveno, upravno i prometno središte sjeverozapadne Hrvatske. Svoj najviši društveni, politički i gospodarski procvat doživio je grad u drugoj polovici 18. stoljeća, kad postaje glavnim gradom Hrvatske. Tako je od 1756.

Terezija 1767. odredila Varaždin, grad je postao političko, upravno i kulturno središte Kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije. Veliki požar koji je 25.

Vlč. Ivan Žmegač blagoslovio je gradilište spomen-križa na grobištu "Dravska šuma" Varaždin

Jedan od zarobljeničkih logora «nove» vlasti, Federativne Narodne Republike Jugoslavije smješten je preko puta današnje tvornice Varteks, na nogometnom igralištu. Mnogi sudionici «križnih putova» kroz grad su samo prošli, a mnogi su sprovedeni na stadion Varteks gdje se vršilo razvrstavanje. Jedni, najstariji i najmladi pušteni su uglavnom kućama, jedan dio bio je uključen u novu vojsku, a jedan dio je izdvojen na ograđeno tenisko igralište i nije kasnije viđen među živima. Ti vojnici «osuđeni» na likvidaciju javili su se na poziv partizanskih oficira, koji su pozvali sve koji su u bivšoj vojsci i policiji imali neki čin ili funkciju da se jave, kako bi i u novoj državi mogli svojim stečenim znanjem i iskustvom «služiti narodu». Koliko je ljudi prošlo kroz logor «Varteks» teško je reći, no iz izjava svjedoka zna se da je logor zasigurno radio još potkraj lipnja 1945.

Žrtve križnog puta i stradanje intelektualaca i svećenika

Kroz grad su nakon 15. svibnja 1945. krenule brojne kolone sudionika «križnog puta», a lugari i šumski radnici na rijeci Dravi imali su zadatak dugim drvenim motkama natrag u maticu usmjeravati plutajuće leševe pogubljenih hrvatskih vojnika i civila koje je «oslobodilačka» vojska poubijala i pobacala u rijeku u gornjem toku, pretežno u Sloveniji.

Povremeno je Dravom plivalo leševa kao da leti jato ptica- izjavio je jedan od svjedoka.

Naime, veći broj ubijenih i u rijeku pobacanih žrtava bio je međusobno vezan, a da ne bi i kod Varaždina došlo do svojevrsnog «začepljenja» rijeke leševima i mrtvacima, vlasti su naredile vraćanje tijela u maticu. Na području Varaždinske županije danas je evidentirano preko četrdeset grobišta, a po preuzimanju vlasti partizani su, nakon povlačenja hrvatske vojske iz Varaždina, uhitili i zatvorili brojne poznate Varaždince i stanovnike grada koji su u ratnim danima obnašali neku od funkcija u Gradu ili u župi Zagorje, kojima se kasnije gubi svaki trag. Tako su prve noći po «oslobodenju» nestali, odvedeni iz svojih domova i likvidirani nastavnici varaždinske gimnazije, Josip Kaštelan, prof. prirodopis i zemljopis i Franjo Galinec, prof. hrvatskog jezika, koji je na Gimnaziji Varaždin radio od 1913. do 1945., a pred rat, 1940.

Zajednička fotografija pred početak betoniranja nadtemelja, srijeda 4. lipnja

bio je imenovan ravnateljem Gimnazije. Kasnije su odvedeni i nestali i **Vlado Gerčan**, prof. glazbe, **Štefica Deutschbauer**, prof. njemačkog jezika te kateheta **Josip Kalajdžić**. Osim logora Varteks, zarobljenici i Udbini uhićenici bili su smješteni na još nekoliko lokacija u gradu. Tako je nakon nekoliko provedenih dana sa stadiona VŠK-e, (danas Sloboda Varaždin) nestalo zarobljenika; jedan dio uhićenika posljednji put je viđen na prostoru vojarne kraj željezničke stanice; sinonim za patnje i poniženja bio je Goldov podrum, a netragom su nestali ranjeni vojnici Nezavisne Države Hrvatske iz Gradske bolnice, Pričuvne vojne bolnice u Jalkovcu, kao i Vojne bolnice u Optujskoj ulici.

Za vrijeme rata i nakon rata nestali su i brojni svećenici s ovog područja; **vlč. Matija Crnković**, ludbreški župnik ubijen je po jednoj verziji na Dravi u Varaždinu, a po drugoj u jednom šumskom jarku nedaleko ceste koja iz Slanja preko Bednje vodi u Gabrinovec. **Hinko Kroder**, župnik iz Vratišnca uhićen je i ubijen nakon rata od strane Udbe. Jedno vrijeme proboravio je u Udbinu zatvoru u starom gradu u Čakovcu, a kasnije je prebačen u varaždinski zatvor i ubijen, pretpostavlja se na rijeci Dravi. U travnju mjesecu partizani su u župnom dvoru u Svibovcu uhitili župnika **Josipa Lesjaka**, rodom iz Pribislavca, nakon što su ga tukli i mučili u župskom stanu odveli su ga u šume Kalnika odakle se nije vratio. Nakon rata nestao je i vojni kapelan **vlč. Antun Klasić**, rođen u

Križovljanu, a prema istraživanjima don **Ante Bakovića** za vrijeme Drugog svjetskog rata i porača u Jugoslaviji ubijen je, nestao i likvidiran 571 svećenik, bogoslov i redovnik kao i trideset časnih sestara različitih redovničkih zajednica. U proljeće 1945. partizani su u šumi kraj V. Trgovišća ubili umirovljenoga dubrovačkog biskupa, dr. Josip Carević, a od bolesti i nehumanih zatvorskih uvjeta 19. prosinca 1952. u zatvoru Stara Gradiška umro je **fra Anzelmo Canjuga**, rođen u Budislavcu kraj Varaždina, jedan od najpoznatijih zborovođa i crkvenih glazbenika. Od posljedica komunističkog zatvora umro je i zagrebački nadbiskup, kardinal **dr. Alojzije Stepinac**, a u progonu Katoličke crkve i mišljenja različitog od vladajuće ideologije po raznim zatvorima i mučilištima bilo je zatvoreno više stotina svećenika i redovnika i na tisuće stanovnika.

Likvidacije u Dravskoj šumi vršene su noću

Grad Varaždin simbol je hrvatske kulture i slobode, a za posljednje, srbočetničke agresije na Republiku Hrvatsku u ratu je iz Grada Varaždina i Varaždinske županije stradalo i nestalo 149 hrvatskih branitelja. Osmorica se i danas smatraju nestalima.

Grad na Dravi nije samo ispratio kolone «križnog puta» nego i poslužio novom poretku kao mjesto likvidacije, zastrašivanja i poratnog učvršćivanja vlasti. Naime, iz smjera Varaždina

odvođeni su ljudi na likvidacije prema ostalim susjednim grobištima stratištima (Gornji Hrašćan, Kolnjak, Pancerica, Drvarićeva šuma ....), a jedno od većih stratišta smješteno je na obali Drave, u Dravskoj šumi, sjeverno od grada, gdje su za pokop žrtava iskoristići rovovi iskopani potkraj rata za obranu Varaždina od Bugara i Crvene armije koji su zauzeli Međimurje. Naime, vojska Nezavisne Države Hrvatske, je za obranu grada na dravskoj obali dala iskopati rovove, a uz obalu su se nalazili i izbetonirani bunkeri između kojih su u cik-cak liniji vodili pješački rovovi. Osim iskopanih rovova i napravljenih bunkera, Dravska je šuma bila puna rukavaca i prirodnih jama i jaruga. Nakon "oslobođenje" u noćnim satima prema Dravi kamionima i «šator kolima» odvoženi zarobljenici, kojima se kasnije gubi svaki trag.

Jedan od svjedoka je zapisao, između ostalog: "U dijelu od tzv. Šintarije, malo niže od mjesta gdje je bio postavljen mlin i do samog starog kupališta, jasno su bili vidljivi svježe zatrpani rovovi, moglo bi se reći u dužini od cca jednog kilometra.... U noćima tih dana čulo se bruhanje motora kamiona i buka drugih vozila koja se kretala prema Dravi. O tome se ljudi nisu usudili javno i glasno govoriti. No glasine su kružile da se iz bolnice i zatvora ljudi odvoze na likvidaciju. (...) Došlo je ljeto 1946-te godine.... Odlazili smo na Dravu gdje smo spajali kupanje s učenjem za maturu. Negde koncem mjeseca lipnja Drava je uslijed naglog topljenja snijega u Austriji, nabujala i poplavila priobalno područje. Nakon što se je voda povukla u svoje korito našli smo otvorene rovove i ljudske leševe, najviše u vojnim odorama, a manje u civilnim odorama, moglo bi se reći u droncima. Slika je bila jeziva, zastrašujuća. Na tijela je bilo nabacano kamenje... Na gornjem dijelu tijela moglo se razabratiti rupe od metaka na lubanjama..."

Izgradnja spomen-križa za žrtve «Dravske šume» Varaždin

U spomen na stradale i poubijane na području varaždinske Dravske šume, na mjestu gdje je rijeka Drava probila dravsku obalu i otkrila leševe poubijanih vojnika i civila, članovi Društva za obilježavanje grobišta ratnih i poratnih žrtava iz Varaždina želi postaviti spomen-obilježje.

Nakon raspisanog natječaja za prikupljanje ponuda za izgradnju spomen-obilježja na grobištu Dravska šuma u Varaždinu, Izvršni odbor Društva je kao najpovoljniju odabrao ponudu Građevinsko-obrtničke radnje Graditeljstvo iz Varaždina. Radovi su započeti potkraj svibnja, a u srijedu, 4. lipnja 2003. gradilište i početak radova blagoslovio je vlč. Ivan Žmegač, župnik varaždinske župe Sv. Josipa na čijem području se i nalazi mjesto izgradnje.

Radovi na izgradnji spomen-križa odvijat će se u više faza. U prvoj će se izbetonirati temelji, nadtemelji i zidovi, stube i križ koji će se usaditi u pripremljeni temelj, a nakon postavljanja križa bit će postavljena odgovarajuća armatura i izbetonirano postolje, plato spomen-obilježja. U drugoj fazi stube i uzdignuti plato obložit će se prirodnim kamenom, kako je u svom mišljenju preporučilo Ministarstvo zaštite okoliša i prostornog uređenja Republike Hrvatske, Uprava za zaštitu prirode, a u skladu s mišljenjem-preporukom Uprave za zaštitu kulturne baštine, Konzervatorskog odjela u Varaždinu. Nakon kompletног uređenja spomen-obilježja kojim će dominirati križ na uzdignutom platou izvelo bi se i uređenje okoliša. Uredio bi se pristupni put i okoliš zasijao travom.

Vrijednost radova na uređenju spomen-obilježja žrtvama poratnog razdoblja Drugoga svjetskog rata na grobištu Dravska šuma Varaždin iznosi 180 tisuća kuna, a radovi se financiraju dobrovoljnim prilozima pojedinaca i ustanova. Želja nam je da poslove izgradnje spomen-obilježja na najvećem grobištu Varaždina i Varaždinske županije što prije završimo, kako bi se u spomen na stradale imale gdje zapaliti svijeće i položiti cvijeće, kažu u Društvu. Apeliramo na sve koji su svoje najmilije izgubili u Varaždinu, u poratnom razdoblju Drugog svjetskog rata, da nam pomognu. Za pomoć molimo i sve koji su preživjeli varaždinske logore, zatvore i progone Ozne i Udbe, kao i preživjele sudionike Križnog puta. Pomoć za izgradnju može se poslati na račun Društva br. 2391004-1100025929, s naznakom za spomen-križ. Kod Varaždinske banke u Varaždinu otvoren je i devizni račun broj: 2500-71-xxx-1517163. Na uplatnici je potrebno navesti i VBDDHR2X (Vaba swift), oznaku xxx

je oznaka za pojedinu valutu. Adresa Društva je: Društvo za obilježavanje grobišta ratnih i poratnih žrtava Varaždin, Franjevački trg 7/2, 42000 Varaždin.

Svaki dar za izgradnju spomen-križa

Jedan od simbola Varaždina – varaždinska katedrala, crkva Uznesenja Marijina

upisuje se u knjigu darovatelja, a Varaždinci mogu gradilište spomen-obilježja žrtvama poratnog razdoblja Drugoga svjetskog rata grada Varaždina i Varaždinske županije pogledati na mjestu izgradnje kod Malih preloga. Do grobišta Dravska šuma Varaždin najlakše je doći iz smjera Optujske, gdje se na semaforu skrene u ulicu Eugena Kumičića kojom je potrebno voziti preko mosta na kanalu u smjeru Šljunčare Vodogradnje. Do grobišta je moguće doći i iz «varaždinske zaobilaznice», ulice Ante Starčevića, iz koje se preko Širokih Ledina i Štoosova trga može doći do mosta na kanalu kojim je dalje put otvoren prema Dravi. Do grobišta Dravska šuma put je moguć i preko Banfice i trga Matije Gupca i Štoosova trga, a jedan od najljepših putova sigurno je kroz dravsku park-šumu na čijem rubnom, zapadnom dijelu se nalazi gradilište spomen-križa, rekao nam je Stanko Lazar, član Izvršnog odbora Društva. Gradilište spomen križa je prije same dravske obale s desne strane ceste. Članovi Društva zahvaljuju svima na dosadašnjoj pomoći.

SPOMEN-PLOČA NA OSJEĆKOME PROLAZNOM LOGORU ZELENO POLJE

Na zgradi osječkog poduzeća "Opeka" 9. svibnja 2003. otvorena je spomen-ploča u znak sjećanja na hrvatske zarobljenike koji su na tome mjestu bili privremeno smješteni 1945. u prolaznom logoru "Zeleno polje". Prema dostupnim podatcima, za

Piše:

Vencel LASIĆ

jale u Požegi, a koje su bile osuđene za donošenje hrane zatočenim i bespomoćnim vojni-

domobrane, spomenuo je kako je njegovo iskustvo s mariborskog sajmišta bitno drugačije. Tamo su partizani zarobljenike razvrstavali po dočetcima prezimena. Oni kojima je prezime završavalo na "-ić" i "-vić" išli su desno, a oni s drugim dočetcima lijevo. Sve bez popisa, evidencije, istrage.

U svezi s ovim osječkim logorom, Brandl je naveo neke primjere iz objavljenih sjećanja i dokumenata (**John Ivan Prcela – Dražen Živić, Zvonko Springer** itd.), te je u svoje ime i u ime udruge Hrvatski domobran zatražio odgovornost za koljače i pozvao nazočne da pamte svoju prošlost i uče iz nje, kako bi imali jasnu viziju budućnosti.

Komemoracija

šezdesetak je Hrvata ovaj logor bio posljednja postaja križnoga puta, dok su ostali poslani u druge logore i tamnice. Spomen-ploču zajedničkim su marom postavili osječka podružnica HDPZ-a i osječki ogrank Hrvatskog domobrana.

Nazočnima su se tom prigodom obratili **Ljubica Verić**, članica Upravnog odbora osječke podružnice HDPZ-a i **Bruno Brandl**, predsjednik osječkog ogranka Hrvatskog domobrana. Ljubica Verić je podsjetila na značenje ovog mjesta, a još više na Osječanke koje su s njom robi-

cima. Donosile su hranu braći, očevima, djeci, i za to bile osuđene čak na šestogodišnje kazne. Nijedna od njih nije doživjela današnji dan, što rječito govori i o suvremenoj Hrvatskoj.

U svom se prigodnom govoru Bruno Brandl osvrnuo na hajke koje se i danas vode protiv hrvatskih vojnika i civila palih za Domovinu. Preživjeli i njihovi potomci se suda povijesti ne boje, bez obzira na to što o njima pišu ondašnji i današnji moćnici. Nasuprot brojnim svjedočanstvima o partizanskom razvrstavanju Hrvata na ustaše i

Spomen ploča u logoru Zeleno polje

ZLONAMJERNO PISANJE IVE MATANOVIĆA, PUNO LAŽI I IZMIŠLJOTINA

(Priopćenje HDPZ - Podružnica Zadar)

Upravni odbor HDPZ-a održao je svoj prvi sastanak u novom sastavu 12. srpnja o.g. Pročitan je STATUT Podružnice, novi UO je upoznat sa svojim nadležnostima i planovima rada, podijeljene dužnosti. Na sastanku je raspravljano i o istupima samozvanog predsjednika Udruge IVO MAŠINA, koja do danas nije ni registrirana i prema podacima koje ima UO nema ni jednog člana, te o njegovim izmišljinama i lažima koje uporno širi kroz tisak. Kako je glupost neuništiva, UO i predsjednik Podružnice HDPZ u Zadru, neće polemizirati s rečenim predsjednikom Udruge Ivo Mašina, kako ju on zove, već radi javnosti mora odgovoriti na neka pitanja. Podružnica HDPZ Zadar broji 186 članova, sastanku na Izbornoj skupštini bilo je nazočno 46 članova, za predsjednika i novi Upravni odbor glasalo je 42 člana, četiri su bili protiv, a sve se to događalo u prisustvu predsjednika Društva i delegacije iz Zagreba gosp. JURE KNEZOVIĆA, što je skupu dalo legitimitet i zakonitost izbora. Prema tome, proizvoljne su insinuacije istrošenog gubitnika Ive Matanovića, koji obmanjuje javnost lažima i izmišljinama, znajući da to može činiti jer pravna država ne funkcioniра, a on zbog takvih nedjela ne može odgovarati. Istaknuto je na Upravnom odboru da su protiv Ive Matanovića pokrenute dvije tužbe u Općinskom sudu Zadar, jedna pod br. 1453/97. i da sazvana ročišta 15. 6. 1998., 19. 5. 1999., 25. 11. 1999., 25. 11. 1999., 23. 3. 2000., i 5. 9. 2001. i da se Ivo Matanović nikad nije pojavljivao na uredne pozive suca, u ovom slučaju DIJANE GRANCARIĆ.

Tako u zapisniku od 17. 5. 1999. sud nalaže Policiji da se 'junačini' Ivi Matanoviću uruči poziv, ali ovaj ne otvara vrata, 20. 5. 1999. u zapisniku stoji odgovor od policije kako nisu pronašli osobu s tim imenom na adresi IVE MATANOVIĆA (da čovjek ne povjeruje, a to je adresa njegova stana ANTE STARČEVIĆA 8 F), a 22. 11. 1999. Ivo Matanović poziv nije htio primiti, jer da se poziv na njega ne odnosi, dakle uvjerio je Policiju da on nije Ivo Matanović.

Druga tužba se vodi protiv IVE MATANOVIĆA pod br. 535/98. od 26. 6. 1998. po čl. 71, st. 1 KZRH.

Ovaj predmet je vodio sudac Marijan Bitanga. Ročišta su sazvana 13. 9. 2001., 25. 9. 2001., 6. 10. 2001., 6. 11. 2001., a 14. 11. 2001. dat je od strane Suda dovedbeni nalog da ga se prisilno dovede, a 'hrabri' Ivan Matanović odbija otvoriti vrata prema zapisniku Suda, a 18. 3. 2002. Sud nalaže da ga se sa strane Policije prisilno dovede, a Policija u Zadru javlja da ga nema na adresi stana i da je otputovao u MURTER, a Šibenska policija da je iz Murtera otputovao u Zadar. Dakle, Ivo Matanović 'čudo' od čovjeka, hrabar je kad treba lagati, olajavati druge, a kukavica kad sve to treba dokazati na Sudu. Tada su mu brže noge od pameti. Ivo Matanović je poznat po tome i nema viđenjeg Zadranina, kojega on nije olajavao i zato ovaj UO osuđuje njegovo pisanje i njegove novinarske brbljarije te upućuje i kritiku lokalnom tisku u Zadru, koji se takmiči u objavljuvanju njegovih napisu, koji su puni laži i izmišljin. U tome je IVO MATANOVIĆ doktorirao.

A zapravo tko je Ivo Matanović? Čitateljstvo to jednom mora znati do kraja.

Rođen negdje u Šimićima 1930. godine, kraj Banja Luke, odlučio otići u Hrvatsku, pa neko vrijeme olajavao u Ogulinu, Karlovcu, Zadru, Šibeniku i Murteru, kažnjen s dvije presude do sada, zbog klevete i to jednom K. 13/72. od 23. 3. 1972. Općinski sud Šibenik i L-121/56. čl. 174, prva na 6 mjeseci i druga na 6 mjeseci uvjetno. Obje zbog k. dj. klevete, jer je čitavi život samo klevetao drugoga.

U jednoj presudi stoji, kako je širio vijest da je jedan madarski magarac pobjegao u tadašnju Jugoslaviju i postao direktor. I eto naš Ivo Matanović postade politički zatvorenik zato što tadašnje vlasti nisu imale smisla smijati se njegovim vicevima.

Inače, Ivo Matanović ima 'visoko' obrazovanje, osnovnu školu i dva razreda drvno-industrijske škole, ali to ništa ne smeta, on glumi erudit i 'ispeka' je svoj novinarski zanat.

Sva dokumentacija o Ivi Matanoviću je prikazana i o njoj je raspravio Upravni odbor.

Upravni odbor donio je odluku:

1. Osuditi pisanje i piskaranja Ive Matanovića preko tiska i odbaciti njegove tvrdnje kao lažne i zlonamjerne,

2. Uzakazati konačno, tko je Matanović i poslati tisku svu dokumentaciju o njemu,

3. Uzakazati javnosti da je Ivo Matanović izbačen iz HDPZ Podružnica Zadar i HDPZ ŽK kao osoba koja gdje god se pojavi stvara loše međuljudske odnose, a kako njegova Udruga na koju se on poziva pod nazivom IVO MAŠINA nije registrirana i nema članova, osim samoga njega,

4. HDPZ Podružnica Zadar ima 186 živućih članova i rado bi mu dala svoje 'otpadnike' (njih četvorica), ali ni oni neće k njemu,

5. Poziva tisak da se sam uvjeri u istinitost našeg pisanja i da provjeri sve naše tvrdnje i svu našu dokumentaciju (broj članova, kartone, presude, zapisnike i svu ostalu dokumentaciju rada),

6. Uzakazati tisku da pisanje Ive Matanovića i njegovo blaćenje čestitih ljudi i građana, šteti u prvom redu njima, jer otvaraju stranice njemu koji još uvek nije savladao elementarnu pismenost (kultura pisanja i govora),

7. Filip Maričić, osudjen je presudom K. 97/49.8 od 21. 12. 1949. god. na 18 godina zatvora zbog k. dj. 116 KZ, čl. 3, t. 12 Zakona o krivičnim djelima protiv naroda i države (ali zbog ubojstva, zajedno s još trojicom), kazna mu je odmah smanjena na 15 godina, a zatim je Rješenjem br. I-14/62 od 3. 4. 1962. amnestiran, čl. 103 KZ na 13 g., Administrativna komisija Vlade RH, Kl: 140-09/92-10/50, Ur.br.: 50304/4-96-01 od 1. 10. 1996. priznala mu je status političkog zatvorenika na temelju tude intervencije, a zatim 19. 6. 2002. poništila navedeno rješenje i oduzela mu status političkog zatvorenika (ubojsvo vlastita strica),

8. Ivu Matanovića najbolje je omolovažiti onako kako to vješto rade u HDPZ ŽK u Zadru,

9. Polemika s Ivom Matanovićem je završena.

10. Uputiti svim lokalnim listovima i 'Slobodnoj Dalmaciji'.

*Predsjednik HDPZ Zadar
Prof. BRUNO ZORIĆ*

SJEĆANJA I SVJEDOČENJA

VOJNI SUD U ZAGREBU
I.K.br. 199/72.
Dana 4. IX 1972.

U T I M E R A V O D A I

Vojni sud u Zagrebu, u veću sastavljenom od sudije pukovnika pravne službe Fumić Mr. Ivana, kao predsednika veća, te sudijskog porotnika pukovnika Gregec ing. Vinka i zastavnika Jovović Zdravka, kao članova veća, uz sudelovanje Vojvodić Nevenke, kao zapisnicara, u krivičnom predmetu protiv PEJIĆ RADOMIRA, vojnika zbog krivičnog dela iz čl. 118. st. 1. EZ, optuženog optužničkom Vojnog tužioca pri VP 7250 Zagreb I VP br. 160/72. od 11. IV 1972., održao je dana 4. septembra 1972. glavni javni pretres u prisustvu optuženog i njegovih branionika: pukovnika pravne službe Veselić Milana i advokata Gnjidić Ernesta, te zastupnika optužbe pukovnika pravne službe Alinčić Milana, pa je istog dana doneo i u prisustvu stranaka objavio sledeću

P R E Z U J : U

Opt. PEJIĆ RADOMIR, vojnik VP 2480/5 Ljubljana, sin Mile i Dušan K. r. Kolar, rođen 29.IV 1952. u Čapljini, sa boravištem u Pri

d/ se Savez Komunista je izjavio da je to bolesna partija, koja samo priča kako je bilo u ratu, da se ne slaže sa politikom SKJ, jer ona ograničava slobodu hrvatskog naroda, da se u toj politici jedan priča, a drugo radi i da se naruči oko raspredjeljivosti baca prasina u oči, da je kod nas toliko onih koji ljeđshotka bacaju prasina u oči, da ih ne može nahraniti dva puta onoliko ljudi koliko ih ima u Jugoslaviji, pa su upravo to studenti hteli rešiti;

- 3 -

čime je učinio krivično delo neprijateljske propagande iz čl. 118. st. 1. EZ,
pa ga sud, na osnovu čl. 118. stav 1. EZ i člana 28. TZ

O S U D J U J E

na KAZNU STROGOG ZATVORA u trajanju od 2/dve / godine.

Na osnova čl. 45. st. 1. EZ u izrečenu kaznu urađivanju mu se vreme provedeno u pritvoru od 21. II 1972. pa dalje.

Na osnovu čl. 91. st. 4. ZKP oslobođaja se od dužnosti naknadne troškova krivičnog postupka u iznosu od 3.395,20 dinara.

Zapisničar:
Vojvodić Nevenka

Predešnik veća:
pukovnik pravne službe
Fumić Mr. Ivan

GOSPIĆKA TRAGEDIJA:

SVJEDOČENJE JOSIPA OREŠKOVIĆA

Ja sam Josip Orešković. Rodio sam se u Otočcu 1923. u trgovačkoj obitelji od oca Jure i majke Katice. U Otočcu sam završio gimnaziju, a u Sušaku Trgovačku akademiju. Prije uspostave Nezavisne Države Hrvatske u Otočcu, kao i u cijeloj Lici, vladala je velika napetost između manjinskog srpskog i većinskog hrvatskog puka. Srbi (Vlasi, kako smo ih mi zvali) obnašali su sve važne dužnosti u vojsci, policiji, sudu i državnoj upravi. Hrvati su plaćali veće poreze. Tako je, primjerice, moj otac plaćao veći porez od svojih srpskih kolega. U svemu smo bili podređeni i obespravljeni.

Nakon ubojstva Stjepana Radića i državnog nasilja nakon Velebitskog ustanka, pravo je čudo što nije došlo do revolucije. Otac se verbalno suočljavao sa svojim srpskim kolegama, glasovao je za Mačeka. Bio je naklonjen ustaškom pokretu, koji je djelovao u inozemstvu, a u Hrvatskoj je imao puno pristaša. Naravno, kada je uspostavljena Nezavisna Država Hrvatska bili smo sretni. Konačno smo imali svoju državu i oslobođili smo se velikog zla. Srpskim nacionalistima i komunistima to nije bilo po volji. Pobunili su se. Vršili su nasilja i ubojstva. Da bi zaštitila državu, vlast NDH na nasilje je odgovorila nasiljem i došlo je do rata u kojem smo gubitnici bili mi Hrvati.

Tata se po uspostavi NDH i dalje bavio trgovinom. Bio je marljiv, štedljiv i jako škrta, pa se jedničak tako i obogatio. Ja sam se uključio u Časnu radnu službu. Bio sam čelnik. To nije bila nikakva politička udruga ni vojna postrojba. Dobili smo lopate i ostali alat i gradili smo cestu oko brda Humca, kojom je skraćen put do jednoga sela. U zgradi ispod pravoslavne crkve, koja je za stare Jugoslavije bila u vlasništvu vojske, bile su na drugom katu naše prostorije, Ustaški stožer na prvom, a u prizemlju u jednoj prostoriji veličine tri puta četiri zatvarali su uhićenike. Desno od te zgrade, u dvorištu, bili su iskopani rovovi za zaštitu u slučaju avionskog napada.

Represalije nad pobunjenicima

Sin domobranskog pukovnika Paića i ja bili smo dežurni jedne večeri i vidjeli smo kada su ustaše doveli i pritvorili 20 Srba iz sela Orovca. Kasnije je u ured došao jedan ustaša i rekao mi da pođem s njim, usput mi govorеći da moramo čuvati zgradu i pritvorenike, jer su parti-

Priredio:

Ivan VUKIĆ

zani ili četnici napali jedno selo i svi oni moraju u borbu. Odveo me u prizemlje i otvorio vrata sobe u kojoj su bili zatvoreni Srbi. Bilo ih je deset u sobi. Među njima bio je student veterine, kojeg sam od prije poznavao. Zatim me odveo u dvorište do onih rovova koji su bili iskopani u slučaju avionskog napada. U njima je bilo deset leševa. To je desetorica od onih dvadeset pritvorenih Srba. Tu u drvarnici smo ih objesili, a ti sada imaćete vremena, pa uzmi lopatu i zakopaj ih, reče mi. Ostavio mi je pušku i streljivo i s ostalim ustašama odvezao se kamionom prema Ličkom Leštu u borbu protiv pobunjenika. Nisam znao što će s puškom, jer s njom nisam znao rukovati. S Pajićem sam zemljom prekrio leševe.

Sutradan su Talijani preuzeли zapovjedništvo nad Otočcom. To je bilo negdje sredinom 1941. Oni ili netko drugi pustio je onih deset pritvorenih Srba. Otišli su svojim kućama.

Ustaše su se morale povući iz Otočca, a domobrani su ostali. Ostavio sam pušku i streljivo u uredu i otišao kući. Ispričao sam ocu što se dogodilo. Snebivao se i s nevjericom me slušao. On se prepirao s otočkim Srbima, ali nikomu nikad nije nauđio, nikomu ni vlas s glave zbog njega nije pala. Štoviše, svojim kolegama Srbima savjetovao je neka se isele u Srbiju ili neka prijeđu na katoličku vjeru, dok se stanje ne smiri. Jedan je otišao u Beograd, a drugi su prešli na katoličku vjeru. Svi su ostali živi i kasnije su umrli prirodnom smrću. Njihovi unuci i danas žive u Otočcu.

Ja sam u jesen 1941. otišao na studij u Beč. Pohađao sam visoku školu za vanjsku trgovinu. U Beču sam 1945. bio u vojnoj misiji Hrvatskih oružanih snaga. Najstariji brat Ivica također je živio u Beču. Pred kraj rata, mjesec dana prije, odlučio sam se vratiti u Hrvatsku u želji da spasim obitelj, jer sam znao što ih čeka nakon dolaska partizana. U međuvremenu nakon moga odlaska na studij u Beč, majka mi je umrla. Otac se po drugi put oženio Varaždinkom Siber. Negdje u travnju 1943. morali su s moje dvije sestre i najmlađim bratom pobjeći ispred partizana. Na njezin nagovor nastanili su se u Varaždinu, gdje je otac kupio veliku kuću. O tome su mi pisali. Pokušao sam

nagovoriti oca da proda sve i s obitelji dođe k meni i bratu Ivici živjeti u Beč. Nije htio ni čuti za to. Nije nikomu ništa napravio i za ništa nije kriv. Vjerovao je i u zaštitu ženine rodbine koja je bila simpatizer partizana.

U Varaždinu sam dočekao slom NDH, a brat Ivica dolazak Rusa u Beč. Nakon dva do tri mjeseca jedan partizanski oficir, Srbin, koji je službovao u Varaždinu, prepoznao je oca u brijačnici. Prijavio ga je OZN-i. To mi je kasnije ispričao ujak, jer je on poznavao te ljude. Varaždinska OZN-a nije imala nikakvu pritužbu na oca, pa je po nalogu OZN-e iz Otočca, uhićena cijela obitelj: otac, dvije sestre, mačeha i ja. Vlakom smo dovezeni u Sušak, pa dalje kamionom preko Senja i Otočca u Gospić. Mačehina obitelj, partizanski simpatizeri, uspjeli su od uhićenja spasiti najmlađeg brata Juricu, koji je tada imao 11 godina. Nama nisu mogli pomoći. Ma, što znači partizanski simpatizer spram Srba s Korduna, Banovine, tu iz Vrhovina, Korenice i Škara...

(nastavit će se)

SMRT HRVATSKIH MUČENIKA

*Preda mnom zavjesa smrti
Od svilene grimizne niti
Nada mnom jecaji škrți
od mučeničkih kosti saviti.*

*Narod se okuplja i štuje svoje mrtve
Mučenike na oltar Sveti
On krvnik stade jecati glasno
U grob ga otprati mržnja i
prokletstvo.*

*Mnoštvo se duboko ganu, a žene
rasplićuju kose,
Neke krunice mole, a druge hodaju
bose,*

*Muškarci stišću pesnice
I očima kose.*

*Masa ganuto jeca
Mnogi jauču glasno
Slave se junačke smrti
Daju se opijela,
Smrt hrvatskih mučenika.
Opominje narod dok sluša
Glas trublje posmrtnje:*

*Oni su za hrvatsku grudu pali
I svoje mlade živote dali,
Slava im!*

*Na Oltar Domovine svoje živote su
dozidali!*

BRUNO ZORIĆ

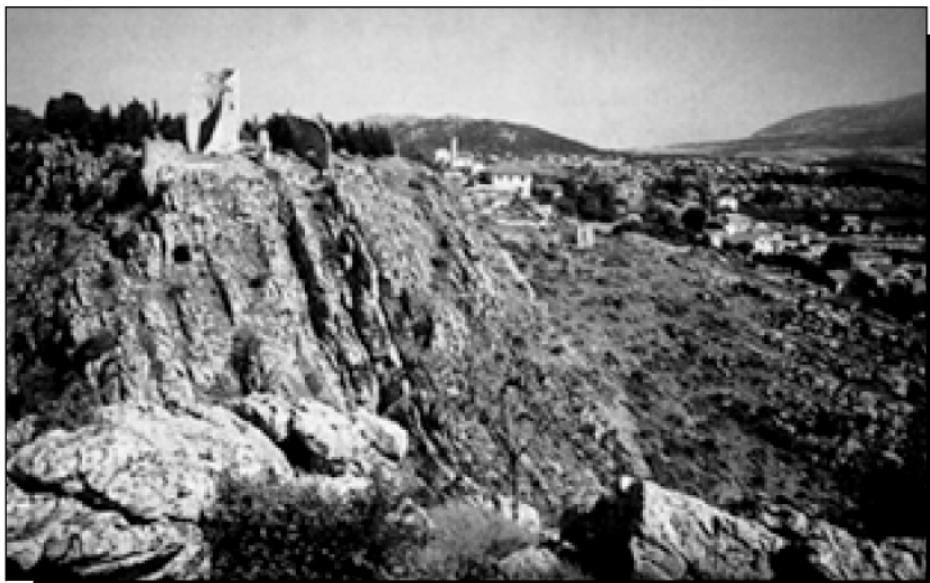
KRVAVI ULAZAK PARTIZANA U DRNIŠKI KRAJ (II.)

Jesen. Hladna, sumorna jesen. Sumorna je i moja duša. Moje misli. Osjećaji. Ali nada, nada još živi... Negdje duboko u sebi osjećam da će me ipak obasjati sudska zraka sreće. Samo, kada? Zrako, gdje li si više? Jer, u konobi je sve nepodnošljivije, sve zločudnije... Osim toga, jesenska se hladnoća uvlači u debele zidove iz kojih se širi

Piše:

Frane-Mate RAMLJAK

Zatočenici su i dalje pristizali. Jedan od njih bio je i moj mještanin **Ivan Odak**, koji je ostao živ samo zahvaljujući svojoj lukavosti i dosjetljivosti.

Ostatci staroga grada Drniša

vлага. To osjećaju i naše kosti, pogotovo noću dok mirujemo. Zato s nestreljenjem očekujemo svetuće, premda i ono donosi nemir i nesigurnost. I, što je najgore, strah, golemi strah od smrti. Jednoga prohладnog jutra, dok smo u dvorištu zgrade izvodili pripremne radeve za izgradnju novoga prihvavnog logora, začuh nečiji krik a odmah potom i rafal iz strojnica. Metci su fijukali iznad naših glava pa smo se bacili na vlažnu zemlju. Što je sad ovo? Pogledavši prema zgradi, ugledam na prozoru dvojicu partizana kako se hrvaju. Vjerojatno je jedan od njih pucao na nas, a onaj drugi, razumniji, nastoji mu oduzeti strojnici. I doista, da nije bilo tog partizana, dogodilo bi se krvoproljeće.

Završivši pripremne radnje, počeli smo graditi prihvavni logor. Što je mene ispunilo zadovoljstvom i još većim osjećajem da će se nekako izvući iz ralja crvenih zločinaca. Jer, kalkulirao sam, vrijeme radi za mene: možda se ukaže kakva zgodna prilika za bijeg, možda me pomiluju zbog moje mladosti, u krajnjem slučaju možda me priključe kakvoj partizanskoj četi, a onda...

Naime, partizani su ga prisilno mobilizirali i poslali na prvu liniju bojišnice. Tako se, igrom slučaja, našao u prvim borbenim redovima u poznatoj bitci za Knin. Vidjevši da se radi o biti ili ne biti, sam je sebi prostrijelio ruku pa su ga partizani, ništa ne posumnjavši, povukli s bojišnice.

Živ iz jame

Svaki novi dan donio bi novu potresnu priču. Ipak, najpotresniju priču ispričao mi je **Ivan Vatavuk**, kojega sam upoznao jednom prigodom u Miljevcima. Ivan je, kao i mnogi drugi Hrvati, dospio u drniški zatvor. Citiram ga: "Nakon samo nekoliko dana zatočeništva nas stopedesetak uputili smo se pješke prema Erveniku. U Ervenik smo stigli u noć. Bilo je mračno, sijevalo je i grmjelo, padala je kiša, puhalo je vjetar, dakle vladala je jedna doista sablasna atmosfera kad su nas partizani, vezane lancima i bodljikavom žicom, doveli do pred jamu. U prvi mah nevjericu, moj Mate, a onda jauk i zapomaganje. Prepostavljao sam da nam se ne piše ništa dobro, ali ovo... Isuse, čisti sadizam... Uh, što su nam sve radili..."

Kad se samo sjetim tih užasnih slika, dođe mi da... Ali moram ti ispričati, Mate moj, što se uistinu dogodilo te avetinske noći. Dakle, ubijali su nas grupu po grupu, a svaka je grupa brojala deset zatočenika. Najprije bi ti vukodlaci ubili prvoga do jame i taj bi jadnik onda povukao ostale za sobom u jamu, koji su na putu do dna jame izvrgnuti bjesomučnim rafalima strojnica, maljevima, noževima, kundacima... Gledao sam sve to i slušao od užasnog bola neljudske krikove naše braće, dragi moj Mate... Ispunila me je neopisiva tuga, a onda i mržnja, velika mržnja prema tim otpadnicima ljudskoga roda. Jer, ubijali su nas samo zato što smo Hrvati, to je jasno ko dan, to im se vidjelo i u zločinačkim očima, a to se moglo primijetiti i po njihovoj divljačkoj retorici, da, tolika mržnja prema svemu što je hrvatsko izbjegala je iz svake pore njihova bića... Molio sam dragoga Boga da se ta agonija što prije okonča, da ljudi što prije umru, da se ne muče...

Na red je došla i moja grupa. Dogurali su nas pred samu jamu udarajući nas svakojakim tupim predmetima... Zatvorio sam oči očekujući smrtonosni rafal koji će prekinuti moju agoniju... Rafali iz strojnica, stravično nešto... skotrljali smo se u jamu. Kotrljao sam se po tijelima, mrtvim tijelima svojih prijatelja, poznanika... Klizio sam sve dublje i dublje pitajući se jesam li uopće živ. Nakon nekoliko časaka razumnog prosudivanja, zaključih da sam živ. Hej, dragi moj Mate, živ! Oko mene zapomaganje ranjenika, bilo mi je jako teško sve to gledati i slušati, ali što sam mogao... Odlučio sam se neko vrijeme pritijati, a onda se nekako izvući iz te proklete jame pod okriljem noći. Najprije sam se dosta namučio da se oslobođim lanaca, a onda sam skupio zadnje atome snage i pužeći krenuo prema vrhu jame. Ljudožderi se više nisu čuli. Unatoč tome, bio sam jako oprezan, jer se s takvima nikad ne zna. I tako sam ti ja, moj Mate, zahvaljivao Bogu dok sam sumanuto bježao kroz kršnu Bukovicu, pitajući se po tko zna koji put kako to da nisam bio pogoden, ma ni okrznut. Druge sam noći uspio doći na moje Miljevce. Moji su bili presretni što sam još živ... Nekoliko sam se dana skrивao u svojoj kući, a onda me je neki naš izrod otkucao partizanima, i sad sam, evo, tu, moj Mate, ti i ja sad dijelim istu sudbinu."

(nastaviti će se)

SRAMOTNO PRIZNANJE O PARTIZANSKOJ "PRAVDI"

Zagrebački je "Globus" (br. 660 od 1. kolovoza 2003.) objavio opsežan razgovor s **Vojdragom Berčićem**, "čovjekom koji je islijedivao Pavelićevu vladu" (doista, i kad su bili

je" da je Pavelić bio fasciniran **Stevanom Nemanjom** zato što je ovaj poklao bogumile i uz pomoć SPC-a proširio srpstvo tamo gdje ga nikad nije bilo: Pavelić da je smatrao da

Onako, bez riječi – samo je, začuđen, otvorio usta. A prije toga, u završnoj riječi, ponovio je ono isto što je izgovorio nakon saslušanja: 'Ja ipak mogu sebi upisati u zaslugu da sam spasio najvećeg hrvatskog književnika **Miroslava Krležu**'."

Razumije se da "vrsnom pravniku" i "moralnom autoritetu" poput Vojdraga Berčića, a ni novinaru koji je s njim razgovarao, nije palo na pamet priupitati se kakav naziv zaslužuje "sudska" istraga protiv jednog predsjednika vlade (Mandić), jednog doglavnika, poslanika i ministra vanjskih poslova (Budak) i jednog predsjednika prijekog suda (Vidnjević), koju bez nazočnosti branitelja vodi nesvršeni student, koja traje ukupno nekoliko sati i koja rezultira smrtnom osudom izvršenom neutvrđenog dana na neutvrđenu mjestu. U civiliziranim

Berčić u neredu svog stana

podrijetlom Hrvati, partizanski su "istražitelji" bili listom "islednici"). Iako je rat dočekao kao nesvršeni student prava, predstavljen je kao vrstan pravnik (intelektualac koji je, pored pravnog fakulteta završio i Akademiju dramskih umjetnosti).

Jedva dočekavši da se pohvali svojim sudjelovanjem u nečemu što je zapravo klasičan pravosudni zločin, Berčić je ispriopvjedio niz pojedinstvo koje i danas otkrivaju njegovu patološku mržnju: sjeća se novih potplata **Budakovih** postola, "trbušine" dr. **Nikole Mandića**, trka zarobljenih hrvatskih dužnosnika prema automobilu i bijelih vunenih čarapa dr. **Ivana Vidnjevića**. Navodeći da je muž Maje Buždon "po izgledu bio – karikatura Židova", otkriva i svoje rasne predrasude (no, ne treba brinuti, ne će ga prozvatiti na stanovitim mjestima!). "Poznato mu

slično treba postupati ustaški pokret, proširiti hrvatsvo tamo gdje ga nikad nije bilo. (A to što je Pavelić uvijek odbijao bilo kakvu raspravu o priključenju Slovenije Hrvatskoj, i što je bio spremjan na korekcije granice sa Srbijom, Berčiću, očito, nije poznato.)

No, nisu te blezgarije ono po čemu je vrijedan Berčićev razgovor. Vrijedna su, i neka budu upamćena, dva njegova svjedočanstva. Prvo, da je u jednom danu trebao okončati istragu protiv dr. Mile Budaka, dr. Nikole Mandića i dr. Ivana Vidnjevića, i da je to, započevši kasno podne, uspio obaviti. I drugo, da su već sutradan izrečene smrtnе osude, a da se Mile Budak pritom nije ponio kao kukavica, kao što se desetljećima tvrdilo u jugoslavenskoj pamfletistici: "Ustao je i napravio grimasu golemog iznenađenja.

Dr. Mile Budak s kćerkom Grozdom – nije molio za milost

se državama za sudjelovanje u takvome pravosudnom zločinu sudi, u Hrvatskoj se i danas očekuju lovori. Ali, povijest će pamtitи.

(M. N.)

SUDSKI ZLOČIN NAD PRVOM HRVATSKOM ŠTEDIONICOM (II.)

Velikosrpska urota protiv Praštedionice

S vrlo stabilnim temeljnim kapitalom, velikim poslovnim iskustvom i ugledom te razgranatim međunarodnim vezama Prva hrvatska štedionica je dugo bila otporna na sve valutne diverzije režimskih beogradskih bankara, pod čijim se udarom našla odmah nakon ishitrenog ulaska u jugosrpsku monarhiju, ne po volji hrvatskog naroda već po poznatom versajskom diktatu velikih sila. Tako je bilo i s velikom režimskom podvalom s poslijeratnom zamjenom valuta (krune s dinarom), kad su se srpski bankari poslužili podmuklom krivotvorbom "žigosanih" kruna da bi srušili tečaj krune i njezin dogovoren paritet sa srpskim dinarom (1:1), te tako jednostavno devalvrali krunu za 400% na štetu hrvatskog pučanstva.

Želeći na miran način izbjegići sukobe i pridobiti beogradske protuhrvatske šoviniste, uprava Praštedionice na čelu s grofom Kulmerom davala je velika kreditna sredstva srpskom gospodarstvu preko svoje novoosnovane glavne filijale za Srbiju. Ubrzo se pokazalo da je to bila velika zabluda, jer je ekstremistički velikosrpski režim i dalje svim silama nastojao poslovno uništiti hrvatsku Praštedionicu, budući im je i samo njeno hrvatsko ime bilo krajnje mrsko, a lakost prema njenom bogatstvu i zavist prema njenom ugledu nisu imali granica. Svoje lažne "bratske osjećaje" prema hrvatskom narodu beogradski režim je tijekom cijelog razdoblja jugomonarhije dokazivao ne samo raznim oblicima protuhrvatskog terora, besprimjernim barbarским ubojstvom hrvatskih zastupnika u beogradskoj Narodnoj skupštini (1928.) i otvorenom srpskom monarho-fašističkom diktaturom (1929.-1934.), nego i donošenjem dugog niza diskriminatorskih zakona i uredbi usmjerenih na uništenje Prve hrvatske štedionice i gospodarske osnove hrvatskih zemalja, počevši od uskraćivanja državnih narudžbi hrvatskim tvornicama u vlasništvu Praštedionice i stalnog povećavanja zateznih kamata na kredite središnje banke, preko uništavajuće porezne i carinske politike, do oduzimanja prava Praštedionici na devizni bankovni

Piše:

mr. Ante MARINOVIĆ

promet pa čak i na njegovu pravičnu konveziju u domau valutu. Bio je to sustavni pljačkaški napad na golemu štednju hrvatskog iseljeništva kod Praštedionice, kako bi se rastjerali njeni štedište i tako minirali sami njeni temelji. Praštedionica je ipak izdržala sve udare, a takvo bezakonje je još više poticalo otpor hrvatskog naroda velikosrpskom nasilju i jačalo njegovu težnju ka svojoj nacionalnoj neovisnosti.¹⁰ Slijedio je novi niz raznih valutnih prijevara u svezi inflacije, deviznog poslovanja i tečajnih razlika, da bi 1932., u najtežoj godini velike krize, beogradska vlada Praštedionici nametnula svoju upravu i "zaledila" sve njene stare bankovne transakcije kao i "stare" štedne uloge oko 110.000 njenih hrvatskih malih štedišta,

*Palača Prve hrvatske štedionice
(Vančaš, 1900.)*

uložene prije 23. 9. 1931. Ta režimska upravljačka za nove poslovne kredite tiskala svoje dionice i dodijelila ih isključivo beogradskim režimiljama koji su tako postali vlasnici PHŠ i sami sebi isplaćivali velike dividende, dok stari dioničari PHŠ nisu dobivali ništa. To je bila još jedna podmukla diverzija protiv starih štedišta Praštedionice, a osobito protiv hrvatskih iseljenika i povratnika iz dijaspora, jer su im desetogodišnjim "zamrzavanjem" drsko otete njihove životne uštedevine, tako da su mnogi morali živjeti u bijedi i čak gladovati. Uzalud su oni zbog toga slali beogradskom ministarstvu trgovine desetke tisuća svojih alarmantnih molbi

za isplatu uštedevine, jer ih je malo bilo pozitivno riješeno, dok su štedišta srpskih banaka isplate bile redovite i prioritetne.

Pomoću takvih ucjenjivačkih manipulacija beogradski režim je planski gurao hrvatsku Praštedionicu u propast, pretvarajući najbogatiju banku ovog dijela Europe u prezaduženog siromaha. Takvu tešku diskriminaciju provodili su etnički čisti organi beogradske vlade i režimske Narodne banke, često bez i jednog Hrvata i Slovenca, osim grofa Kulmera i ponekog jugoslavenskog idealista, koji su bili tek puke alibi-lutke tih podvala, pomoću kojih je Praštedionici oteta gotovo sva imovina i veći dio njenog bankovnog poslovanja u Hrvatskoj pa i u samom Zagrebu.¹¹ Uzaludni su bili protesti hrvatskih iseljenika iz Amerike, kako putem tiska, tako i sa svojih javnih skupova, u kojim su tražili zaštitu velikih sila i Lige naroda. Beograd je i dalje prema njima imao dijametralno različit odnos od odnosa

prema privilegiranim štedišma srpskih banaka. Protesti su ipak pomogli da se sprječi potpuna likvidacija Praštedionice, koja je prestala biti konkurent srpskim bankama, ali je ponovno pokazala svoju poznatu izdržljivost i istrajnost koju je crpila iz domoljubne vjernosti svojih štedišta i stvaralačke snage hrvatskog narodnog gospodarstva, iz velike potpore mnogobrojnih uglednih poslovnih partnera iz Europe i svijeta, a osobito iz koncentracije velikog uloženog kapitala hrvatskog domoljubnog iseljeništva u Americi i golemog deviznog prometa putem njihovih iseljeničkih doznaka obiteljima u domovini.

Praštedionica je 1937. konačno počela isplaćivati dio zaledene stare štednje malih štedišta, da bi se već 1938. izvukla iz krize i pokazala vrlo ohrabrujuće poslovne rezultate i sljedeće 1939. još više ublažila teške uvjete nametnute blokade. Tada se njenom potpunom oporavku ispriječila nova kriza zbog početka Drugoga svjetskog rata između svjetskih velesila za podjelu interesnih sfera, kada su se i hrvatski narod i njegova Praštedionica odjednom našli u velikim dvojbama o svojoj budućnosti. Prirodna je bila velika radost hrvatskog puka zbog pada prijevarno nametnutog velikosrpskog režima koji je želio

NAREDBA o privremenom uređenju isplate uloga kod novčanih zavoda.

Cl. 1.

Novčani zavodi mogu vršiti do danjega isplatu samo na način naveden u čl. 2 i 3. ove Naredbe.

Cl. 2.

Na svaku tržišnu vršiće novčani zavodi isplatu prema zadnjem stranki, no najviše do iznosa od Din 500.— tijedno.

Cl. 3.

Za radničke nadmoc i osoblja boriva namještenika u industrijskim i obrtnim poduzećima dijeli su novčani zavodi vršiti isplatu onih iznos, koji su za te neupredno potrebiti, a nakon što su isplatene liste od Odjela za Obr. Industriju i Trgovinu pregledane.

U iznimnim slučajevima za najmanje potrebe prijevrednih poduzeća i privrednih vršiće isplatu novčani zavodi, u koliko je za to dano posebne odobrenje od Odjela za Obr. Industriju i Trgovinu.

Za daskavezne potrebe hrvatskih isplativat će novčani zavodi mali iznose bez ograničenja.

Cl. 4.

Ograničenja predviđena u ovoj Naredbi neće se primjenjivati na tržišne jednog novčanog zavoda od drugog novčanog zavoda, na tržišne osiguravajućih

društava kod novčanog zavoda radi isplate elemen-tarnih troska i dospejih životnih osiguranih gladnica, kao i na tržišne javnih tijela kod novčanog zavoda.

Isto tako neće se primjenjivati ograničenja predviđena ovom Naredbom na tržišne, koje su nastale poslije stupanja na snagu Naredbe od 8. travnja 1941. broj 22.682-VII-1941, kao i one, koje su zadovrane u smislu Uredbe o razdilji novčanih zavoda i njihovih vlasnivnika.

Cl. 5.

U smislu ove Naredbe smatraju se novčanim zavoda i zadruge, koje se bave primjenjena uloga na sticanju.

Cl. 6.

Ova Naredba stupa na snagu 16. travnja 1941.

Broj 183-VII-1941.
16. travnja 1941.
Zagreb.

Po odredbi Pregovornice
Gospodar. v. r.

* Naredba Novine od 17. travnja 1941. kn. 4.

17.

iskorijeniti sve oblike hrvatske nacionalne samobitnosti, ali u tom sukobu velikih sila on nije imao mogućnosti da svojim snagama utječe na razvoj događaja, već je bio umnogome ovisan o stranim silama. Upravi Praštedionice je jedino preostalo da pokuša ublažiti goleme nevolje svojih štedišta i svog naroda zbog ratnih razaranja, uskladjujući svoj rad s njegovim vjekovnim težnjama da ostvari svoju državnu samostalnost.

Praštedionica je u tom razdoblju Nezavisne Države Hrvatske nakon oslobođenja od diktature velikosrpskog režima u svojoj hrvatskoj domovini ponovno mogla slobodno disati, poslovati i samostalno odlučivati, te nakon deset godina beogradskog moratorijuma na staru hrvatsku štendnu konačno skinuti tu zabranu, uključujući i štendnu hrvatskog iseljeništva. Ona je uz velike poteškoće zbog ratnih razaranja nastavila servisirati rad hrvatske industrije i sve druge egzistencijalne potrebe domovinskog pučanstva i gospodarstva. Najteže udarce su joj zadavali srpski protivnici hrvatske države, jarosno spaljujući njene tvornice i rudnike samo zato što su bile "ustaška imovina".¹² Međutim, vrlo je začudno da su i u Zagrebu Praštedionici u njenom radu najveće teškoće i dalje stvarale stare, jugoslavenski orientirane strukture koje su se većim dijelom zadržale u drugim hrvatskim bankama, tako da PHŠ uopće nije bila favorizirana banka u NDH niti je uspjela obnoviti svoju mrežu podružnica i nekadašnju bogatu i raznovrsnu strukturu svog novčarskog poslovanja.¹³

Završni jugokomunistički zločin nad Praštedionicom 1945.

Završnu stranicu te surove i politički tendenciozne likvidacije PHŠ ispisali su

uključujući sve napore uprave štedionice da sačuva imovinu dioničara, štednu malih štedišta, kreditiranje rada prehrambene industrije, humanitarnu pomoć za stotine tisuća gladnih izbjeglica iz zone četničko-boljševičkog genocida, proizvodnju cigaret-papira, cigle, crijepe, octa, obuće, konoplje, popravak mosta, pa čak i uspješno zauzimanje te uprave za oslobođanje nekih radnika-sabotera u vukovarskoj kudjeljari. Zapravo, po njemu je PHŠ bila kriva zbog samog svog postojanja, kao i svi Hrvati izvan boljševičkih redova, osobito oni koji su željeli samostalnu hrvatsku državu, a ne obnovu balkanskog pakla u obliku zajedničke države šest različitih naroda.¹⁴ Ostale čelnike i namještenike PHŠ, najspasobnije hrvatske finansijske stručnjake, boljševički je sud 27. studenog 1945. osudio na tešku robiju, opću konfiskaciju imovine ili izbacio na ulicu, samo zato što su željeli hrvatsku a ne jugosrpsku državu i što su nastavili raditi svoj profesionalni posao, odgojeni u duhu hrvatskih kršćanskih tradicija kao radišni ljudi a ne kao palikuće i bezbožnici.

Bilješke:

- Komentar u *Glasu Srba, Hrvata i Slovenaca*, broj 126. od 25. 6. 1918. godine
- Narodne novine* br. 16. od 21. 1. 1928. - Godišnjak *Compass* za 1928., str. 106.
- Autor je u svom djelatnjstvu osobno doživio užase srpskog "ustaničkog" spaljivanja tri velika poduzeća iz vlasničkog portfelja Praštedionice u donjem Pounju, kojom je prilikom ogromna pijana rulja ubijala i palila pred sobom sve što je bilo hrvatsko, uništivši te temelja u jednom danu kompletno industriju tog kraja koja je zapošljavala nekoliko tisuća radnika - ugljenkop Lješljani, modernu tvornicu gipsa Blagaj i golemu drvnu industriju Dobrljin sa 144 gatera (tračnih pilja), jednu od najvećih u Europi.
- Arhiv PHŠ u Hrvatskom državnom arhivu, kut. 159.
- Arhiv PHŠ u Hrvatskom državnom arhivu, Kz. 490/1945, kut. 181.

(nastavit će se)

Baraka 1946.

*Sjedim na pragu barake.
Na zidu cvrkuće zeba.
Posvuda blještave mlake.
Svjetlost se prelila s neba.*

*Misli se moje roje
i slika o tebi je ista.
Smiješe se oči tvoje
Ljubav je ostala ista.*

Višnja Sever

POKRET «ŽUTIH SVEĆENIKA» I NASTANAK HRVATSKE STAROKATOLIČKE CRKVE (1919.-1924.)

Pojava reformnoga ili «žutog» pokreta u Katoličkoj crkvi u Hrvatskoj pokazala je da je postojao određeni broj svećenika koji nisu bili zadovoljni ni tadašnjim ustrojstvom te vjerske zajednice ni svojim položajem u njoj. Vremenski raspon djelovanja tog pokreta bio je relativno kratak - otprilike pet godina. Premda se neki nagovještaji «žutog» pokreta mogu uočiti u godinama neposredno prije izbijanja Prvoga svjetskog rata (1914.-1918.), njegovo najintenzivnije djelovanje bilo je u prvim godinama postojanja Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca (1919.-1924.).

Reformni pokret dijela nižega katoličkog svećenstva u Hrvatskoj prošao je kroz nekoliko faza razvoja u težnji za ostvarenjem svojih ciljeva, da bi na kraju završio potpunim raskolom s Katoličkom crkvom. Budući da unutar Katoličke crkve nisu mogli ostvariti ništa od onoga za čim su težili, «žuti» su svećenici odlučili osnovati starokatoličku crkvu u Hrvatskoj, odnosno Kraljevinu SHS.

Nastanak starokatolicizma vezan je uz Prvi vatikanski koncil (sabor), održan 1869./70. Kad je na saboru prihvaćena konstitucija »Pastir vječni« koja je sadržavala nauk o primatu i papinskoj neprevarljivosti, tj. da je papa nepogrešiv kad kao službena osoba (»ex cathedra«) donosi za svu Crkvu neku konačnu odluku o vjeri i moralu, došlo je do otvorenog nezadovoljstva manjeg dijela katoličkih svećenika i svjetovnjaka. Glasoviti crkveni povjesničar Ignaz Döllinger (1799.-1890.) bio je prvi koji je iznio misao o tzv. »staroj katoličkoj Crkvi« koju je Prvi vatikanski sabor, navodno, potpuno izmijenio. U Münchenu je održan prvi »Starokatolički kongres« (22.-24. rujna 1871.) u prisutnosti više od 300 izaslanika iz nekoliko tadašnjih europskih država. Na kongresu je odlučeno da se osnuje samostalna crkvena organizacija - Starokatolička crkva. Njemačka država, na čijem je teritoriju udaren temelj novoj vjerskoj zajednici, podijelila je, u skladu s tadašnjom Bismarckovom crkvenom politikom (»Kulturmampf«) starokatolicima zakonsko

Piše:

Dr. Zlatko MATIJEVIĆ

priznanje (1875.). Austro-Ugarska Monarhija učinila je to isto dvije godine kasnije (1877.).

Preteče reformnoga («žutog») pokreta u Hrvatskoj

Kao što je već spomenuto, neki nagovještaji budućega reformnog pokreta nižega katoličkog clera u Hrvatskoj mogli su se primijetiti u godinama neposredno prije početka Prvoga svjetskog rata. Naime, pojedini katolički svećenici počeli su održavati tajne sastanke i na njima raspravljati o aktualnim crkvenim problemima i o mogućnostima za njihovo rješavanje. Među pokretačima tih sastanaka bili su svećenici Stjepan Menziger, Rikard Korytnik, Stjepan Zagorac i Stjepan Haberstock. Ti potpuno neformalni sastanci budućih refor-

maša održavani su u Rasinju, mjestu gdje je vlč. Menziger bio župnik.

Izbijanje ratnog sukoba nije pogodovalo nastavku vođenja započetih razgovora među nezadovoljnim katoličkim svećenstvom. Jedan od glavnih organizatora predratnih tajnih svećeničkih sastanaka vlč. Menziger proveo je gotovo cijeli rat kao vojni svećenik austro-ugarske vojske.

Prividan mir u svećeničkim redovima vladao je sve do 1917. Tek se tada počinju javljati stanoviti znaci da među svećenstvom postoje previranja i to u svezi s moralnim, disciplinskim, gospodarskim i socijalnim pitanjima. Šutnju nezadovoljnog svećenstva prekinuo je solinski nadpop **don Niko Petrić**. On je knjižicom »Rane u katoličkoj Crkvi« (Split, 1917.) uznemirio mnoge duhove. Još prije nego što je njegova knjižica ugledala svjetlo dana, tadašnji splitski biskup **dr. Antun Đivoje** zatražio je od autora da mu predovi njegov tekst. Navodno se splitski biskup u potpunosti složio sa svim onim što je Petrić napisao, ali je ipak bio protiv toga da se brošura tiska i dade na uvid javnosti. Petrić se privremeno pokorio svom ordinariju. Nepuna dva mjeseca nakon biskupove smrti, nadpop Petrić je u Solinu, u travnju 1917., pred deset svojih svećeničkih kolega, pročitao cijeli rukopis »Rana«. Okupljeni su svećenici, navodno, podržavali sva njegova stajališta. Osokoljen tom podrškom Petrić se odlučio na tiskanje brošure, tako da je ona objavljena već početkom svibnja 1917.

U knjižici su obrađene tri »rane« koje su prema Petrićevom mišljenju najviše štetile Katoličkoj crkvi: farizeizam ili formalizam, klerikalizam i celibat. Pišući o klerikalizmu Petrić je napisao: »Talijanskoromanski klerikalizam ne samo što je prisvojio vodstvo u katoličkoj crkvi, već je suzio biskupske vlasti tako, da sada biskupi nemaju one punine vlasti koju im je dao sam Gospod Isukrst«.

Misli o »ranama« izazvale su buru negodovanja među višim katoličkim klerom. Crkvene su vlasti u splitsko-makarskoj biskupiji pokrenule protiv nadpopa Petrića kanonski proces koji je u vrlo kratkom

Petrićeva knjižica iz 1917.

roku završio njegovom suspenzijom. U Petrićevu obranu javno je istupio jedino tadašnji kanonik splitskog kaptola **don Marko Kalogjera** (1877.-1956.) koji je kasnije postao prvi biskup Hrvatske starokatoličke crkve. Nakon uzaludnog prizivanja na više crkvene instance, čak i na Svetu Stolicu, Petrić je istupio iz svećeničkog staleža i odselio u Rijeku, gdje se počeo baviti svjetovnim zanimanjem. Na zahtjev crkvenih vlasti velik dio naklade Petrićeve brošure zaplijenili su nadležni državni organi. Odjek brošure u tadašnjoj hrvatskoj javnosti bio je dvojak. Katolička javnost, s izuzetkom potajnih simpatizera Petrićevih nazora na probleme u Katoličkoj crkvi, prihvatala je osudu crkvenih vlasti, a liberalni dio hrvatskog društva sa simpatijama je gledao na «*Rane u katoličkoj Crkvi*». Ipak, u tom trenutku liberalni krugovi nisu bili uvjereni da bi Petrić i njegove ideje mogle biti dužega vijeka te su i njega i brošuru ocijenili kao »prosti dnevni kuriozitet«.

Iako nema dvojbe da je Petrić bio ne samo jedan od preteča reformnoga pokreta katoličkog nižeg klera, nego i jedan od njegovih aktivnih sudionika u razdoblju od 1919. do 1924., premda tada ne više kao svećenik, iz redova starokatoličke crkve, u kojoj je nakon njezina osnutka bio konzultor za Dalmaciju, stigla je ocjena koja ga potpuno isključuje iz kruga preteča reformnog svećenstva. Negiranje Petrićeva udjela u ranoj fazi reformnog pokreta zasigurno ima svoj uzrok u kasnijim cijepanjima i sporovima koji su često potresali ionako malobrojnu starokatoličku vjersku zajednicu u Hrvatskoj.

Petrićeva razmišljanja o suvremenim problemima Katoličke crkve nisu bila usamljen slučaj. Gotovo istodobno s objavljinjem njegove knjižice katolički svećenici iz bakarskog kotara i samoga grada Bakra, u Hrvatskom primorju, održali su, 27. travnja 1917., sastanak u Sv. Kuzmu. Prema mjestu održanja sastanka njegovi su ga protivnici nazvali »Svetokuzmanska sinoda«. Na sastanku je jednoglasno usvojena tzv. «Svetokuzmanska spomenica», koja je objavljena 12. svibnja 1917. u sušačkim «Primorskim novinama». U «Spomenici» je posebno naglašeno teško materijalno stanje u kojom se nalazi niži katolički kler. Također je istaknut zahtjev da biskupi iz crkvene imovine pomognu svoje siromašno svećenstvo.

Iako je «Spomenica», prema tvrdnjama svećenika-potpisnika, upućena senjsko-modruškom ordinarijatu pod čijom je jurisdikcijom bio kler bakarskog kotara, on je za nju, navodno, doznao tek iz novina. Usljedila je brza akcija tadašnjeg senjsko-modruškog biskupa **dr. Josipa Marušića**. Potpisnici »Svetokuzmanske spomenice« bili su, pod prijetnjom suspenzije, prisiljeni povući svoje potpise i potpisati izjavu u kojoj žale svoj korak. **Dr. Andrija Rački**, sušački župnik, začetnik svećeničkog sastanka i »Svetokuzmanske spomenice«, najduže se opirao biskupu Marušiću, ali se na kraju, nakon suspenzije i novčane kazne, pokorio. «Spomenica» svećenstva bakarskog kotara nije predstavljala samo zahtjeve za poboljšanje materijalnog položaja nižega katoličkog svećenstva, nego je uz to sadržavala i prilično jasno stajalište o demokratizaciji unutarnjih odnosa u Katoličkoj crkvi.

Potpore liberalnih krugova

Iako se sastanak u Sv. Kuzmu podudara s izlaskom brošure «Rane u katoličkoj Crkvi», ta dva događaja nisu bila rezultat zajedničke akcije nezadovoljnoga katoličkog svećenstva. Upravo u toj neorganiziranosti i nepovezanosti treba tražiti jedan od glavnih razloga neuspjeha tih akcija koje predstavljaju rani nagovještaj budućih zbivanja u Katoličkoj crkvi u Hrvatskoj.

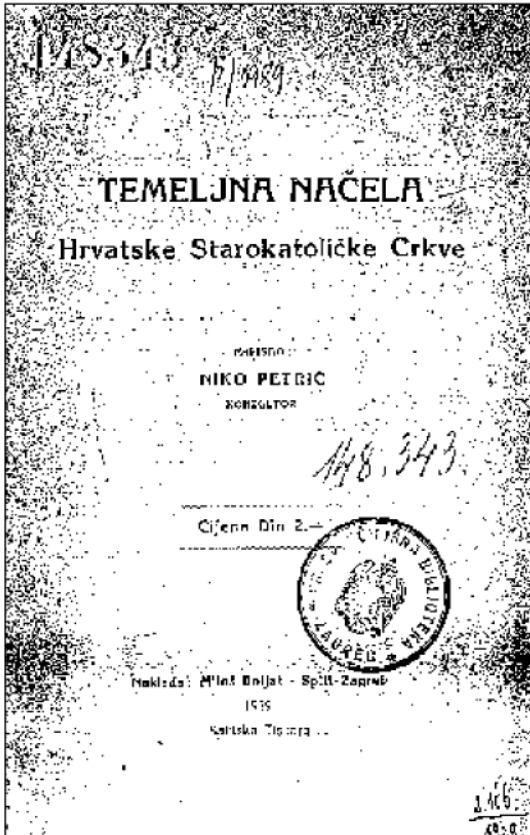
Do kraja 1917. nije se više u javnosti čuo niti jedan svećenički glas koji bi doveo u pitanje tadašnje odnose u Katoličkoj crkvi.

U posljednjoj ratnoj godini (1918.) pojedini katolički svećenici počeli su objavljivati svoje tekstove u tadašnjim liberalno orientiranim novinama i časopisima. Iz straha da ih ne bi zadesila sudbina nadpopa Petrića i potpisnika »Svetokuzmanske spomenice«, nezadovoljni svećenici nisu potpisivali te članke svojim punim imenima i prezimenima, nego su ih ostavljali ili nepotpisane ili su se služili raznim pseudonimima.

Akcija usmjerena na to da se pomoću liberalnog tiska upozna javnost s problemima dijela nižega katoličkog klera bila je dogovorena u ljeto 1918. u

TEMELJNA NAČELA

Hrvatske Starokatoličke Crkve

župi Dekanovci u Međimurju. Tri svećenika - **Vinko Žganec** (1890.-1976.), kasniji glasoviti etnomuzikolog i član Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, **Duro Vilović** (1889.-1958.), istaknuti hrvatski književnik i kasniji pripadnik četničkog pokreta **Draže Mihailovića** i o. **Jeronim (Dragutin) Tomac** († 1963.), budući odvjetnik - raspravljali su o potrebi reformi u cijeloj Katoličkoj crkvi, a posebno o nužnosti provođenja reformi u katoličkoj crkvenoj organizaciji u Hrvatskoj. U tom su smislu vlč. Vilović i vlč. Žganec nastojali poduzeti korake u cilju organiziranja pokreta u užoj Hrvatskoj koji bi po svojim ciljevima bio sličan onome što je u Dalmaciji htio pokrenuti N. Petrić, a u senjskomodruškoj biskupiji dr. Rački i njegovi istomišljenici. Tada im je jedno od glavnih pitanja bio celibat i zavjet čistoće katoličkih svećenika. Konačni rezultat njihovih rasprava bio je dogovor da svaki u svome užem krugu razvija i promiče ideju o reformi i da uz to nastoji u tisku objaviti što više članaka koji bi mogli podjednako pripremiti i svećenike i svjetovnjake za pokret usmjeren na reformu Katoličke crkve.

(nastavit će se)

PREDĆIRILOMETODSKO PODRIJETLO GLAGOLJICE I GLAGOLJSKOGA BOGOSLUŽJA (29.) HRVATSKI PROROK ZARATUŠTRA

Pod pravoslavljem su prve pokleknule dukljanske katoličke obitelji **Njeguši** (iz te obitelji potječe apostol srbstva u Crnoj Gori vladika Petar II. Petrović Njegoš 1830.-1851.) i **Crnojevići** (1439.-1496.), koji su vladali u brdskom dijelu negdašnje Duklje Zeti (iz obitelji Crnojevića potječe pečki patrijarh Arsenije III. Crnojević, koji je s najviše šestdesetak tisuća Srba /on je tvrdio da je doveo čak 40.000 srbskih obitelji/ prebjegao u Ugarsku i od austrijskoga cara i kralja Leopolda I. dobio za sebe i za pravoslavnu crkvu velike povlastice i samoupravu). Dok za Njeguše Orlandić kaže da su bili **zaratusi** (zaratuštrijanci), za Crnojeviće veli da biju **bogumili**, ali da su i jedni i drugi i nakon prihvatanja pravoslavlja dugo u potaji ostali vjerni svojoj prijašnjoj vjeri. Bogumili su ustvari takodjer bili **zaratusi**. Zaratuštin nauk, preko osnivača maniheizma perzijskoga svećenika Mania iz sredine III. st. po Kr., primili su armenski pavličani. Strogo dvopočelniči manihejsko-pavličanski nauk (svjetlo i tama, dobro i zlo) bugarski pravoslavni pop Bogomil u početku X. st. po Kristu ublažio je u jednopočelnički. Bogomil se u biti vratio izvornu Zaratuštinu nauku, u kojemu je Svjetlost i Dobrota nadvladavajuće počelo.

Najnovija biogenetska znanstvena otkrića dokazala su, da je 45% današnjih Hrvata po genotipu dinarsko-vedoarijskoga podrijetla i 10% zapadno-prakelskoga, ukratko 71% Hrvata je genotipski neslavenskoga podrijetla. Genom je, oduševljeno se zaključuje "ključ odkrivanja naše prošlosti". Biogenetika se uzdiže kao nepristrana i objektivna znanstvena disciplina, nezaobilazna u budućim istinitijim pisanjima povijesti. Govori se, da je biogenetika "pokopala južnoslavensko". Govori se čak, da smo konačno rješili najzamršenije i najprije-pornije pitanje hrvatske povijesti - podrijetlo i pradomovinu Hrvata. Jesmo li uistinu sve to konačno rješili? Volio bih, da jesmo. Biogenetska otkrića uistinu zavrđuju našu osobitu pozornost, ali i traže odgovore na neka bitna pitanja kretanja Hrvata kroz povijest i vrijeme. Gdje je iskon, od kojega smo pošli? Što je sa "slavenskim" sastojcima našega današnjega hrvatskoga bića? Što je s današnjim hrvatskim jezikom? Je li on tudji i nametnuti nam jezik ili je plod

Piše:

Mato MARČINKO

višetsučljetnoga razvoja iskonskoga hrvatskoga jezika i iz čega je taj naš iskonski jezik nastao?

Ne namjeravam dati sigurne odgovore, nego će samo iznesti moguće predpostavke, kao mogući putokaz do sigurnih odgovora. Dugo je već tomu odkako su iznesena mišljenja, da se Hrvati nisu doselili na jug u današnju Domovinu sa sjevera, nego da smo starosjeditelji oduvijek ovđe gdje danas živimo. I da smo s ovoga našega juga odlazili na sjever i širili se po svijetu. Neke skupine Hrvata u svijetu su i ostale, a neke su se vratile u polazišni zavičaj. Nazire se i treće mišljenje, po kojemu smo nikli na ovomu našemu sadašnjemu tlu na kojemu živimo i onda se morem i kopnom odputili u svijet čak tamo do Indije, zadržali se u tom svijetu tisućjećima, utemeljivali vjere i osnivali svoje države, pa se opet polagano vraćali u staru svoju kolijevku da u njoj započenom novi život.

Svoju predpostavku o podrijetlu i razvoju današnjega hrvatskoga jezika iznio sam u knjigi **Indoiransko podrijetlo Hrvata** (Naklada Jurčić, Zagreb, 2000., str. 474.-476.). Izvor današnjega hrvatskoga jezika je ranoarijski prajezik **saraswati**, bliz Vedama. Dalje su iskonski hrvatski jezik obogaćivali i usavršavali jezik Veda **sanskrt** i Zend-Avesta. Na razvoj hrvatskoga iskonskoga jezika djelovalo je i sumerski jezik. Ostatci indoarijsko-iranskoga i sumerskoga jezika najviše su očuvani u dva prostorno ograničena hrvatska govora: 1. Bednjaškom govoru (Bednja, Jasenje, Trakoščan i susjedni zaselci) i 2. govoru zvanu **veyska zayk** (brdska sela na otoku Krku između Vrbnika, Punta i Baške). Poljski kardinal Hozij (S. HOSIUS) nazvao je god. 1558. hrvatski jezik: "madre lingua - jezik majka" svih slavenskih jezika. Ostali su nam tragovi, veli Dr. Ivo Guberina, "koji nas mogu uvjeriti, da prvi Hrvati na Jadranu nisu govorili slavenskim, nego nekakvim dijalektom iranskih jezika" (**Državna politika hrvatskih vlastara**, sv. 1., Zagreb 1944., str. 35.). Bilo je to, kako u svojoj knjizi koju prikazuјemo smatra Mirko Vidović, **struhatsko**

narječeje medijsko-iranskoga prahrvatskoga jezika kojim su govorili Darijevi iranski Harahvaiti. "Kad se podrobno prouči svaka riječ medskoga jezika kojim su pisana **Gatha**, i kad se te riječi, složene u rječnik abecednim redom, prevedu na hrvatski, dodje se do očiglednosti, da je hrvatski jezik bliži medskom i od suvremenog perzijskog, i od pahlavi pa i od perzijskog 'ashemenidskog' jezika."

O svemu ovome i još o mnogočemu drugome pišem u Pogovoru-prosudbi knjige Mirka Vidovića **Gatha od Spitama Zarathuštare** (Livno 2002., str. 349.-374.). Na kraju zaslужena pohvala Mirku Vidoviću: njegova je knjiga osobit i nadasve vrijedan prilog hrvatskoj duhovnosti, književnosti, jezikoslovju, kulturi i uljudbi.

U gorespomenutom Pogovoru-prosudbi napisam sam i ovo:

"Ime KURETI prastari je preoblik imena HRVAT. Pod tim su se imenom u gorskim predjelima rimske pokrajine Dalmacije okupila prahrvatska medijsko-iranska pleme koja su na ovo područje došla pola tisućjeća prije Kristova rođenja. Najkasnije u I. st. po Kristu u rimskoj pokrajini Panoniji nastanili su se prvobitni HRVATI-KAJKAVCI, koji su se s Baltika odselili krajem drugoga tisućjeća prije Krista. Medijsko-iranska prahrvatska pleme u Dalmaciju su došla kao zaratuštrijanci. Pripadnici tih plemena pokršteni su još u apostolskim vremenima, ali su novu vjeru još dugo živjeli na mazdaistički način. Kureti su govorili narječjem prahrvatskog medijsko-iranskoga jezika, koji Mirko Vidović naziva STRUHATSKIM, dakle narječjem jezika kojim su govorili Darijevi iranski Harahvaiti. Čini se, da je to narječeje bilo materinski jezik jednoga od četvorice latinskih crkvenih otaca - Sv. Jeronima (IV. st. po Kr.), prevoditelja cijele Biblije na latinski jezik običnoga puka (Vulgata), koji je rodjen u rimskoj Dalmaciji u mjestu Stridonu. To zaključujemo iz njegove poslanice prijatelju Rufinu u kojoj kaže, da je neke prijevode Biblije **dao ljudima u svom jeziku**" (Mato Marčinko, Pogovor-prosudba knjige Mirka Vidovića **Gatha od Spitama Zarathuštare**, u: Mirko Vidović, **Gatha od Spitama Zarathuštare**, Livno - Čitluk 2003., str. 360. - 361.).

(nastavit će se)

USPOMENE STJEPANA CRNIČKOGL: PRILOG POVIJESTI BORBE HRVATSKIH NACIONALISTA 1918.-1980.

Upućenijima u zbiranja u poratnoj hrvatskoj političkoj emigraciji ime **Stjepana Crničkog** nije nepoznato. Ono se neminovno veže uz Hrvatski narodni odpor (HNO), **Vjekoslava Luburića** i povremenik **Drinu**, u čijim je prostorijama Crnički teško ranjen 29. studenoga 1971. Pisac tvrdi da je posrijedi bio udbaški atentat. Nedavno je ovaj stogodišnjak (rođen 1903.!) u vlastitoj nakladi objavio knjigu *Moje uspomene* (Zagreb, 2002., 217 str.), kojoj je predgovor napisao **mr. Darko Sagrak**.

Iako se, nesumnjivo zbog amaterskog bavljenja poviješću koji se ogleda u objavljuvanju *Povijesti Hrvata* (Steelton, USA, 1987.), i u svojim memoarima Crnički opširnije bavi općim političkim i društvenim kretanjima koja su utjecala na položaj Hrvata, nema dvojbe oko toga da vrijedniji dio knjige predstavlja njezina memoarska jezgra, u prvom redu opis vlastitih iskustava i dojmova od početka dvadesetih do početka osamdesetih godina XX. stoljeća. Iako se to nigdje izrijekom ne kaže, rukopis je očito i nastao osamdesetih, u doba prvog mandata **Ronalda Reagana**, američkog predsjednika (1980.-1988.) s kojim je Crnički imao stranačke, a vjerojatno i osobne veze. Razdoblje prve Jugoslavije i NDH napisano je isključivo na temelju sjećanja, jer je pisac pred povlačenje iz Hrvatske uništilo svoje zabilješke i dokumente.

Pripreme za oružanu borbu

Već u srednjoškolskim danima Crnički promatra previranja u Hrvatskoj 1918.-1920., ali se u društveni život uključuje dolaskom na Sveučilište, odnosno upisom u Ekonomsko-komerčijalnu visoku školu 1922. Pripovijeda kako je malo nakon toga postao članom organizacije *Hrvatska nacionalna omladina*, čiji su osnivači **dr. Josip Reberski**, prof. **Bogović**, sisački obrtnik **Roko Faget** i kasniji hrvatski general **Tomislav Rolf**, s kojim će Crnički tijesno surađivati idućih dvadesetak godina. (Vjerojatno se misli na *Hrvatsku narodnu omladinu*, *HANAO*, osnovanu početkom 1921. na zagrebačkom sveučilištu.) Mladenačka konfrontacija s jačevcima i orjunaškim batinašima ozbiljnije će oblike dobiti nakon **Radićeve kapitulacije** (1925.), kad već, prema Crničkom, počinje organiziranje većeg broja skupina koje su se počele pripravljati i za oružanu borbu. Skupštinski atentat, Radićeva smrt i propovisačke demonstracije u Zagrebu 1928. prouzročile su snažan zaokret u hrvatskoj politici. Prve oružane akcije dovele su do "afirmacije ustaškog pokreta".

Piše:

Tomislav JONJIĆ

Crnički će u više navrata završiti u uzama. Prvi put je to bilo 1932., zbog sudjelovanja u zadušnicama za **Marka Hranilovića** i **Matiju Soldinu**, pripadnike prvoga ustaškog roja, koji su osuđeni na smrt i 25. rujna 1931. obješeni zbog atentata na **Aleksandrova** pouzdanička, slobodnog zidara i direktora *Jugoštampe* **Antona Schlegela**. Niz ustaških akcija i kasniji Velebitski ustanak (1932.) napunili su jugoslavenske tamnice, a režim se okrutno obračunavao sa svakim nagoyeštajem otpora. Na meti jugoslavenskog redarstva Crnički se našao i u prosincu 1933., kad ga se pokušalo povezati s neuspjelim **Orebovim** atentatom na Aleksandra. S tim u svezi zanimljiva je njegova tvrdnja da je jedna ustaška skupina već u jesen 1933. bila u vezi s nekadašnjim banom **Antunom Mihalovićem**, koji je Aleksandra pozvao na konjske trke u Zagreb, pri čemu je na nj trebao biti izvršen atentat. Ta je tvrdnja nažalost nedorečena, pa nije jasno je li Mihalović u tome svjesno sudjelovao ili je bio samo instrument.

Ponovno je Crnički uhićen u ožujku 1934., a pred Sudom za zaštitu države 2. lipnja te godine izrečena je osuda skupini hrvatskih boraca, koji su kažnjeni tamnicom: najmanje šest mjeseci, najviše - doživotna robija. Crnički je dobio deset, "dosta za svoje skromne potrebe". Iz Glavnjače su osuđenici prebačeni u Srijemsku Mitrovicu, gdje će se Crnički i drugi hrvat-

ski osuđenici suočiti ne samo s upravom, nego i s komunistima. Protivno komunističkoj hagiografiji, koja je u kasnijim desetljećima sav otpor zatvorskoj upravi pripisivala komunistima, Crnički tvrdi da su ključnu ulogu imali hrvatski nacionalisti. Njih je robijaški partijski komitet, štoviše, osudio na smrt. U kolovozu 1936. hrvatski su nacionalisti, među njima i Crnički, premješteni u Lepoglavu.

Odbor hrvatskih političkih robijaša

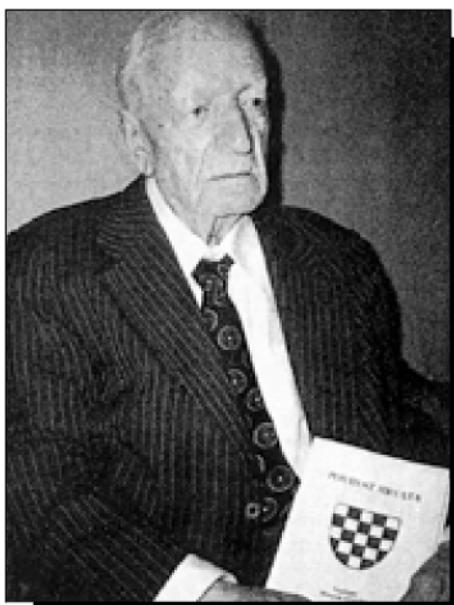
Mijene u političkom životu Europe dovele su i do djelomičnog popuštanju u Jugoslaviji. Godine 1937. skupina u međuvremenu oslobođenih hrvatskih političkih uznika odlučuje utemeljiti Odbor hrvatskih političkih robijaša. Ideju Crnički pripisuje sebi, a navodi da su odboru bili još i **Božidar Cerovski**, **Pavao Glad**, **Stjepan Faber**, **Ivan Baraković** i **Mijo Kirhmajer**. Predsjednikom je izabran **Juco Rukavina**, "kao najpopularniji robijaš koji je osuden na smrt u ličkom ustanku".

Politički su uznici u to doba, a osobito neposredno pred sam rat, igrali znatnu ulogu u hrvatskome političkom životu. Iako je karakteristično da su se krajem tridesetih godina odvajali od **Mačekova** utjecaja, smatrajući da je predsjednik HSS iznevjerio hrvatske nade i postao čimbenikom stabilnosti Jugoslavije, ilustrativan je podatak da je **Mirko Glojničić** u knjizi *Borba Hrvata* (II. izd., Zagreb, 1940.) na str. 264.-269. objavio popis članova društva "Hrvatski politički kažnjenici". (Kao zanimljivost, spomenimo i to da je taj popis bez naznake izvora prenesen i u *Glasniku Hrvatske demokratske zajednice* od 6. kolovoza 1990.).

Prava je šteta što se Crnički nije više pozabavio razdobljem između 1937. i 1941. Jer, na petnaestak stranica svoje knjige posvećenih tom razdoblju spominje niz intrigantnih pojedinosti, od **Pavelićeva** pisma **Mirku Puku** u ljeto 1937., preko pozitivnih dojmova i iskustava s **Emanuelom Mankom Gagliardijem**, jednim od najkontroverznijih osoba iz garde starih pravaša, do grofa **Josipa Bombellesa** koji je navodno odboru političkih robijaša služio kao veza s Pavelićem.

Crnički opisuje kako je po naputku robijaškog odbora skupina mlađih članova *Zadruge Ante Starčevića* u ožujku 1938. odlučila osnovati udrugu *Uzdanica*. Na čelo udruge došao je **Božidar Cerovski**, a *Uzdanica* je uskoro okupljala već oko 2.500 međusobno povezanih članova. U glavnom odboru udruge bio je i **Slavko Kvaternik**, koji je preuzeo "vojnički dio organizacije". Pokušalo se pokrenuti no-

S. Crnički 2000.

vine (najprije *Orač*, a onda *Sijac*), ali je režim to sprječio...).

Svjestan da u hrvatskoj javnosti postoji negativan stav prema Gagliardiju i Bombellesu kao navodnim agentima Beograda, Crnički je nedvojben: obojicu smatra čestitom hrvatskim rodoljubima. Gagliardi da je i novčano pomagao hrvatske akcije, pa i objavljanje *Hrvatskog naroda*, a Bombelles da je robija{ki odbor izvje{ćivao o svojim kontaktima s knezom Pavlom, grofom Cianom i Pavelićem. Povrh toga da je financirao pobunu jugoslavenske vojske u Karlovcu, kako bi se razbio mit o njezinu nepobjedivosti. Svoju posvema{nu nevjericu u optužbu protiv Gagliardija i Bombellesa potkrjepljuje vlastitim primjerom: on je s obojicom otvoreno komunicirao, a da za to nije nikad pretrpio kakve {tetne posljedice ({to, dakako, i ne mora biti bogna znako uvjerljiv dokaz, jer Crnički nije bio *marka* zbog koje bi se nuždno moralo žrtvovati konspirativnost visoko rangiranoga potencijalnog pouzdanika beogradskog dvora!). No, vrijedno je njegovo svjedočanstvo da je robija{ki odbor bezuspje{no predao Paveliću predstavku za oslobođenje Gagliardija i Bombellesa iz Stare Gradi{ke. Obojicu da je, prema navodnome poratnom priznanju, izrečenom pred samoubojstvo, ubio Viktor Tomić, ali se ne zna je li to učinio po nalogu, ili na svoju ruku.

U doba Nezavisne Države Hrvatske

S obzirom na to da Crnički izražava nesklonost Paveliću, posebno vrijedno moglo bi biti njegovo svjedočanstvo da je negde pred slom Jugoslavije Bombelles prenio Mačeku Pavelićevu poruku koja je glasila otprilike ovako: Neka Maček stane na čelo hrvatske borbe za slobodu neovisnost, a ako predsjednik HSS smatra da je Pavelićeva nazočnost štetna za Hrvatsku, on je spre-

man ostati u inozemstvu i ne vraćati se u domovinu. Maček na tu poruku nije uopće odgovorio. Budući da Crnički nipošto ne spada u Pavelićeve apologete, ovaj bi prikaz mogao biti vjerodostojan, jer se podudara s nizom sličnih svjedočenja.

Pozornjem čitatelju svakako će biti zanimljivo da, prema Crničkom, odbor hrvatskih političkih uznika, uglavnom preko udruge *Uzdanica*, u godinama pred rat imao utjecaja na ključne tokove hrvatske politike, dok ga je proglašenje NDH uglavnom zateklo. Jedino što je iz tih dana Crnički našao vrijednim spomenuti jest neuspij plan atentata (ili samo uhićenja?) na bana Šubašića prigodom njegova napuštanja Zagreba u travnju 1941., te poznata činjenica da su njemačke snage sve do priznanja NDH (15. travnja 1941.) držale najvažnije konce uprave u svojim rukama, pa se prva stradanja Židova imaju isključivo njima pripisati.

Posve marginalna uloga koju je i prema Crničkom odbor hrvatskih političkih uznika imao u vrijeme proglašenja NDH, opravdanim čini pitanje, nije li pisac uspomena daleko precijenio njegovu ulogu i u prethodnom razdoblju. Osim Cerovskoga i Juce Rukavine, koji su očito imali drugačiju specifičnu težinu, njegovi članovi u ratnoj hrvatskoj državi ne zauzi-

Negdje pred slom Jugoslavije grof Bombelles je prenio Mačeku Pavelićevu poruku koja je glasila otprilike ovako: Neka Maček stane na čelo hrvatske borbe za slobodu neovisnost, a ako predsjednik HSS smatra da je Pavelićeva nazočnost štetna za Hrvatsku, on je spremam ostati u inozemstvu i ne vraćati se u domovinu. Maček na tu poruku nije uopće odgovorio.

maju važnije položaje. U doba rata Crnički je bio zapovjednik Civilne zaštite južnoga i jugozapadnog dijela Zagreba. No, njegove uspomene na to doba vrlo su siromašne. Slično vrijedi i za napuštanje Hrvatske i tragediju na blajburškom polju, izuzme li se i inače uglavnom poznat opis tragedije i sa-moubojstva generala Rolfa.

Iz Austrije je Crnički 1949. uspio otici u SAD. Posljednji dio knjige bavi se organiziranjem i borbom hrvatske emigracije. Ne tajeći svoju nesklonost Paveliću, Crnički je oduševljen Luburićem koji ga je imenovao svojim nasljednikom za tisak i promičbu. Luburić je navodno uspostavio veze s jordanskim kraljom Huseinom "koji je obećao priznati hrvatsku državu", a tražio je i dodir sa SSSR-om.

Zbog sve razgranatije aktivnosti hrvatske emigracije, jugoslavenske su se službe odlučile na njezino razbijanje i fizičko uklanjanje najopasnijih pojedinaca. Crničkomu je tu u središtu pozornosti HNO

i atentat na Luburića, kojega je izveo Ilija Stanić, koji je u Luburićevu blizini došao na preporuku Miljenka Dabe Peranića. Osim Peranića, iz redova HNO-a Crnički sumnjivim drži Srećka Rovera (o čijoj se ulozi u Kavranovoj akciji s različitim polazišta raspreda već desetljećima), s kojim da je bio povezan fra Vendelin Vasilj. Šteta je što pisac nije napisao koji redak o prijeporima i raslojavanjima u HNO-u, što bi i ove njegove ocjene i (dis)kvalifikacije stavilo u potrebbni povjesni kontekst.

S tim u svezi se može napomenuti kako je skoro šokantna njegova tvrdnja o dvojbenom habitusu nekih poznatih članova Hrvatskoga revolucionarnog bratstva (HRB). Čitavu organizaciju Crnički zapravo promatra kao instrument jugoslavenske obavještajne službe, u koji je namamljen veći broj naivnih hrvatskih rođoljuba. Nažalost, za takvu hipotezu ne nude se dokazi uvjerljiviji od već otprije poznatih konstrukcija. A hoće se dokaza kad se tvrdi da je skoro čitava jedna emigrantska organizacija u rukama smrtnog neprijatelja ili kad se (ekskulpirajući time u znatnoj mjeri Beograd i njegove hrvatske janjičare) sugerira kako je HRB poubjiao i svoje članove: "Semića koji je ubijen u Italiji, njegovu suprugu i kćerku (vjerojatno se ne misli na Josipa Senića, nego na Stjepana Ševu? Op. T. J.), zatim Oreča koji je bio ubijen u Južnoj Africi. Taj Oreč bio je svojedobno u Španjolskoj, te je špijunirao sve pokrete i rad generala Luburića". I Gezu Pastyja je, kaže on, Luburić smatrao Udbinim čovjekom.

Nema nikakve dvojbe da je Luburić zanimljiv i nerijetko vrijedan svjedok, ali svakako ne zasljužuje apsolutno povjerenje, s kojim o njemu govori Crnički. S druge strane, u Hrvatskoj se o hrvatskoj političkoj borbi, napose onoj emigrantskoj, može pisati svašta upravo zbog fizičkog uklanjanja ili drugačijeg eutanaziranja svjedoka odnosno uništavanja arhivskoga gradiva i manipuliranja njime. Radi toga toj složenoj problematiki treba pristupati s krajnjim oprezom. Posebno oprezan treba biti prema sumnjama i optužbama onih koji se više ne mogu braniti...

Zaključno, moglo bi se kazati kako se uspomene Stjepana Crničkog zanimljiv i vrijedan, iako sažet i po mnogočemu nedorečen prilog novoj hrvatskoj povijesti. Razumljivo, one pate od iste boljke od koje pati svaki memoarski zapis: od opasnosti da se dojmovi pretvore u činjenice, a želje u sudove. S obzirom na visoku dob njihova auktora, izloženi su nedostaci više izraz žaljenja prikazivača zbog njihove nepotpunosti, nego kritike zbog njihovih nedostataka. No, u svakom slučaju, auktorov život i njegova borba za hrvatsku slobodu i državnu neovisnost zahtijevaju bezuvjetno poštovanje...

OPET BLEIBURG- MUKA PO MATEJU, ILI MATO MARČINKO: HRVATSKA “NA KRIŽU KRIŽ”

Ovih je dana župnik Zmijavaca, župe imotskog dekanata, fra Vinko Prlić, uz pomoć Ante Todorića – Šanjića, objelodano malu knjižicu Mate Marčinka. Prebogatu dubokim utiskom križnog puta. U jedanaestoj postaji križonoše, u trk natjerani, posrću, dok u prvoj postaji o početku tragedije nevinih križonoša piše da je njihovu sudbinu i svu tragediju hrvatskog naroda odredila zapovijed feldmaršala Harolda Alexandra: „Očistite palubu“ – Hrvatima neka je kraj! Predadoše ih šumskom harambaši, Josipu Brozu Titu... Na bleiburškom polju ravnem, prokletom, zagrljeni i u smrti leže mrtvi, muževi i žene, djedovi i unuci, majke s napršadim.

I kaže dalje:

General albionske legije, oholi Patrick Scott, skinu svilene bijele rukavice, krvlju poškopljene, nevinom krvlju Hrvatskom i opere ruke.

Postaja druga:

Teče Drava, mutna i krvava.

Bez suda na smrt osuđene na mostu dravogradskom - dočekuju Titovi krvnici. Kolju bez milosti, trupla bacaju u rijeku... U kapama s tri roga, boreći se protiv Boga.

Pijani pjevaju proleteri: Padaj kišo, krv operi, kud prolaze proleteri!

I tako iz postaje u postaju naš Mato s teškim mislima na proživljeno, ide, križonoša, a svaka je postaja teža, teža, križ sve teže vuče, dok pritišće ranjena ramena i omračenu dušu.

U trećoj postaji: Zakle se brigadir Toby Low britanskom krunom i svojom čašcu, da će ih odvesti u logore spasa. Pred jutro vlak se na posljednjoj zaustavi postaji. Ulaze mrki Titovi pogrebni. Krvavo, Žikino zaplesaše kolo.

I dok kolone smrti odlaze u nepoznato uz rijeku Dravu prolaze kolone smrti dalje do poznatih stratišta. Na trorogoj titovki zlokobno sja crvena zvijezda petokraka. Križonoše idu pognutih glava. Križ na križu. Križ do križa. Križ pod križem.

Postaja šesta:

Smrt ih je čekala na raskrižju.

Noć bez mjesecine. Mračno kao u rogu... Jedne odvode desno, druge lijevo. Desno je jama bezdanka, pred

Piše:

Kaja PEREKOVIC

kojom čeka streljački vod. Lijevi nastavlju put, do idućeg raskrižja.

Postaja jedanaesta:

Križonoša pada u blato.

Noć. Mračna šuma. Kiša lijeva, lijeva. Križonoše u trk natjerani posrću po sklisku, vijugavu putu. U kaljužu kužnu jedan od njih pada... Zna što ga čeka... Dalje stražar dreknu: Tko padne, ili korak jedan s puta skrene, metak u glavu...

Dok u devetoj postaji Mato gleda:

Andeo jedan po Hrvatsku došao je.

Dok njezine sinove odvode na klanje, skrhana ognjenom vrućicom, Hrvatska se skutrila pod zidom mariborskog logora, čekajući smrt izbaviteljicu. Andeo jedan s neba sišao je i Hrvatsku poveo u nebo... Nu Hrvatska Boga Svevišnjega moli: "Moj nevoljni produži još život, za preživjelu živjet mi je djecu, koja pravdu traže bespućima svijeta." Iz sna o raju u paklu mariborskog Hrvatska se budi, krv curi joj iz rana, nema njozzi smrti do sudnjega dana...

Ali Mato nas dovodi do postaje trinaeste:

U Crngrobu ih baciše u grob.

U šumi kod Crngroba. Slovenija. Mjesec je svibanj. Jorgovan opojno diši.

Postrojeni pred iskopanom jamom, bjegunci iz Hrvatske, pred uperenim cijevima pušaka, nijemo se oprštaju jedan od drugoga. Noć crna. Kao u Crngrobu. Tišina kao u grobu. Muškarci, žene i djeca, nekoliko stotina ih je. Najprije strijeljahu djecu pred očima roditelja. Zatim očajne žene pred očima muževa. Na kraju od boli izbezumljene muškarce. Na trupla u crnoj jami crnu nabacaše zrmlju. Dogodilo se to 1945., u rascvjetanu mjesecu svibnju. Od tada jeseni svake crnu jamu u Crngrobu crno prekriva lišće...

Ubijahu čavlenim daskama.

Bleiburški križonoše prolaze ulicama rodne Kostajnice. Batine pljušte sa svih strana. Žene iz drugoga naroda, dojučerašnje susjede, u očima im soton-ska bezrazložna mržnja, vrišteći razbludno čavlenim daskama ubijaju križonoše. Njihovi muževi i sinovi, nakrivljenih četničkih šubara, na kojima je mrtvačka glava zamijenjena zvijezdom petokrakom, pucaju u preživjele. Od stotinu križonoša preživjelo ih je deset.

Eto dragi čitatelji, pred nama je i ova mala knjižica, puna boli i vriska ranjene duše – križonoše – Mate Marčinka. Krvavim stazama od Bleiburga sve do najjužnijih granica crvene Titove Jugoslavije. Mato nam je podario već ranije svoju knjigu "Bleiburg – muka po Mateju"

Danas imamo priliku promišljati hrvatsku tragediju u hodu od postaje do postaje. Znam da je o Bleibburgu i križnim putovima napisano puno knjiga i svaka na svoj način potvrđuje kako je ponižen čovjek, zgažena demokracija u koju se "veliki" zapad i bahati Englezi uvijek kunu. Dokaz je ovo, da ljubav, vjernost i rodoljublje moćnik uvijek gazi, ako to nije po mjeri njihovih interesa.

Ali, u svoj gorčini koju Marčinko izlijeva u svakoj riječi tinja nada kad kaže: "Hrvatska se budi, krv curi iz rana, nema njozzi smrti do sudnjega dana." Toplo preporučam čitateljima "Zatvorenika" da nabave ovu knjižicu i ostave svojoj djeci i unucima kao zavjet vjere. Knjižicu možete naručiti kod nakladnika: Župni ured Zmijavci, /fra Vinko Prlić/.

MARKO SINOVČIĆ (1917.-1923.)

U Buenos Airesu je popodne 24. srpnja 2003. umro **Marko Sinovčić**.

Rođen je u Novigradu 12. travnja 1917. Prva četiri razreda pučke škole pohađao je u majčinu rodnome Sv. Roku, a peti i šesti u Novigradu. Nakon toga se školuje u sinjskoj franjevačkoj gimnaziji u kojoj je maturirao 1939., nakon čega dvije godine studira teologiju u Makarskoj, a 1941. upisuje pravo na Hrvatskom sveučilištu u Zagrebu. Nakon pada Italije i poništenja rimskih ugovora, hrvatska ga je vlada poslala u novoslobodene krajeve. O Sinovčićevu radu u Sušaku, kao dijelu skoro posve nepoznatog nastojanja hrvatskih vlasti da se uspostavi teritorijalna cjelovitost i političko jedinstvo hrvatskih zemalja, nad njegovim je grobom govorio **prof. Kazimir Katalinić**. Zbog ratnih prilika i potreba hrvatske vlade nije uspio tijekom rata dovršiti studij, pa je pravo oversolvirao 1947. u Firenzi. Iz Italije te godine odlazi u Argentinu, gdje radi kao obični radnik i potom, do umirovljenja, kao privatni namještenik.

Već u mladosti Sinovčić surađuje u različitim listovima, mahom katoličke orientacije, a svoj literarni i novinarsko-publicistički rad nastavlja u izbjeglištvu pri lozima u brojnim glasilima hrvatske političke emigracije. Od 1953. do 1970. objavljuje vlastiti, vrlo vrijedan i u domovini uglavnom nepoznat časopis *Hrvatska misao*. Poslije uređuje *Hrvatski narod, Rakovicu, Republiku Hrvatsku i Orla zlatnih krila – list za promicanje štovanja sluge Božjega Ivana Merza*. Malo po dolasku u Argentinu objavljuje *Vježbenicu španjolskog jezika* (1948.), a 1963. sa suprugom **dr. Anom Eisenhauer** zbirku rodoljubne poezije pod naslovom *Trubljači slobode*. U Maloj političkoj knjižnici Hrvatske misli objavljene su knjige *Problemi i metode u borbi za slobodu* dr. Dragutina Kambera, te Dr. Andrija Artuković pred sjevernoameričkim sudom dr. Vjekoslava Vrančića. Sveta Stolica ga je 1987. imenovala povjerenikom Postulature Ivana Merza za Latinsku Ameriku. U Buenos Airesu Sinovčić 1991. objavljuje knjigu *Hrvati u Argentini i njihov doprinos hrvatskoj kulturi*, u sklopu koje se nalazi i *Pregled hrvatskog tiska objavljenog u Argentini od godine 1946. do 1990.*

Pritvorenik u doba NDH

Citav Sinovčićev život zapravo je borba za slobodnu i neovisnu hrvatsku državu. Njegov snažan nacionalni osjećaj dolazi do izražaja već u prvim tekstovima i javnim istupima, što neće biti zapreka da ga Hrvatska zaboravi, kao i tolike druge koji su izgorjeli u borbi za njezino dostojanstvo. Zato je samo naizgled paradoksalno da je on, koga su kasnije često površno proglašavali apologetom dr. Ante Pavelića i NDH, i u toj ratnoj hrvatskoj državi doživljavao neugodnosti. Najkrupnija je svakako ona koja mu se, kao istaknutom sudioniku, zbila povodom protutalijanskih demonstracija hrvatske mladeži, održanih na Božić 1941. u Zagrebu. (U svome dnevniku vrlo problematične autentičnosti, talijanski ih ministar vanjskih poslova Galeazzo Ciano datira 9. siječnja 1942.) Demonstracije

Pi{e:

Tomislav JONJIĆ

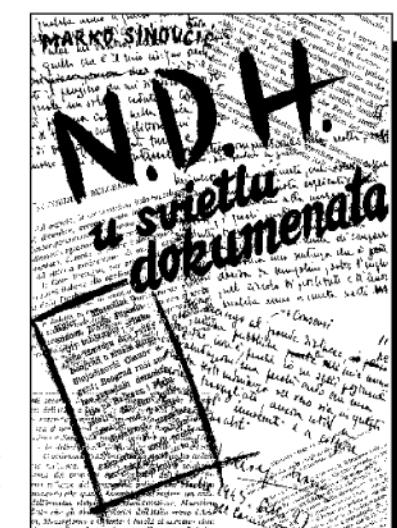

Marko Sinovčić

su predvodili izrazito ustaški orijentirani omladinci, a glavni je govornik bio **dr. Frane Sulić**, predsjednik splitskoga *Hrvatskoga akademskog društva Ante Trumbića*, smaknut bez suda u rujnu 1946. Uvečer 27. prosinca 1941. uhićeno je šesnaest sveučilištaraca, koji su iz pritvora pušteni nakon 36 dana, dok su još devetnaest dana bili pritvoreni Sinovčić, Sulić i **Mate Antunica**. U lipnju 1942. su izvedeni pred sud, ali su svi oslobođeni, a trošak postupka pao je na teret državne riznice. Najžešće mjere protiv protutalijanskih prosvjednika zagovarao je, inače, **Eugen Dido Kvaternik**, u to doba malne svemoćni ravnatelj za javni red i sigurnost. Dido nije bio daleko od pomisli da se ta "dalmatinska bagra" postrijelja.

U tom kontekstu nije nezanimljivo dometnuti da se kasnije, nakon što je smijenjen, u emigraciji pretvorio u najdosljednijega kritičara Pavelićeve politike prema Italiji. Njegovi su članci, pisani solidnim stilom i zavidnom polemičkom umješnošću, i u oslobođenoj Hrvatskoj doživjeli velik publicitet: u

obliku podlistka objavilo ih je više hrvatskih dnevnih novina. U knjizi u koju su sabrani nalazi se i odjeljak pod nazivom "Odjeci". U nju je vrijedni i neprijeporno akribični priređivač uvrstio samo uglavnom beznačajan osvrт bivšega Mačekova tajnika i teoretičara treće Jugoslavije, dr. Branka Pešelja. Bitni i sadržajno više nego vrijedni osvrti **Marka Sinovčića, dr. Andrije Artukovića, dr. Joze Dumandžića** i, osobito, **dr. Vjekoslava Vrančića**, nisu čak ni spomenuti, makar se znalo da kroz neke od tih pisaca progovara glavni objekt Kvaternikovih filipika, Ante Pavelić. Time je, nesumnjivo, pošteno ispunjena pogodba s naručiteljima zbirke Kvaternikovih članaka. Istinu se malo furtimaški zaobišlo. Cilj posvećuje sredstvo. Bar privremeno.

Domovinsko izdanie
Sinovčićeva knjige "N.D.H. u svjetlu dokumenata"

Hrvatska misao

Uz republikansku *Republiku Hrvatsku* i **Nikolićevu Hrvatsku reviju**, koja se bavila i nepolitičkim temama, Sinovčićeva *Hrvatska misao* vjerojatno je najvažniji politički časopis hrvatske političke emigracije nakon Drugoga svjetskog rata. Potpuno svjestan da su Hrvati, htjeli to ili ne htjeli, pritisnuti

poviješću, osobito najnovijom, Sinovčić časopis koncipira u obliku revije, čijih je prvih devetnaest svezaka objavljeno kao monografije. Niz je tu rasprava bez kojih nije moguće ozbiljnije raspravljati o novoj hrvatskoj povijesti, od Heferove brošure *Nezavisna Država Hrvatska*, preko Pavelićeve *Istine o tobо njem prekrstavanju pravoslavnih i Sinovčićevе rasprave Stepinac i hrvatska država, do Hommonayevе Hrvatske i Mađarske i Blažekovićevе Poviestne pripadnosti Međimurja. Dominik Mandić* objavljuje monografsku raspravu *Postanak Vlaha prema novim poviestnim izstraživanjima*, a Eugen Jocić lanak Uništite Jugoslaviju!

U kasnijim brojevima surađuju istaknuti hrvatski intelektualci i političari: Edo Bulat, Mate Frković, Ivo Korsky, Kazimir Katalinić, Jozo Dumandžić, Danijel Crljen, Filip Lukas, Ivan Oršanić, Franjo Perše, Vilko Rieger, Stanko Vujić, Ivo Omrčanin, Jure Prpić, Dušan Žanko i dr. Od stranaca, časopis je svoje stranice otvorio već spomenutima Hommonayu i Jociću, a pretiskan je i jedan opširniji članak crnogorskog nacionalista Savića Markovića-Štemidlije.

U isti kontekst s pokretanjem i objavljinjem *Hrvatske misli* spada i Sinovčićeva knjiga *N.D.H. u svjetlu dokumenata*, čije je prvo izdanje objavljeno u Buenos Airesu 1950., a drugo, neznatno dopunjeno, u Zagrebu 1998. Manji njezin dio čine Sinovčićeve račlambe i zaključci, dok je veći dio zapravo zbirka dokumenata. Kakvi se zaključci iz knjige nameću, dovoljno govori i podatak da u Hrvatskoj ne samo da nije doživjela publicitet Kvaternikovih pamfleta, nego je jednostavno – prešućena. Prešućena, kao što se prešućuju neugodne istine. Pritom je najzanimljivije da knjiga zapravo ne donosi nekakve spektakularne, tajne dokumente prikladne za krupne naslove u žutom tisku, nego jednostavno kronološki slaže i jednostavnim jasnim jezikom kauzalno tumači podatke i dokumente dostupne svakoj pristojnoj osobi.

Odlučujući se za takav rad, Sinovčić je očito izabrao ničeanski "život na Vezuzu", svjestan da će se neminovno konfrontirati i s nekadašnjim sumišljenicima koji su nakon poraza pokazali oportunističku pripravnost odreći se vlastite prošlosti i sa svjetinom urlati onim mračnim "Raspni ga, raspni!". No, strast za istinom slasnija je od jeftinih pohvala i plastičnog cvijeća. Upravo radi toga što su bili glasan i dojmljiv šamar službenoj jugoslavenskoj odnosno hrvatskoj kvislinškoj hagiografiji, ključna je vrijednost Sinovčićeva časopisa i njegove knjige. To vrijedi za prvo, ali nažalost, jedva nešto manje i za njezino drugo izdanje. Zato ne treba čuditi da je Marko Sinovčić umro u Argentini, daleko od Hrvatske. Tamo je i pokopan "krišom, krišom, dragi čitaoče, krišom" ... (Matoš).

HRVATSKA BORBA U NOVOOSLOBOĐENIM KRAJEVIMA (1943.-1945.)

(Prof. Kazimir Katalinić:
Govor nad grobom Marka Sinovčića)

Tužni zbore!

Hrvatska politička emigracija ostala je osiromašena od laskom u bolji, ljestvi i pravedniji svijet jednog od svojih najaktivnijih djelatnika, Marka Sinovčića.

Upoznao sam ga godine 1943., kada je, nakon kapitulacije Italije, u onom dijelu Hrvatskog primorja koje je do tada spadalo pod Italiju, kao i u Istri nastalo čudnovato i neriješeno stanje u kojem su se sukobljavali njemački, talijanski i hrvatski interesi. Nezavisna Država Hrvatska je bila poništila tzv. Rimske ugovore i pripojila to područje, ali Italija, a posebice Njemačka, imale su svoje račune. Njemačka je željela ostvariti svoj izlazak na Jadransko more, pa ga je proglašila svojom neke vrste provincijom. Tada hrvatska država šalje u Sušak neke ljude, između ostalog u ono vrijeme veoma mlađog Marka Sinovčića, koji ulazi u borbu i nastojanje da na tom području što više ojačamo hrvatsku prisutnost i utjecaj. Dje luje u Sušaku i tu smo se našli na zajedničkom poslu.

2

DRUGO IZDANJE

HRVATSKA MISAO

ISTINA
O
TOBOŽNJEM
PREKRŠTAVANJU
PRAVOSLAVNIH

Sinovčićev časopis "Hrvatska misao"

Borili smo se tamo protiv jugo-partizana, protiv četnika, protiv talijanskih fašista, pa i protiv njemačkih presizanja, da-kako u mjeri u kojoj je to bilo moguće u onom času.

On je službeno djelovao kao šef razglasne postaje, ali postojao je i drugi vid borbe. A upravo sam u tom dijelu narodnog posla, zajedno s nekim svojim prijateljima, s njime usko surađivao pa zato mi je i poznat taj rad, koji je za većinu današnjih Hrvata gotovo potpuno nepoznat. Jednom, kad njega nije bilo u Sušaku, jer je otišao podnijeti izvještaj u Zagreb, otišli smo mi mladi malo predaleko u toj aktivnosti, pa smo ga – sve i ne želeći - i odveć izložili opasnosti. Naime, iskoristili smo njegovu odsutnost pa smo izdali jedan anonimni letak o potrebi suradnje svih Hrvata, neovisno o stranačkoj pripadnosti, kako bi se sačuvala hrvatska država i hrvatski narod, istaknuvši misao da propast Njemačke ne bi trebala značiti i propast hrvatske države.

Nijemci su zamijetili da je letak bio tiskan na istom papiru, i vjerojatno istim strojem za umnažanje koji je upotrebljavan za tiskanje drugih letaka iza kojih je stajao Marko Sinović, pa su ga, kad se je vratio, pozvali na saslušanje i htjeli uhititi, od čega se je ipak uspio spasiti zahvaljujući određenoj intervenci, kao i činjenici da smo matricu tog letka napisali drugim pisaćim strojem. No Marko je sumnjao na nas, ali ničim nije odao na ispitivanju svoju sumnju. Nije nam niti prigovorio, tek me je upozorio, kakvoj smo ga opasnosti bili izložili u svome mladenačkom zanosu.

A takav je mladenački zanos imao i Marko Sinović. Bio je u vrijeme NDH u Zagrebu kao politički izbjeglica, jer mu je prijetila opasnost od talijanskih okupatora. No premda je bio ustaški omladinac, svršio je nekoliko dana i u hrvatskom zatvoru kao sudionik antitalijanskih demonstracija hrvatske nacionalističke mladeži u Zagrebu. Bio je, dakle, jedan od živih svjedoka kako hrvatski nacionalisti, koji su se onda nazivali ustašama, nisu bili ničije sluge, osim sluge svog naroda i njegovih interesa.

I takav kakav je bio u Hrvatskoj, ostao je i u emigraciji sve do svoje smrti. Bio je i ostao hrvatski nationalist, borac za hrvatski narod. Ostaje činjenica, da upravo Marku Sinoviću trebamo zahvaliti prvu znanstvenu obranu NDH, koja se nalazi u poznatoj njegovoj knjizi "NDH u svjetlu dokumenata".

Politički se u emigraciji razvijao, ali nikada taj razvitak nije značio nijekanje povjesne istine. Znao je veoma dobro razlikovati kritiku od napadaja, kao i bitno od nebitnog. Uvijek je bio i ostao borac za hrvatsku državu, posebice na intelektualnom polju. Kao takav pokrenuo je i hrvatsku političko-kulturnu reviju "Hrvatska misao", tiskao je razne knjige, pisao članke. Nismo u svemuisto mislili, niti je pripadao istoj političkoj organizaciji unutar koje sam djelovao, ali je unatoč tome bio neko vrijeme urednik republikanskog mjesečnika "Rakovica" kao i revije "Republika Hrvatska". Marko Sinović, naime, nije imao uski, nego široki vidokrug. A u svemu je nalazio prije svega ne samo razumijevanje nego i najužu suradnju svoje žene, koja je skupa s njime dijelila i dobro i зло. Ona će, kao i ostali iz obitelji, znadim, najviše osjetiti njegov gubitak. Nama, njegovim prijateljima i poštovaocima, ostaje samo zahvaliti se pokojniku za sve što je učinio za Hrvatsku. A njegovoj obitelji neka služi kao melem spoznaja da pokojnik nije uzalud živio i da je uvelike zadužio narod iz kojeg je potekao.

Slava hrvatskom intelektualcu i borcu Marku Sinoviću!

STOJAN JUKIĆ (1923.-2003.)

Umro je Stojan Jukić. Rođen je u Posušju 1923. u brojnoj i uzornoj obitelji pok. Šimuna Jukića. Osnovnu je školu završio u Posušju, gimnaziju u Mostaru, časničku školu u Bjelovaru, a topničku izobrazbu u Stockerauu. Njegovo je vojnikovanje, kao i toliko drugih, završilo na Križnom putu, koji se protegao duboku u porače: od 1947. do 1961. Stojan je robijao u zloglasnome zeničkom kazamatu.

Bio je, naime, osuđen na smrt, a onda je pomilovanjem osuda preinačena u dvadesetogodišnju robiju. Po izlasku s robije živio je u Sarajevu, odakle se zbog velikosrpske agresije i opasnosti koje su mu kao utemeljitelju hrvatskih političkih stranaka prijetile, jedva uspio izvući, sklonivši se u rodnu Hercegovinu gdje je nakon teške bolesti i umro 25. ožujka 2003.

Nad otvorenim se grobom od Stojana oprostio predsjednik Želimir Crnogorac. Izrazivši sućut obitelji i prijateljima, Crnogorac je tom prigodom kazao i sljedeće:

"Dragi naš Stojane, vojniče i suputniče, supatniče u borbi za stvaranje neovisne hrvatske države i slobode hrvatskog naroda! Teško je govoriti nad Tvojim grobom, na zadnjem ovozemnom ispraćaju viteza i neustrašivog borca, koji je četiri godine bio časnik hrvatske vojske, a onda još dugih trinaest godina robijaš u možda najzloglasnijem kazamatu komunističke Jugoslavije, Zenici. Tvoji suborci iz vojničkih dana i robijaški supatnici bez iznimke svjedoče da si bio i ostao uspravan i dosljedan, nepokolebljiv u svojoj borbi."

Od 1991. do zadnjih dana Tvoj života bili smo najbliži suradnici u stvaranju udrugu bivših vojnika hrvatske vojske i bivših hrvatskih političkih uznika. Svoje dužnosti predsjednika i tajnika obnašao si zdušno i temeljito do zadnjeg dana, i zato Ti, Stojane, još jednom hvala! Neka Ti je laka hrvatska zemlja! Počivao u miru Božjem!"

(Ž. C.)

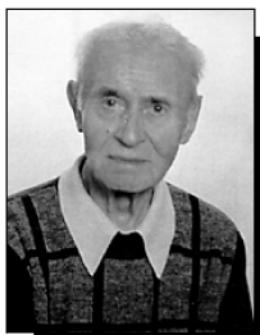

Sa sprovoda Stojana Jukića

MIJO MAZUR

U noći od 25. na 26. srpnja 2003. zauvijek nas je napustio naš zasluzni član **Mijo (Mišo) Mazur, u dubokoj starosti, u 87. godini života.**

Mišo (kako smo ga svi zvali) rođen je 29. 8. 1916. u Osijeku gdje pohadja i realnu gimnaziju. No već kao maturant se sukobljava s tadašnjim vlastima Kraljevine te kao član društva "Križar" bude uhićen i osudjen na dvije godine robije, te otpremljen u kaznionicu u Srijemsku Mitrovicu. Nakon godinu i pol dolazi do uspostave N D H, pa je Mijo oslobođen. Odmah se vraća u Osijek i priključuje oružanim snagama nove države. Uslijed bolesti povučen je i premješten na službu u gradu Osijeku koju obavlja sve do kraja NDH! Kako je uvjeren da nikomu nije ništa skrivio, ostaje u gradu te bude uhićen i osđen na smrt strijeljanjem. Odveden je u Lepoglavu gdje čeka izvršenje presude. Nakon kratkog vremena Lepoglavu posjećuje neka komisija nove vlasti koja ga sasluša, i nakon čega je prvobitna presuda preinačena na 20 godina robije. Što zbog dobrog vladanja, što zbog

Mijo Mazur

amnestija, svega 5 - 6 godina. Oslobođen, vraća se u svoj Osijek. Naravno da za čovjeka takve prošlosti tamo nema opstanka. Seli u Istru; prvo u Labin, zatim Pulu, gdje radi u nekoliko poduzeća sve do zasluzene mirovine. No i ovdje ne napušta svoja uvjerenja i gaji i dalje veliku ljubav za Hrvatsku. Sudjeluje vrlo aktivno u osnivanju u radu Hrvatske demokratske zajednice Pule, suosnivač je Udruge ratnih veterana "Hrvatski domobran" te djeluje kao prvi tajnik. I nakon toga vrlo aktivno sudjeluje u radu svih organizacija i udruga te kao najstariji član udruge Hrvatskih dragovoljaca dobiva počasnu diplomu i priznanje.

Njegovom smrću izgubili smo dragog i uvijek aktivnog člana i prijatelja čije je geslo bilo "Tko za dom nije spremam, nije jedne lipe vrijedan". NEKA MU JE VJEĆNA SLAVA I HVALA!!

(I. H.)

U SPOMEN

MILJENKO BARZOVSKI

1923. - 2003.

Laka mu bila hrvatska zemlja

HDPZ - Podružnica Rijeka

U SPOMEN

GOJKO ŽEPINA

1916. - 2003.

Laka mu bila hrvatska zemlja.

HDPZ - Podružnica Zadar

U SPOMEN

IVAN ŠIMUNOVIĆ

preminuo u 94. godini života.

Laka mu bila hrvatska zemlja.

U SPOMEN

TOMO SPAHIĆ

1909. - 2003.

Laka mu bila hrvatska zemlja.

HDPZ - Podružnica Sisak

U SPOMEN

NIKOLA PERIĆ

1923. - 2002.

Laka mu bila hrvatska zemlja.

HDPZ - Podružnica Zadar

U SPOMEN

U SPOMEN

DINKO GULAN

1935. - 2003.

Laka mu bila hrvatska zemlja.

HDPZ - Podružnica Zadar

STJEPAN PEJAKOVIĆ

preminuo u 87. godini života.

Laka mu bila hrvatska zemlja.

HDPZ - Podružnica Sisak

ISPRAVAK

Gospođa Antonija Makaj iz Varaždina upozorila nas je da se u (nepotpunom) popisu varaždinskih žrtava porača, objavljenom u ljetnom dvobroju našeg mjesečnika, podkralo nekoliko pogrešaka. Ispravno treba stajati: **Katica Dobša** (br. 4), **Šimun Novak** (34.), **Ivan Zabavnik** (63.) i **dr. Vjekoslav Kvesić** (84.). Do pogrešaka je došlo prijepisom rukom pisanih priloga, pa se ispričavamo čitateljima.

IN THIS ISSUE

In reaction to the recent visit by Croatian President Stjepan Mesić to Libya, the editor of *Politički zatvorenik*, Tomislav Jonjić reminds us that Libya's leader, Colonel Moammer Gaddafi gave an interview in 1980 to the German *Der Spiegel* weekly. The interview was significant for Croats because when asked by the reporter with what right, he allowed the liquidation of his political opponents abroad and did he not consider this to be a violation of sovereignty in Western countries, Gaddafi replied that Tito was doing the same thing however, Western countries did not object to his behaviour. As such, the Liberian leader did not only highlight the ambiguity of Western government but turned attention to their participation in the crimes committed. And truly, in supporting a Communist Yugoslavia, Western governments silently observed, and not rarely, assisted and supported numerous actions to liquidate Croat political émigrés that were committed by the Yugoslav intelligence service. Several dozen reputable Croats were murdered and often enough even young children fell victim to the series of assassinations that were undertaken. It is interesting that even after the fall of Communism in Croatia (1990), these crimes were never condemned nor was anyone tried for them. Croatia has not adopted a Law on Lustration and so a great majority of Communist officials and politicians continued their work in the public service, at universities in the press etc. What is more, political developments showed that former Communist politicians were more acceptable to the democratic public in the West than former freedom fighters who struggled against Communist dictatorship. Suddenly, former Com-

munist began to swear on Western values and loyally serve the so-called international community while former freedom fighters became unfavourable because they support the preservation of national sovereignty and traditional values. In the West, they are today mostly referred to as "sympathisers" of Fascism". Stalin's compatriots often branded these same freedom fighters in the same manner.

* * *

A series of short stories warn of the attempts to relativise Communist crimes in Croatia. The trend to treat Communist crimes as individual excessive behaviour and to proclaim Communism as a positive and humane ideology was evident in Croatia between 1990 and 2000. Nevertheless, following the victory of neocommunism at the election in January 2000, this trend transformed into official policy and fact that Communism only brought a lack of freedom, vio-

lence, dictatorship, hunger and so on is being systematically ignored.

* * *

Politički zatvorenik has published a complete appeal for the preservation of the Croatian language, which was signed by Dr. fra Andrija Nikić on behalf of the Narpedak publishing society in Mostar. The international community in Bosnia-Herzegovina is attempting to impose a unique education system for various national groupings as well as introducing a common, artificial language. Nevertheless, the local Croats have had over two centuries of experience in struggling to preserve their national language. The struggle for Croatian interests and integration of Croats since the early Nineteenth Century was led in the form of battling for the Croatian language. In both Yugoslav regimes – monarchical (1918 – 1941) and communist (1945 – 1990), Croats were prohibited from the right to refer to their national language as Croatian and any attempts to keep the language pure, or to develop and become enriched, was considered as enemy activity. During the Yugoslav era in Bosnia-Herzegovina the situation was even more dramatic. Above it all, Croats in B-H have had a traditional history of having an artificial "Bosnian" language, imposed upon them or for a new, so-called Bosnian nation to be established. Thousand of people ended up in jail because of the Croatian language. Unfortunately, the international community has not learned anything from Croatia's constant resistance. The value worth sacrificing one's life for will not disintegrate because of some whim by some international commissioner. Croatian Catholic Bishops will also sign the appeal by Croatian Civic association in B-H.

St. Joseph's Church in Sarajevo

IN DIESEM HEFT

Anlässlich des vor Kurzem stattgefundenen Besuches des Präsidenten der Republik Kroatien, Stjepan Mesić in Lybien, erinnert der Chefredakteur des *Politički zatvorenik*, Tomislav Jonjić, dass der lybische Leader, Leutnant Moamar Gaddafi 1980 der deutschen Wochenzeitschrift *Der Spiegel* ein Interview gab. Dieses Interview war für die Kroaten wichtig, da auf die Frage des Journalisten, mit welchem Recht er seine politische Gegner im Ausland liquidiert und ob er das als Verletzung der Souveränität westlicher Staaten betrachtet, antwortete Gaddafi, dass Tito das gleiche tut und ihm deswegen nichts von Westen vorgeworfen wird. Damit hat der lybische Leader nicht nur auf die Falschheit der Westregierungen hingewiesen, sondern auf ihre Mittäterschaft in den Verbrechen Aufmerksamkeit gelenkt. Tatsache ist, daß in Verbindung mit der unterstützenden Politik des, kommunistischen Jugoslawiens, westliche Regierungen stillschweigend zugesehen haben und offensichtlich nicht selten auch die jugoslawische Geheimpolizei bei ihren Untenehmungen im Ausland, wo sie zahlreiche Liquidierungen kroatischer politischer Emigranten unternahm, unterstützt. Umgebracht wurden fast hundert bedeutende Kroaten und eine Reihe der Kollateralfälle Opfer sogar minderjährige Kinder waren. Es ist interessant, dass auch nach dem Bruch des Kommunismus in Kroatien (1990) niemand wegen dieser Verbrechen verurteilt wurde. Kroatien verabschiedete kein Lustrationsgesetz und die überwiegende Mehrheit der kommunistischen Funktionäre konnte ungestört ihre Tätigkeit im Staatsdienst, auf Fakultäten, in Medien usw. fortsetzen. Nochmehr, später kam zum Ausdruck, dass diese Funktionäre der demokratischen Öffentlichkeit im Westen lieber sind als langjährige Kämpfer gegen die kommunistische Diktatur. Die Kommunisten schworen auf einmal auf westliche Werte und loyale Pflichterfüllung gegenüber der sog. internationalen

Gemeinschaft, während alte Kämpfer gegen die Diktatur, wegen ihres Einsatzes für traditionelle Werte und nationale Souveränität unerwünscht wurden. Auch heute werden sie im Westen manchmal als „Sympatisiere des Faschismus“ genannt. Die gleiche Beschuldigung richteten jahrzentelang Stalins Nachfolger.

* * *

In einer Reihe der Beiträge wird auf Versuche der Relativisierung von kommunistischen Verbrechen hingewiesen. Die Tendenz kommunistischer Verbrechen auf einzelne Exzesse zu führen und Kommunismus grundsätzlich zu einer positiven und humanen Ideologie zu erklären, war in Kroatien in der Zeit zwischen 1990 und 2000 offensichtlich. Nun, nach dem Sieg der Neokommunisten bei den Wahlen im Januar 2000, nahm diese Tendenz Gestalt offizieller Politik an und ständig wird die Tatsache ignoriert, dass der Kommunismus in jeder Ecke der Welt ausschließlich Unfreiheit, Gewalt, Diktatur und Hunger brachte.

* * *

B. Šenoa: Das alte Zagreber Dom (1909)

Politički zatvorenik veröffentlicht das komplette Text des Appells zur Erhaltung der kroatischen Sprache, den im Namen der Kroatischen Kulturvereinigung Napredak in Mostar **Dr. fra Andrija Nikić**, unterzeichnet. Die Internationale Gemeinschaft in Bosnien und Herzegowina versucht nämlich einheitliche Schulprogramme für unterschiedliche Völker aufzuzwingen und eine einheitliche künstliche Sprache einzuführen. Die Kroaten haben jedoch eine fast zweihundertjährige Erfahrung im organisierten Kampf für ihre Sprache. Der Kampf für kroatische Interessen und Integration der kroatischen Nation wird seit Anfang des XIX. Jahrhundert unter dem Schein des Kampfes für die kroatische Sprache geführt. In beiden Jugoslawien, im monarchofaschistischen (1918 – 1941) und kommunistischen (1945 – 1990) wurde den Kroaten das Recht, ihre Sprache kroatisch zu nennen, verboten und jedes Insistieren auf ihre Reinheit und Bereicherung betrachtete man als eine feindliche Tat. In Bosnien und Herzegowina war die Lage in beiden Jugoslawien noch dramatischer. Dazu haben Kroaten in Bosnien eine noch längere Erfahrung mit der Aufzwingung einer künstlichen Sprache, da vor dem Ersten Weltkrieg die österreichisch-ungarische Verwaltung auch versuchte, eine nichtbestehende, die sog. bosniakische Sprache, aufzuzwingen und eine neue künstliche bosniakische Nation zu schaffen. Tausende Menschen endeten wegen der kroatischen Sprache im Kerker. Die Internationale Gemeinschaft hat aus dem kroatischen Widerstand und Ausdauer leider nichts gelernt. Werte, für welche das Leben und Jugendjahre geopfert werden, gehen nicht wegen der Laune irgendeines internationalen Statthalters verloren. Dem Appell der kroatischen Bürgervereinigungen in Bosnien und Herzegowina schlossen sich auch kroatische katholische Bischöfe an.

Križanić Josip, otišao u ustaše u prosincu 1943. od tada sudjelovao u svim akcijama, plačke i paleža. Prema dobivenim podacima ubio je našeg druga Kozjak Franju kojega su dočekali u zasjedi od Okola prema Potoku.

Doželenčić Ivan, otišac u ustaše u mjesecu prosincu 1943, ranije je bio u Jasenovcu. Učestvovao je u svim akcijama pljačke i paleža, naročito pravi teror nad obiteljima naših boraca.

Hurčak Mato otišao u ustaše 1943. bio organizator ustaša tako zv. osvetničke bojne. Najistaknutiji u izršenju terora nad stanovništvom. Sudjeluje u svim akcijama do danas. Batina ljudi i već je ubio nekoliko ljudi.

Adrinek Slavko, od prvih dana bio je organizator ustaša i logornik, pravio teror nad pučanstvom, grzio se sa logorom narodu i strpao u logor našeg narednika Šruka, optuživao i dao zatvoriti mnogo ljudi, iza toga odselio u Kutinu.

Belinić Josip, otišao u ustaše u mjesecu siječnju 1944 od tada sudjeluje u svim akcijama pljačke i paleža.

Grđan Nikola, otišao u ustaše u mjesecu siječnju 1944 od tada sudjeluje u svim akcijama pljačke i paleža.

Na osnovu gornjih izvještaja Kotarskog N.O. Kutina Okružni N.O.O. Moslavina stavio je predlog, da se navedeni proglaše narodnim neprijateljima i postupio kako je u dispozitivu navedeno.

Iзвјештај koji navodi smatra sud dovoljnim za donošenje gornje osude, jer su svi navedeni u kotaru Kutina poznati, a odluka u smislu čl. 14. Uredbe o vojnim sudovima od maja mjeseca 1944, na zakonu osnovana, a po načelu N.O.B. provđena.

Položaj 29.VIII.1944.

Sekretar:
potpis nečitljiv

Predsjedatelj:
potpis nečitljiv

Za točnost prepisa jamči Okružni N.O. Moslavina.

M.P.

Potpis nečitljiv

639-2256/44

Da je ovaj prepis potpuno suglasan sa svojim ovjerovljenim prepisom jamči:

Predsjednik suda:
M.P. (Lilosavljević Stevo v.r.)

Suglasnost ovog prepisa sa ovjerovljenim prijepisom ovjerava:

M.P.

Upravitelj kancelarije:
(Benčić Marko, v.r.)

P r e s u d a

U i m e n a r o d a s Jugos l a v i j e

Vijeće narodnog suda Vojne oblasti X.korpusa "Zagrebačkog NOV i POJ pri komandi Moslavačkog područja u sastavu drugova Utješinović Matije,komesara moslavačkog područja kao predsjedatelja vijeća, te Stanivuk Luke,komadanta mješeta Berek i Rabek Zvonka,redova KMP.,kao članova vijeća u prisutnosti Vlahović Dragutina,sekretara suda,u krivičnom predmetu protiv Jušić Ivana i drug.,radi proglašenja narodnim neprijateljima i konfisciranje imovine,povodom odredene nejavne rasprave dne 29.IX.1944.u odsutnosti optuženih,donio je ovu:

P r e s u d u

Jušić Ivan,Vuger Antun,Keiser Herman,Kovač Franjo,Gold Nikola,Vinceković Josip, svi iz Popovače,Križanić Josip iz Stružca, Doželenčić Ivan iz Žukavača Okola,Hurček Mato iz Vel.Ludine,Adrinek Slavko i Belinić Josip iz Osečkova i Grđan Nikola iz Stružca i Gold Pajo iz Popovače.

Proglašuju se narodnim neprijateljima.Imovina njihova,kao i njihove obitelji ima se konfiscirati u korist N.O.P.a obitelj u kojoj živi u kućnoj zajednici,ima se pregnati u neprijateljsko uporište.

R A S T O Z I

Prema izvještaju Kotarskog N.O.Kutina U.S.odjel broj:152 od 14.VII.1944 predloženi su kao slijedeći:

Jušić Ivan stupio u ustашu 1941.bio u Jasenovcu i Karlovcu sudjelovao u svom akcijama,zapalio bazu kotarskog komiteta Kutina i ističe se kao veliki ustашa.

Vuger Antun od prvih dana prisiljavao ljude da moraju biti ustasha,bio ustashički tabornik išao u akcije i zlostavljao koji nista pristupili u ustache,optuživaо simpatizere N.O.B.i isticao se terorom.

Keiser Herman istaknuti njemac,održaje sastanke kod Nikole Golda s njemačkim oficirima i optužuje simpatizere N.O.B.njemcima.

Kovač Franjo,simpatizer ustasha,s naročito se izlagao kad su ustache dočili u popovacu i oppazivao simpatizere N.O.B.zlostavljao kada je netko došao iz zanjskih sela nešto tražiti,haljući ih neka traže od partizana,tjerao ljude u neprijateljsku vojsku,drozio se lošorom i sl.

Gold Nikola i Pajo,od prvih dana protivnik našeg pokreta i veliki simpatizer njemaca i ustasha.Navodno Nikola imade neke ljude kao izvidnike,koji njemcima daju polatke,a on slaze tužbe.

Nad njega se održavaju sastanci,svi njemački oficiri navraćaju se k njemu,koji daje podatke izmeđe dan i noć njemačku strazu koju ga čuva.Uve tužbe kod njega se čeležu zajedno sa bratom Rajom.Veliči su protivnici N.O.P-a.

Vinceković Josip,ustasha,većinom se oblači u civil i vodi življenu i sudjeluje u svim akcijama,pljačke i paleža.